

Slučaj, nužnost i providnost

Imaginativna spoznaja i procesi nakon smrti

SD 163

Rudolf Steiner

Osam predavanja, održanih u Dornachu između 23. kolovoza i 6. rujna 1915

SADRŽAJ

I	Prvo predavanje, Dornach, 23. kolovoza 1915.	5
	Primjeri kako oštro mišljenje, može odvesti čovjeka od stvarnosti, uključujući istraživanja Fritz Mauthnera o nevjerojatnosti slučajnog stvaranja Goetheovog 'Fausta' nasumičnom kombinacijom njegovih elemenata. Prema Mauthneru, koncepti slučajnosti i providnosti su ljudski konstrukti. Dr. Steiner odgovara da je koncept svibanjske bube također ljudski konstrukt, ali da to ne govori ništa o objektivnosti sadržaja koncepta. Bez teškoća traženja istine, duša bi propala.	
II	Drugo predavanje, Dornach, 27. kolovoza 1915.	14
	Hegelov rođendan Dok je budna, osoba je angažirana s vanjskim svijetom, živeći u sadašnjoj svijesti; dok spava, ima interes za sebe samu, još uvijek u svojoj staroj solarnoj svijesti. U snu osoba doživljava materiju kao prazninu oko koje se širi aura. Lucifer uništava ovu svijest aure, stvarajući time iskustvo nagosti, koje rađa potrebu za odijevanjem. Čak i unutar budnog života postoje nijanse svijesti različite od budnosti i spavanja. Primjer takvih nijansi je otvoreni razgovor s drugima s jedne strane, i tišina rođena iz srama s druge strane, kao što se vidi u Hegelova dva predgovora njegovoj Enciklopediji u prvom i drugom izdanju. U prvom izdanju Hegel predstavlja samo djelo odvojeno od njegovog osobnog iskustva; u drugom izdanju osjećao se primoranim ponuditi objašnjenja o nastanku djela, temi o kojoj je isprva iz srama želio šutjeti.	
III	Treće predavanje, Dornach, 28. kolovoza 1915.	25
	Goetheov rođendan Iz Mauthnerovog materijalističkog svjetonazora, Napoleonov ruski pohod, i Mauthnerovo pušenje jedne cigare više nego inače, smatraju se jednako valjanim činjenicama. Ta površnost stavlja se uz bok duhovnih nastojanja Goethea i Hegela. Faust mora tražiti nužne veze u svijetu, s druge strane, ne bi mogao živjeti u svijetu u kojem postoji samo nužnost, kako to, naprimjer, zamišlja Spinoza. Duša može bez slučajnosti i bez nužnosti. Budnost: svjesno gledanje svijeta; spavanje: nesvjesno gledanje u sebe; sjećanje: svjesno gledanje u sebe. Pojačano sjećanje vodi do prepoznavanja prošlih inkarnacija. Pri stvaranju koncepta, etersko tijelo mora se pokrenuti; sjećanje je privikavanje eterskog tijela na kretanje dotičnog koncepta. Ove geste eterskog tijela pojavljuju se u sljedećoj inkarnaciji kao geste fizičkog tijela.	
IV	Četvrto predavanje, Dornach, 29. kolovoza 1915.	35
	Mauthner razlikuje pseudokoncepte i korisne koncepte. Za njega je pojam nužnosti subjektivni ljudski koncept, i postavlja pitanje: "Kad bih samo znao, kako nužnost, čovjekova perspektiva za stvarnost,	

ikada može postati objektivna." Nužnost je bivša subjektivnost, koja je u stvarima postala prošlost. To se odnosi na ljude, i na kozmička bića koja stvaraju svjetove.

V Peto predavanje, Dornach, 30. kolovoza 1915.

42

Mora se praviti razlika između onoga što je nužno i onoga što se događa. Prošlost se u sadašnjosti odražava kao nužnost; slično tome, naše iskustvo vanjskog svijeta odražava se u našoj percepciji. Tamo gdje se prirodni procesi i duševni procesi sudaraju, nalazimo se u području slučajnosti. Bez te slučajnosti, sadašnjost ne bi bila moguća. Kad bi iskustvo krajolika nužno proizašlo iz samog krajolika, ne bi bilo sadašnjosti. Koncept slobode obuhvaća koncept slučajnosti. Slučajan događaj u životu, pak, stvara karmu, te postaje nužnost. Pojam providnost nastaje kada se može doživjeti dotok duhovnog svijeta u dušu. Primjer današnjeg napuštanja duha: Prema Mauthneru, kršćanstvo je zbroj prijevoda posuđenica.

VI Šesto predavanje, Dornach, 4. rujna 1915.

54

Znanstveno znanje ne želi ništa iz duše unijeti u svijet. U imaginativnoj spoznaji, čovjek koristi etersko tijelo kao alat; u usponu do ovog stanja, znanstveno znanje ostaje u fizičkom svijetu, a misli postaju živa bića slična gnomima. Kao što naše obične misli imaju malo utjecaja na tijek svijeta, tako i gnomi imaju malo veze s fizičkim svijetom. Oni ne shvaćaju vezanost za svijet kroz osjećaje. S undinama se živi u području kretanja; čovjek je zahvaćen organizmom Zemlje. Postoji nesvjesna veza između vanjskog zraka i misaonih procesa kroz kretanje cerebrospinalne tekućine. To kretanje je ostatak drevnog Mjeseca.

VII Sedmo predavanje, Dornach, 5. rujna 1915.

64

Fizičko tijelo nas veže za fizički svijet, etersko tijelo za kozmos. Etersko tijelo postaje mlađe tijekom života. Astralno tijelo u tome doživljava potencijal klice za sljedeći život. U trodnevnom pregledu, astralno tijelo iz eterskog tijela vidi sažetak o životu. Kad bi svi ljudi umrli stari, sljedeća inkarnacija bi proizvela mudre i nediferencirane pojedince s nježnom fizičkom konstitucijom, sklone nervozi. Oni ljudi koji umru mladi donose eterska tijela prožeta voljom i snagom ljubavi u duhovni svijet, stvarajući tako diferencijaciju među ljudima. Genijalci trebaju eterske sile onih koji umru mladi kako bi razvili svoj potencijal.

VIII Osmo predavanje, Dornach, 6. rujna 1915.

74

Nakon što zaspimo, uvijek se javlja želja za povratkom u fizičko tijelo. Bivajući potisnuti u fizičko tijelo, doživljavamo samosvijest. Nakon smrti, misao na naše fizičko tijelo zamjenjuje tu neispunjivu želju tijekom cijelog vremena između smrti i ponovnog rođenja. Fizičko tijelo: rastvaranje smrću. Etersko tijelo: integracija eterskog tijela u eterski svijet, pri čemu duhovni svijet zrači zahvalnošću. Živimo s

duhovnim svijetom kao što živimo s našim mislima i osjećajima. Berkeley: Biti se sastoji u tome da budemo percipirani. Objektivni svijet je ono što su bogovi mislili, odložili i zaboravili. Kao što ljudi moraju prizvati zaboravljena sjećanja da bi imali samosvijest, tako i bogovima treba svijet da bi imali njihovu svijest. Mladi ljudi koji umiru zainteresirani su za čudesnu strukturu tijela. Stari ljudi koji umiru zainteresirani su za kozmos. U vezi s djelom Gustav Fechnera 'Profesor Schieiden i Mjesec'. Otto Liebmann, kao pronicljivi mislilac, ne može odbaciti selidbu duša.

Prvo predavanje

Dornach, 23. kolovoza 1915.

Moj današnji zadatak, bit će raspravljati o tome koliko je ljudima teško, u uobičajenom tijeku ljudskog mišljenja, održati nit istine. Želim predočiti koliko je teško, prilikom razmišljanja, istinski razmotriti sve čimbenike na takav način, da način na koji se misao slijedi, ne skrene s puta; koliko lako nit istine može iskliznuti dok se razmišlja linijom mišljenja. Svakako, takvo razmatranje kakvo danas namjeravam predstaviti, za nas će biti među težima. Ali ono za nas također ima intrinzičnu moralnu vrijednost, u određenom smislu, da nam postanu jasne poteškoće u pronalaženju istine i koliko lako se može zalutati kada se slijedi misao kako bi se došlo do istine putem rigorozne logičke dedukcije. Vidjet ćete da će nam ono što vam danas moram reći, olakšati razumijevanje određenih stvari o kojima ćemo raspravljati na drugom predavanju. Zatim ću vam govoriti o važnim konceptima slučaja, nužnosti i providnosti. A danas bih želio dati uvod koji, iako teži, ipak će nam ponuditi nešto što je ne samo važno i značajno po tome što u to možemo teoretski pronaći put, već i po tome što nam omogućuje da steknemo osjećaj za prirodu potrage za istinom.

Nekoliko sam puta, u vezi s raznim drugim temama, spomenuo da u našem vremenu postoji filozof, Fritz Mauthner, koji je napisao 'Kritiku jezika'. Ova 'Kritika jezika' imala je za cilj za naše vrijeme dati nešto bolje od onoga što je Kant već postigao svojom 'Kritikom čistog uma'. Jer Fritz Mauthner - moglo bi se reći i ovako - više ne vjeruje da ljudi traže znanje kroz koncepte, već da je u osnovi to samo jezik na čijoj niti ljudi predu svoje znanje, da ljudi koji misle zapravo ne posjeduju istinske koncepte, već tradiciju riječi, i da u riječima imaju, u određenom smislu, tragove za ovo ili ono. Mauthner vjeruje da ljudi imaju određeno unutarne iskustvo s riječima, da vjeruju u riječi, miješaju svoje riječi, sastavljaju ih i znanje stječu kroz tu zbrku riječi. To je potpuno nerazumijevanje cijelog procesa spoznaje, ali nešto što se apsolutno moralo pojaviti u dobu poput našeg koje razrađuje najgore posljedice materijalizma.

Kako je Fritz Mauthner došao do takvog gledišta, nešto od toga bih vam danas želio prenijeti, samo osjećaj, koji ću evocirati čitajući vam odlomak iz 'Rječnika filozofije' Fritz Mauthnera, koji je napisao kasnije od svoje 'Kritike jezika' - točnije, odlomak iz eseja o riječi 'slučaj'; jer ćemo raspravljati upravo o 'slučaju, nužnosti i providnosti'. U odlomku koji ću pročitati, možete vidjeti kako je doba materijalizma, mogao bih reći, postupno, naučilo govoriti o određenim stvarima. Čitajući ovaj odlomak, ne želim toliko nametati bilo kakve teorijske argumente u vašem smjeru, već želim da ispitajte svoje osjećaje, svoje percepcije o tome kako netko doživljava upravo ono što

suvremeni materijalistički filozof govori u takvom kontekstu. Želim da osjetite način na koji on govori. U članku 'Slučaj' kaže: "I to bi uistinu značilo postati poput djeteta koje iz svog klupka čuda odmotava iznenađenja koja je u njega utkao ljubazni proizvođač". Misli da ako se sve što je slučaj, promatra na ovaj način, to bi bilo kao da se postane poput djeteta koje odmotava iznenađenja iz klupka čuda, iznenađenja koja je u njega utkao ljubazni proizvođač! "Kad bismo, nakon Spinoze, Humea, Kanta i Schopenhauera, i dalje prizivali Boga....", kaže on. Kad bismo svijet objašnjavali prizivanjem Boga, bili bismo poput djeteta koje postupno odmotava klupko, otkrivajući što je u njega utkao ljubazni proizvođač. Dijete odmotava, i izranja jedna lijepa stvar za drugom. Tako se, tvrdi Mauthner, pojavljuje netko tko zaziva Boga stavljajući ga u temelj svijeta kako bi mudro objasnio njegove pojave. I on govori na sljedeći način: "Ako bi netko još prizivao Boga, slijedeći Spinozu, Humea, Kanta i Schopenhauera - Schopenhauerovog starog Židova" - to jest, on Boga naziva 'Schopenhauerovim starim Židovom' jer mu se čak i oznaka 'Bog kršćana' čini netočnom - "kako bi se razotkrila ova zbrka slučaja i svrhe".

Vidite u kakav govor materijalist postupno upada kada sebe shvati ozbiljno. Svakako je istina da mnogi ne shvaćaju materijalizam, koji uvijek mora istovremeno biti ateizam, puno ozbiljnije od nekoga tko bi rekao: Kao što sigurno postoji Bog na nebu, ja sam ateist! - Ali već oni koji ateizam shvaćaju ozbiljno, moraju se u isto vrijeme rugati svemu što se poziva na providnost ili slično. Jer gotovo da nema druge mogućnosti ako se stoji na tlu materijalizma.

Sada bih vam želio predstaviti Fritz Mauthnera jer, iako mora duboko vrijeđati naše emocije, osjećaje, on je ipak, u današnjem materijalističkom smislu, iskren i pošten tragač za istinom, jer je sve što radi iskreno. Ne želim sukob s bilo kime tko je filozof po profesiji ili slično, već želim nekoga to je barem iznutra filozofiranje učinio svojom stvari, koji dolazi iz potpuno drugačije vanjske profesije, i tko je također stekao određenu erudiciju. Jer ono što danas toliko nedostaje kada se grade svjetonazori, jest upravo ozbiljnost koja bi se sastojala od istinskog udubljenja u postignuća koja su različite znanosti do danas proizvele. Ovaj Fritz Mauthner je zaista postao učen gospodin, tako da, počevši od njega, i objašnjavajući teškoće potrage za istinom, mogu svoju argumentaciju temeljiti na liniji mišljenja vrlo učene i vrlo inteligentne osobe. Stoga se ne želim pozivati na bilo koga, već vrlo učenu i inteligentnu osobu.

Sada moram, pokazujući koliko je teška potraga za istinom, koristeći vrlo specifičan slučaj Fritz Mauthnera, započeti s jednostavnim konceptom. Svi znate da ono što nazivamo teorijom vjerojatnosti postoji već dugo vremena. Prilično je lako razumjeti princip koji stoji iza nje. Naprimjer, zamislite da imate kocku. Svakako ne želim nikoga poticati da igra kocke, samo

pretpostavimo da imate kocku. Znete: kocka je raspoređena tako da jedna strana ima jednu točku, druga strana ima dvije točke i tako dalje do šest točkica, jer kocka ima šest strana. Sada, ako uzmete takvu kocku i bacite je, ona u prvom redu može pokazati bilo koju stranu. Stoga je moguće šest slučajeva. Sada se može postaviti pitanje: kolika je vjerojatnost da će pasti određena strana, recimo šestica? Zapravo se može postaviti ovo pitanje: kolika je vjerojatnost da će se pojaviti točno šestica, ako protresem čašicu s kockicom i bacim kockicu? - Sada matematičar to izračunava na ovaj način i kaže: moguće je šest slučajeva. Vjerojatnost da se šestica pojavi na bačenoj kocki je jedna šestina. - Vidite koliko je vjerojatnost manja od sigurnosti. Da bi bilo koji događaj bio siguran, moralo bi biti moguće šest slučajeva, moralo bi se moći dogoditi šest slučajeva; brojnik i nazivnik morali bi biti isti. Sigurnost bi bila jednaka jedan ($6/6 = 1$). Dakle, jednostavnim bacanjem kocke, vjerojatnost je šest puta manja od sigurnosti. - Sada se može postaviti pitanje: ako imam dvije kocke u čašici za kocke, koja je vjerojatnost da će se bacanjem dviju kocki baciti dvije šestice? I ova se vjerojatnost može izračunati. To je 1 podijeljeno sa 36 (6×6). Vjerojatnost je stoga $1/36$, jer postoji trideset šest mogućih ishoda. Ovih 36 ishoda možete pronaći razmišljajući ovako: jedna kocka može baciti 1, što se može kombinirati s 1 druge kocke ili s 2, 3, 4, 5 ili 6 - to već daje šest mogućnosti. Sada se druga strana kocke može kombinirati s 1, 2, 3, 4, 5 ili 6, i tako dalje; tada dobivate 36 mogućih ishoda. Vjerojatnost dobivanja točno jedne određene šestice je $1/36$. Ako biste htjeli izračunati vjerojatnost bacanja tri šestice s tri kocke, dobili biste to ovako: $1/6 \times 1/6 \times 1/6 = 1/216$. Dakle, to je već vrlo mala vjerojatnost. Vjerojatnost se smanjuje kako se pojavljuje više mogućih ishoda; što je više mogućih ishoda, manja je vjerojatnost da će se zapravo dogoditi jedan ishod.

Dakle, vidite, na određeni način je moguće, matematički pomoću formule, izraziti vjerojatnost da će se bilo koji slučaj dogoditi. To se može primijeniti na sve moguće stvari. Ali ne moram ovdje objašnjavati više od ovog principa; vidite da se matematičkim formulama uvijek može izraziti ono što se osjeća. Uvijek se može osjećati da je donekle nevjerojatno da će se baciti šestica, već je vjerojatnost $1/6$, a s dvije kocke je $1/36$ i tako dalje. Dakle, u određenom smislu, takvi osjećaji, takvi osjeti mogu se matematički izraziti.

Sada, postoji određeni način razmišljanja koji se odnosi na božansku providnost. Materijalisti kažu nešto poput sljedećeg: razmotrimo način razmišljanja onih koji vjeruju u Boga, onih koji vjeruju u providnost. Kakvo je razmišljanje onih koji vjeruju u providnost? Što se tiče providnosti u svijetu, ponekad to ide ovako. Oni koji vjeruju u providnost kažu: uzmimo, naprimjer, Goetheovog 'Fausta', ili čak Homerove pjesme; to zapravo nije važno. Goetheov 'Faust' - što je u konačnici? - Ako netko razmišlja poput materijalista, koji sastavljaju svijet od atoma ili molekula, onda bi zapravo morao smatrati da je cijeli 'Faust' sastavljen od slova, ili čak pojedinačnih

slova. Sada, oni koji vjeruju u providnost, a ipak vjeruju u atome i molekule, formuliraju to otprilike ovako: uzmimo cijelog 'Fausta', koji se sastoji od slova. Sada zamislite da imate sva slova koja čine cijelog 'Fausta' u kutiji slovoslagača. I da su ta slova raspršena nekim strojem - ne nikakvom mudrošću. Vjernik u providnost tada pita: ako biste raspršili ta slova i postoji stroj koji ih slaže jedno pored drugog točno onako kako su pala, kolika je vjerojatnost da će se pojaviti Goetheov 'Faust'? - Tako se pitaju. Ta je vjerojatnost uistinu zanemarivo mala, kažu. Ne može se pretpostaviti da bi se, ako bi slova bila jednostavno nasumično bačena, nekim slučajem - vidite, eto 'njegovo veličanstvo slučaj', kako kaže Voltaire - Goetheov 'Faust' napisao na ovaj način. Budući da to nije slučaj s Goetheovim 'Faustom', a svijet je ipak sastavljen na mnogo, mnogo veličanstveniji način, ne može se misliti da bi ovaj svijet bio jednostavno nabacan bez mudrosti. Stoga mora postojati providnost.

To bi bio tijek razmišljanja osobe koja živi s atomizmom sadašnjosti, koja, upravo zbog nemogućnosti da se svijet mogao sam sastaviti iz bilo kakvog proizvoljnog kaosa svemira, zaključuje da postoji nužnost providnosti.

Fritz Mauthner je pedantan čovjek, čak je otišao toliko daleko da nije iznio samo tok razmišljanja, već je zapravo izračunao koliko je nevjerojatno da je, naprimjer, Goetheov 'Faust' mogao nastati jednostavnim bacanjem slova koja se u njemu pojavljuju. On je zapravo izvršio izračun, i to je ono što bih vam želio pokazati. Tu je bio prilično temeljit. Fritz Mauthner kaže: "Postojanje Boga treba dokazati činjenicom da je ljepota i red svijeta, bez stvoritelja s namjerom, pukom slučajnošću, jednako nevjerojatna kao i stvaranje poeme 'Faust', recimo, prevrtanjem ogromne kutije za slova i nasumičnim slaganjem slova i drugih interpunkcijskih znakova, u redosljedu Goetheova 'Fausta'. Nevjerojatnost takvog stvaranja Fausta je uistinu ogromna. Veća nego što mašta može zamisliti. Čak i ako se zanemari neobična pretpostavka da bi se slova također mogla poredati u linije u prostoru i ako se uzme u obzir vjerojatnost beskonačno povoljnije slučajnosti. Naprimjer: njemački pisači stroj ili stroj za slaganje slova padne u ruke Kineza koji ne poznaje njemački jezik ni njemačka slova, ali koji neumorno tipka po tipkama tjednima ili mjesecima, a inače ispravno upravlja strojem" - da on, kroz to puko tipkanje, uspije sastaviti Goetheovog 'Fausta'! Mauthner nastavlja: "Sada sam se zabavio izračunavajući vjerojatnost slučajnosti da će Goetheov 'Faust' nastati ovim slijepim tipkanjem. Nekoliko decimalnih mjesta u mantisi logaritma nije relevantno. Također sam velikodušno povećao vjerojatnost prihvaćajući 'Fausta' sa 100 tipografskih grešaka kao 'Fausta', pretpostavljajući tako velik broj povoljnih slučajeva umjesto jednog teoretski potrebnog. Za 'Fausta' je potrebno otprilike 300000 slova. Vjerojatnost da se slučajno pogodi točno slovo svaki puta kada tipkate nije beznačajna, gotovo 1/100, jer ukupno postoji oko 100 različitih znakova." Dakle, možete odabrati stotinu znakova. Ako netko

napipava naslijepo, vjerojatnost da će točno odabrati jednog je $1/100$, prema principu koji sam ranije pokazao s kockicama. Stoga je vjerojatnost da će ovaj Kinez, koji ne poznaje jezik 'Fausta', točno odabrati je $1/100$. "Međutim, budući da je, prema elementarnim pravilima, vjerojatnost slučajnog stvaranja cijelog 'Fausta' jednaka umnošku 300000 parcijalnih vrijednosti za 300000 slova, vjerojatnost slučajnog stvaranja 'Fausta' izračunava se kao $1/100^{300000}$.

Vidite, vjerojatnost da se 'Faust' pojavi na ovaj način nije $1/6$ ili $1/36$ i tako dalje, već je jednaka razlomku koji nastaje kada podijelim 1 sa 100 puta 100 puta 100 i tako dalje, i to učinimo 300000 puta; to je razlomak s, kao što možete zamisliti, ogromnim nazivnikom; to jest ova je vjerojatnost nevjerojatno mala. Mauthner nastavlja: "Ovo je razlomak čiji je brojnik 1, čiji je nazivnik cijeli broj od 600000 znamenki. Čak ni mašta Indijaca" - koju Mauthner smatra vrlo snažnom - "čak ni matematički genij Arhimeda ne bi mogao shvatiti ovaj nazivnik. Njegov broj je neizgovorljiv. Dakle, Grci i Rimljani bili su u pravu kada su slučajno stvaranje dobro uređene cjeline proglasili izuzetno nevjerojatnim. Dosegnuta je granica nemogućnosti". Ali samo za čovjekove predodžbe, kaže on. Ne može se zamisliti da je 'Faust' nastao na ovaj način. "A Grci i Rimljani mogli su jednako lako primijeniti zaključak, uzevši u obzir genijalno stvaranje 'Fausta' od strane stvoritelja kao vrlo vjerojatno ili gotovo sigurno, na postojanje stvoritelja svijeta, samo kad ta primjena ili metafora, samo kad cijelo pitanje, ne bi bilo tako nevjerojatno apsurdno. Ništa mi nije dalje od vjerovanja u slučajno podrijetlo čak i čudesne strukture komarca u materijalističkom smislu. Podrijetlo komarca materijalnom slučajnošću jednako je nevjerojatno kao i 'Fausta'. Darwinizam zapravo nije puno promijenio ono neshvatljivo. Ali umni rad dragog Boga, koji bi morao poredati ne tristo tisuća elemenata ili slova (s ponavljanjima), već elemente svijeta beskonačan broj puta (s ponavljanjima), za čovjekovu predodžbu - zaista nemamo drugu - možda je još nevjerojatniji od slučajnog podrijetla 'Fausta'. Ne želim širiti svoje izračune do stupnja nevjerojatnosti svjetske vlade i providnosti".

Vidite, može se sprovesti iznimno učena analiza - i siguran sam da ćete je smatrati dovoljno učenom - koja vodi do logičnog zaključka: što je dragi Bog morao imati na umu kad je sastavljao svijet od njegovih elemenata; jer čak i stvaranje 'Fausta' slučajno iz kutije slagača ili pisaćeg stroja, bilo bi tako nevjerojatno da graniči s nemogućim? Dakle, tvrdi Mauthner, i koncept slučaja i koncept božanske providnosti su nemogući, svakako se ne može pretpostaviti da bi savršeno uređen svijet slučajno izašao iz velike kutije slagača, s obzirom na to da je već i za 'Fausta' vjerojatnost toliko mala. Ali se ne može pretpostaviti ni postojanje Boga, jer kakvu bi mudrost takav Bog morao posjedovati ako bi sastavio svijet od svih njegovih elemenata!

Stoga se ne može pretpostaviti ni Boga ni 'njegovo veličanstvo slučaj'. Mauthner tvrdi da je sve to nevažće, da su to samo lingvistički koncepti s kojima ljudi komuniciraju, baš kao što to čine sa samim jezikom ili prijevodima. On to naziva 'Kritikom jezika'!

Dakle, imamo - i to želimo naglasiti - uistinu pronicljivu liniju razmišljanja, koja je provedena s velikim trudom, a koja sada vodi do alternative: ili bi se moralo pretpostaviti da je svijet nastao slučajno - ta je vjerojatnost naravno beskonačno mala - ili bi se moralo uzeti u obzir da je neki 'dragi Bog' nekoć imao sve te uvide u glavi kako bi mudro stvorio svijet iz kaosa; to je još manje uvjerljivo.

Sada mi, koji se u znanosti duha ne trudimo samo prepoznati ovo ili ono, već i ispravno misliti, to jest, svugdje uzeti u obzir čimbenike koji mogu voditi do ispravnog razmišljanja, pozabavimo se, u skladu s ozbiljnošću znanosti duha, ovim razmišljanjem. Vratimo se još jednom tvrdnji: vjerojatnost da bi Goetheov 'Faust' slučajno nastao iz kutije za slaganje, toliko je mala da se može izraziti kao 1 podijeljeno s brojem od 600000 znamenki. Vjerojatnost da bi svijet nastao takvom iskonskom slučajnošću, bila bi, naravno neizmjereno manja. Ali cijeli 'Faust' je doista nastao! Je li nastao na način da je Goethe - recimo 'dragi Goethe' umjesto 'dragi Bog' - imao u glavi zakone koji su, prema principima slaganja, složili 300000 slova i sloga tako da sada tvore 'Fausta' u urednim, vojničkim redovima? Je li razmišljao o zakonima kako treba posegnuti da bi se pronašlo pravo slovo? - Ne! Ako razmislimo o stvaranju Goetheovog 'Fausta', to nema nikakve veze sa sastavljanjem! Onaj tko stvara Goetheovog 'Fausta' radi nešto sasvim drugo! Ne bi čak ni razmatrao ideju da bi se 'Faust' mogao sastaviti od 300000 slova! Goethe nije trebao znati ni najmanje o tome kako se 'Faust' može sastaviti od 300000 slova, a ipak je to učinio! S jedne strane, mogli bismo i trebali misliti o kaosu u kojem su stvari izmiješane, a s druge strane, da bi Bog imao sve te različite zakone u svojoj glavi kada bi izmiješao svijet, onako kako bi Goethe izmiješao 'Fausta' da je stajao pred kutijom slovoslagača! Ali dragi Bog to nije učinio tako, ništa više nego je Goethe izmiješao svog 'Fausta'. Ono što bismo trebali misliti o duši Boga nema apsolutno nikakve veze s cijelim ovim razmišljanjem o slaganju stvari, baš kao što geneza Goetheova 'Fausta' nema veze s cijelim ovim nevjerojatno učenim pristupom, navodnog slaganja. To jest: cijela ova linija razmišljanja vodi do apsolutne nemogućnosti! Ona je genijalna, ispravna je, savjesna je, sve to jest, ali vodi do nemogućnosti! To dolazi od toga što savjesna osoba preuzima tok razmišljanja, dalje ga razvija, ali tijekom tog procesa gubi iz vida stvarne čimbenike koji bi mu omogućili da dođe do istinski ispravnog zaključka.

Ova stvar je daleko važnija nego što bi se u početku moglo pomisliti, jer nam upravo pokazuje da je ponekad izvanredno teško, čak i uz najznanstveniji pristup, ne izgubiti iz vida mogućnost ispravnog mišljenja tijekom linije

razmišljanja. I to moramo upiti u svoje percepcije, u svoje osjećaje. Iz takve stvari zaista moramo mnogo naučiti. Kada razmatramo takvu stvar, dvije stvari su nam potrebne. Prva je da kroz tako očigledan primjer njegujemo razumijevanje da je potraga za istinom teška i da ljudi zaista trebaju razviti osjećaj da nije svaki način razmišljanja, čak i ako se na prvi pogled čini ispravnim, zapravo pravi način razmišljanja. Što više možemo shvatiti osjećaj da možemo biti u krivu, da možemo griješiti čak i s najvećom savjesnošću, to ćemo se više udaljavati od načela, toliko raširenog danas, držanja vlastitog mišljenja, tvrdoglavog držanja za jednu ili drugu stvar koju smo smatrali ispravnom. Danas često ne susrećemo ništa nego ljude koji kažu: Ovo ili ono držim za ispravno! - I često odlučan osjećaj koji čovjek često ima prema tim ljudima je sljedeći: kako su sretni i kako su istovremeno naivni! Sretni, jer nemaju apsolutno nikakvog pojma što znači vjerovati u nešto što je izmišljeno; i kako su naivni, jer nemaju pojma koliko nešto može biti udaljeno od istinske stvarnosti. S druge strane, međutim, mora nam biti jasno da nas ta spoznaja ne smije deprimirati. Ova spoznaja će nas učiniti prilično poniznima; ali nas također neće dovesti do melankolije, do očaja nad ljudskim životom, jednostavno zato što je potraga za istinom tako teška. Jer znamo da ovaj život ljudske duše nema kraja, i da ovaj život ljudske duše mora biti potraga, da bi stoga čak mogao biti dobar, mudar odgovor da je potraga za istinom teška. I vidjet ćemo da se život temelji na tome. Za naše duše bi smrt bila već tu, kad bi potraga za istinom bila laka, kad bi doista bilo kao što mnogi ljudi vjeruju, da se istina lako može pronaći; kad bi bilo kao što neki ljudi vjeruju koji dođu i kažu: sada sam shvatio da se cijeli život mora urediti na taj i taj način, tada cijeli svijet može biti sretan! Kad bi bilo točno da se istina može pronaći lako kao što to mnogi ljudi vjeruju, s obzirom na složenost cijelog svijeta, onda bi to bila smrt duše; jer život duše ovisi upravo o činjenici da se istina ne može pronaći u takvoj cjelovitosti, već da se istina mora tražiti polako i ostati ponizan u sporij, postupnoj potrazi za istinom. Što su istine koje tražimo sveobuhvatnije, to je veća mogućnost pogreške. Stoga je jedan od najučenije gospode, rekao bih, napravio djetinjastu pogrešku, koju sam vam već pokazao, pokušavajući objasniti probleme svijeta kao stvar slučaja i providnosti.

Ali depresija, užas da je istinu tako teško pronaći, neće nas obuzeti, ako uzmemo u obzir da se život sastoji u samom činu traženja istine. Ono o čemu se radi je sama potraga. Moglo bi se reći: ako bi smrt duše nastupila zato što je istinu nemoguće tražiti, onda bi se ona doista morala dogoditi sada; jer sada, u smislu nedostatka istinskog osjećaja za potragu za istinom, zaista smo na vrhuncu čovjekove evolucije. Nikada nije bilo više 'programskih' ljudi, više ljudi koji vjeruju da su riješili cijelu zagonetku kozmosa s nekoliko riječi, nego u naše vrijeme. Dakle, čak i danas postoji svjetonazor za koji se može reći da znači duševnu smrt. To bi značilo

duševnu smrt, kad bi ono u što ti programski mislioci vjeruju bilo istinito. Ali to je pogrešno; srećom, pogrešno je!

Čovjek poput Fritz Mauthnera - a mnogi danas razmišljaju u tom smjeru - razmišlja na daleko tipičniji način nego što bi se očekivalo. Iz današnje perspektive, svesci 'Filozofskog rječnika' su uzorni. Oni doista materiju predstavljaju onako kako većina ljudi danas misli, oni koji ne žele odstupiti od suvremenog razmišljanja, slično kao što se znanost duha želi odmaknuti od njega. Ljudi poput Fritz Mauthnera kažu: s jedne strane, dolazimo do nemoguće ideje da je svijet nastao slučajno - jer to ima tako malu vjerojatnost, kao što sam naznačio. Ali drugi koncept, koncept svemudrog Boga, jednako je nemoguć; jer je našim ljudskim glavama neshvatljivo da postoji Bog, Bog pun ljubavi, koji u svojoj glavi konstruira sve što mu je potrebno da iz kaosa sastavi pojedinačna slova svijeta. Fritz Mauthner vjeruje da su ljudi u prošlosti operirali konceptima poput 'slučajnosti' i 'providnosti'. Ali mi, tvrdi on, prerasli smo takve stvari, jer sada znamo da koncepti poput 'slučajnosti' i 'providnosti' nemaju univerzalno značenje, nikakvo objektivno značenje, već su samo koncepti ljudskih glava, koji imaju značenje samo za ljude. Upravo tu leži kritika: da se takvi koncepti više ne primjenjuju na svijet. Ti ljudi uvijek kažu: gle, ljudi su nekada bili tako djetinjasti; govorili su s jedne strane o 'božanskoj providnosti', a s druge strane o konceptu 'slučajnosti'. I koncept slučajnosti, i koncept božanske providnosti, moramo prihvatiti kao postojeće samo u ljudskim mislima, kao sasvim neprimjenjive na svijet! - Na kakvom tlu stoje ovi kritičari? Kažu: ako promotrimo cijeli filozofski razvoj, cijeli filozofski pristup koji su slijedili mnogi filozofi - a Mauthner je doista sjeo i proučavao filozofe svijeta, on ih sve poznaje najbolje što ih se može upoznati u jednom životu - vidimo kako su se trudili pronaći koncepte. Ali sve su to samo ljudski koncepti, neprimjenjivi na stvarnost! Koncept božanske providnosti nema odgovarajuću stvarnost! I tako članak 'Slučajnost' završava nečim poput: prije su se božanska providnost, svjetski poredak, harmonija svijeta i ljepota svijeta, smatrali konceptima koji su se shvaćali otprilike ovako: u svijetu postoji nešto kao slučajnost - ali svijet pokazuje red, svijet također pokazuje ljepotu. A Mauthner članak 'Slučajnost' zaključuje: "Ali znamo da je koncept slučajnosti ljudski konstrukt. Isto tako i koncepti ljepote i reda. Ljudski konstrukt koncept Boga. Ljudski konstrukt koncept prauzroka". To jest: svi znamo da su ovi važni koncepti ljudski konstrukti, da nemaju objektivno značenje. "Stoga je vrhunac praznovjerja čovječanstva uopće postaviti pitanje, a zatim pokušati na njega odgovoriti djetinjastom parabolom: je li slučajnost ili Bog prauzrok svjetskog poretka i ljepote svijeta?"

Što je Fritz Mauthner učinio da bi došao do spoznaje da su koncept Boga, koncept slučajnosti i poretka ljudski konstrukti, tako da ni poredak ne postoji izvana, već ljudi stvaraju iluziju da poredak, ljepota i tako dalje postoje? Što su Fritz Mauthner i drugi mislioci filozofije koji su došli do ove

spozna je zapravo učinili? Oni su doista - ne morate mi vjerovati - pokazali sa svom mogućom filozofskom oštroumnosću koliko mudro čovjekov razum radi kako bi došao do ovih koncepata i kako su ti koncepti uistinu ljudske tvorevine; dokazali su to! Dakle, ono što on tamo kaže je dokazano: "Ali mi znamo" i tako dalje. To je dokazano! Ali kada vidite kako je dokazano, kažete: da, potpuno ste u pravu, dragi moj Fritz Mauthner. Znamo, međutim, da je koncept slučajnosti ljudski konstrukt; tako je i s konceptom ljepote, konceptom Boga, konceptom slučaja, pa čak i konceptom svibanjske bube! Tako stvari stoje čim ih stavimo u pravo svijetlo! Kad biste ispitali svu veliku domišljatost - a to je zaista ogromna domišljatost - koja je utrošena da se dokaže da su koncept Boga, koncept uzročnosti, koncept slučajnosti i koncept ljepote ljudski konstrukti, tada biste pronašli način razmišljanja koji je u potpunosti primjenjiv na tvrdnju da je koncept svibanjske bube također ljudski konstrukt. - Koncept svibanjske bube je ljudski konstrukt, ali određuje li to leti li svibanjska buba doista vani, je li koncept stvaran? Koncept svibanjske bube je ljudski konstrukt - u tome leži djetinjatost! Može se raditi s ogromnim uvidom i vjerovati da se pronašlo nešto nevjerovatno točno, a ipak izgubiti iz vida nit o kojoj vise stvari koje vode do istine. Svi predloženi dokazi da su ti koncepti ljudski konstrukti ne odlučuju ništa o tome je li koncept objektivna, baš kao što ni koncept svibanjske bube, kao ljudski konstrukt, ne odlučuje ništa o tome je li svibanjska buba objektivna, odnosno leti li vani.

Vidite, moderno znanstveno mišljenje pruža ogroman osjećaj sigurnosti. I moglo bi se reći da je to izraženo u rečenici: "Ali znamo da je koncept slučajnosti ljudski konstrukt. Isto tako i koncepti ljepote i poretka. Isto tako i koncept Boga. Za nas je vrhunac praznovjerja čovječanstva uopće pitati je li slučajnost, ili Bog, prauzrok svjetskog poretka i ljepote svijeta".

O da - mora se reći - vjerujete da možete, budući da možete dokazati da je izraz 'svibanjska buba' ljudska tvorevina, nešto djetinjasto, praznovjerje riječi, izraz 'svibanjska buba' primjenjivati na nešto što leti vani? To je ista stvar, potpuno isto! Samo ne shvaćate da je to potpuno isto.

Što čovjek uopće može htjeti kroz sve te stvari? Ovo je ono što čovjek želi kroz sve te stvari: skrenuti pozornost na to koliko je teško doći do istine kada se ta istina traži slijedeći nit logičkih koncepata nanizanih zajedno; istaknuti sve što se može dogoditi kada se istina traži čak i s najvećim i najoštrijim intelektom, i kako čovjek mora potpuno biti prožet osjećajem da je potraga za istinom teška - teška što se tiče velikog, teška što se tiče malog. I što se više ono o čemu smo danas raspravljali za vas pretvori u osjećaj, to će biti bolje.

Na temelju ovih premisa, sada ćemo raspravljati o konceptima 'slučaja, providnosti i nužnosti' iz naše perspektive znanosti duha na Hegelov rođendan, 27. kolovoza.

Drugo predavanje

Dornach, 27. kolovoza 1915. (Hegelov rođendan)

Tijekom nedavnih predavanja istaknuo sam da još uvijek ima mnogo toga za reći o jednom problemu, o jednom pitanju, iako je upravo taj problem ovdje već obrađen iz raznih perspektiva. To je pitanje izmjene budnosti i spavanja kod ljudi. Kad god sam javno govorio o ovom problemu, više sam puta naglašavao kako ovaj problem spavanja također postoji i obrađuje se sa stajališta naše materijalističke znanosti. Također sam ovom ili onom prilikom, spomenuo neke od različitih pokušaja rješavanja. Naveo sam takozvanu teoriju umora. To je samo jedna od mnogih teorija koje su iznesene tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, kako bi se objasnio odnos između spavanja i budnosti: teorija da ljudi, kroz svakodnevne aktivnosti, zapravo kroz svoje ponašanje dok su budni, izlučuju tvari koje izazivaju umor, a da spavanje pogoduje uklanjanju tih tvari kroz različite procese, tako da tijekom sljedećeg ciklusa budnosti, ljudi opet mogu proizvesti tvari koje izazivaju umor.

Sada, moramo uvijek tvrditi da, u odnosu na znanost duha, takva teorija, koja je čisto materijalistička, ne mora biti pogrešna - mislim na ono što je opisano u teoriji. Ne namjeravam sada raspravljati o valjanosti, materijalističkoj valjanosti ove teorije. Kao što sam rekao, za ovaj slučaj su iznesene i druge teorije. Ali znanost duha ne bi trebala, prije svega, sumnjati da se takav proces može dogoditi, odnosno da se tijekom budnog stanja tvari koje uzrokuju umor doista oslobađaju, a zatim ponovno troše tijekom noći. Ovaj činjenični proces nipošto ne treba poricati, niti se o njemu treba dalje raspravljati. U znanosti duha, primarna briga mora biti pristup problemima, zagonetkama života, na takav način da perspektiva iz koje im se pristupa, zaista bude ona do koje se u prvom redu može uzdići na temelju znanja koje čovječanstvo može steći u bilo kojem danom dobu. Tada se čak i činjenice poput izlučivanja metaboličkih otpadnih produkata ili slično mogu pravilno razumjeti iz ispravne perspektive. Većina životnih pitanja, zapravo sva životna pitanja, tiču se znanja kako postaviti prava pitanja, o tome da se od samog početka ne postavljaju kriva pitanja.

Sada, kada razmatramo pitanje međusobnog odnosa spavanja i budnosti, najvažnije je kako dobiti perspektivu na ova dva stanja: budnu svijest i svijest spavanja. A to je zato što se određeni fenomeni u našim životima ne mogu pravilno razumjeti osim uzimajući u obzir ono što je utvrđeno u vrlo, vrlo ranoj fazi naših duhovno znanstvenih nastojanja. Vrlo rano sam istaknuo da, ako netko želi istražiti evoluciju svijeta, prvo i najvažnije, mora razmotriti sedam stanja svijesti - naveo sam ih u to vrijeme - zatim sedam stanja života i sedam stanja forme. Sada, postoje pitanja života na koja se

može odgovoriti usredotočujući se na metamorfozu života. Ali na određene pojave u životu, na određene životne činjenice, ne može se odgovoriti ni na koji drugi način osim imajući u vidu različita stanja svijesti koja dolaze u obzir.

Stoga je sasvim prirodno razmotriti pitanje razlika u stanjima svijesti tijekom spavanja i budnosti, ispitujući problem budnosti i spavanja. Jer, kao što su već razjasnila različita razmatranja, spavanje i budnost doista su različita stanja čovjekove svijesti. Stoga ovo pitanje moramo prvenstveno razmotriti iz perspektive svijesti. Mora nam biti jasno da je ovo najvažniji aspekt stvari: razmotriti pitanje iz perspektive svijesti. Morat ćemo se zapitati: kako se točno razlikuju stanja svijesti budnosti i spavanja? I tu se pojavljuje sljedeće.

Kad smo budni - trebamo samo registrirati stvari koje svatko može lako osvijestiti - gledamo svijet oko sebe; percipiramo svijet oko sebe. I svatko će si moći reći da nije sposoban percipirati sebe, ili ono ljudsko, unutarnje ljudsko, tijekom budne svijesti na isti način kao i vanjski svijet. Često sam isticao da bi bila gruba zablude smatrati proučavanje anatomije kao nešto što vodi do ispitivanja unutarnjeg čovjeka; samo ono vanjsko, ono što leži ispod kože, ispituje se kroz materijalističku anatomiju. Nutrina čovjeka ne može se promatrati tijekom obične budne svijesti. Čak i ono što čovjek saznaje o sebi dok je budan jest vanjski svijet, ili bolje rečeno, onaj aspekt njega koji pripada vanjskom svijetu.

Kada, s druge strane, uzmemo u obzir stanje spavanja, bitni aspekt spavanja - kao što vam može biti jasno iz dosadašnjih rasprava - jest da tijekom spavanja čovjek promatra sebe. Objekt promatranja tijekom spavanja je sam čovjek. Svijest je u prvom redu usmjerena natrag na čovjeka. Ako iz ove perspektive razmotrite čak i najobičnije pojave, one će postati shvatljive, razumljive.

Nije li istina da ako bismo o spavanju i budnosti morali govoriti isključivo na način na koji govori materijalistička znanost, to bi potpuno proturječilo činjenici da, kao što sam već rekao, rentijer koji se ne napreže puno, često puno lakše zaspe tijekom predavanja nego onaj koji se napreže? Ako je umor pravi uzrok spavanja, onda ovaj fenomen ne bi bio istinit. Perspektiva koju moramo usvojiti jest da rentijer koji sluša predavanje ne usmjerava svoju svjesnu pažnju baš snažno na samo predavanje; da ga predavanje ne zanima posebno, a možda ga ni ne može zanimati jer ga možda ne razumije, te stoga ima opravdan nedostatak interesa za njega. Ono što ga puno više zanima je on sam. Stoga s razmatranja onoga što se govori na predavanju prelazi na razmatranje sebe. Moglo bi se sada pitati: zašto baš na razmatranje sebe? - I to je vrlo lako objasniti. Predavanje ga ne zanima iz određenih razloga. Ti razlozi obično leže u činjenici da ga više zanimaju druge stvari u životu nego ono o čemu se upravo raspravlja na predavanju, ili barem priroda veza koje se unutar njega uspostavljaju. Ali predavanje ga ometa u interesu za ono što

ga inače zanima. Netko tko nema interesa slušati predavanje, mogao bi imati snažan interes da vrijeme provedeno slušajući predavanje iskoristi za jedenje kamenica. Možda bi imao jači interes za percepciju koju dobiva jedenjem kamenica, nego za percipiranje samog predavanja. Ali predavanje ga odvlači. Dok sluša predavanje ne može jesti kamenice. Pravi se da želi slušati predavanje ali to ga odvlači od jedenja kamenica. Trenutno ne može jesti kamenice pa uzima jedino što mu je dostupno osim predavanja. Sat je već ispunjen onim što se može čuti, a to ga ne zanima; pa svoju pozornost okreće onome što mu je dostupno: vlastitoj nutrini, vlastitom biću! Uživa u sebi! Jer ovo uspavljivanje je čin samozadovoljstva.

Iz onoga što smo razmotrili, možete zaključiti da svijest spavanja i danas postoji za razini koju je svijest zauzimala tijekom drevnog vremena Sunca. To je svijest kakvu posjeduju i biljke. Obje ove stvari, obje ove činjenice, dobro su nam poznate iz predavanja. - Svakako, čovjek ne doseže istu razinu svijesti kao kada uživa u vanjskom svijetu. On se, takoreći, vraća u stanje sunčeve svijesti. Ali to nije važno; on i dalje uživa u sebi. I to uživanje proizlazi iz njegovog vlastitog interesa za sebe. Stoga nam mora biti razumljivo da spavanje ne dolazi od unutarnjeg umora, već od skretanja interesa od onoga što je trenutno prisutno u vanjskom svijetu - predavanja, glazbenog djela ili što god - prema onome čemu interes tada teži. Međutim, upravo je to ono što je u pitanju - ako se temeljito i iznutra razmotre izmjena stanja između spavanja i budnosti.

Kada smo budni, to možemo shvatiti kao da, u određenom smislu, tijekom budne svijesti usmjeravamo svoju pažnju na vanjski svijet, odnosno na ono što sada predstavljam u neodređenom obliku ovim linijama (crta), a da okrećemo svoj interes od onoga u čemu živimo. Stoga, ako želim simbolično crtati, mogu to prikazati kao čovjeka koji odvraća pažnju od sebe i usmjerava je prema vanjskom svijetu u smjeru ovih strelica.

Tijekom spavanja vrijedi suprotno. Čovjek usmjerava svoju pažnju prema unutra, odvratajući je od svoje okoline. Budući da sada izlazi iz sebe, u biti promatra vlastito tijelo dok spava. Dakle, tijekom spavanja čovjek prvenstveno promatra vlastito tijelo.

Sada, kao što vidite, možemo pratiti izmjenu spavanja i budnosti do nečeg drugog. Možemo je pratiti do činjenice da ljudi žive u izmjeni ciklusa, tako da se u jednom ciklusu budi interes za promatranje vanjskog svijeta, a u drugom ciklusu se budi interes za promatranje vlastite nutrine. I ta promjena smjera interesa, ponekad prema van, ponekad prema unutra, promjena je koja pripada životu, baš kao što životu Zemlje pripada da je Zemlja ponekad obasjana Suncem, a zatim Sunce zalazi i Zemlja nije obasjana Suncem. Ovdje je čisto prostorna konfiguracija ta koja uzrokuje da je Zemlja ponekad osvjetljena, a ponekad ne. Tako nastaju dva ciklusa dana i noći.

Sada lako možete vidjeti da bi bilo vrlo pogrešno reći da je dan uzrok noći, ili da je noć uzrok dana. To bi, kao što sam objasnio, bila 'filozofija crva'. O toj filozofiji crva govorio sam na prethodnim predavanjima, zar ne? Jednostavno nema smisla reći da je dan uzrok noći ili noć uzrok dana; radije, oboje je uzrokovano redovitom izmjenom, prostornim položajem Zemlje i Sunca. Isto tako, nema smisla reći da je spavanje uzrok buđenja, ili budnost uzrok spavanja. Smisleno je reći, da kao što je Zemlja raširena u prostoru postavljena u stanje izmjene dana i noći, odnosno kroz prostorne uvjete, tako je i život, snažno, postavljen u unutarnje izmjenjivanje vanjskog i unutarnjeg interesa. Ta se stanja moraju izmjenjivati, moraju slijediti jedno drugo. Ne može biti drugačije. Jednostavno je inherentno životu da ljudi neko vrijeme usmjeravaju svoj interes prema van, a nakon što ga usmjere prema van, moraju ga usmjeriti prema unutra, baš kao što Sunce, kada zalazi na zapadu, ne može odlučiti hoće li se vratiti. Međutim, sada ulazimo u područje u kojem, ako želimo ući u njega, moramo uvijek uzeti u obzir sljedeće.

Sunce, u određene sate, mora formirati dan, i u određene sate noć. Međutim, ljudi to mogu prilično lako zaobići, poput rentijera koji zaspe čak i kada nije umoran, naprotiv, jednostavno okrećući svoju pažnju prema sebi, uživajući u sebi, istinski uživajući u svom tijelu; ili, poput studenta koji će polagati ispit i ima puno toga za učiti, prevladavajući potrebu za spavanjem pukom snagom volje. Mnogi studenti vrlo malo spavaju prije ispita. Ali sve je to povezano s velikim pitanjima koja će nas stalno iznova zaokupljati: pitanjem nužnosti, kako je nalazimo u vanjskoj prirodi; slučajnosti, o kojoj često raspravljamo, kako u vanjskoj prirodi tako i u ljudskom životu; i o providnosti, kojeg moramo postaviti cijelom svijetu. - Čim uđemo u ljudski život, vidimo kako nešto ulazi u područje nužnosti, nešto što je 'nužno' ako će čovjek uopće imati svoje biće u svijetu. Sada ćemo o tome imati dosta toga za reći.

Sada, ono što sam upravo rekao, rekao sam ne samo da bih istaknuo - kažem ne samo, naravno, i iz tog razloga - da se mora tražiti ispravna perspektiva o izmjeničnim stanjima između spavanja i budnosti. Ta ispravna perspektiva znači pitati se: kakve je vrste svijest budnosti? - i odgovoriti: svijest je takva da objekt nije u prvom redu sam čovjek, već vanjski svijet; da čovjek zaboravlja sebe i upija vanjski svijet; da je, s druge strane, pri spavanju svijest takva da zaboravlja vanjski svijet i kontemplira sebe. Ali pri spavanju je stanje svijesti prvo doseglo svijest Sunca. Uživanje u sebi je samo podređeno stanje. - Ali na tu se točku nisam usredotočio samo iz tog razloga, već i da bih skrenuo pozornost na činjenicu da je općenito važno našu pozornost usmjeriti na to kako se svijest odnosi prema svijetu na različite načine i kako se određene stvari, posebno u njihovoj bitnoj prirodi, mogu spoznati samo istraživanjem prirode svijesti. Biti će sasvim nemoguće znati išta specifično o strukturi hijerarhijskog poretka viših duhovnih bića

ako se ne uzme u obzir svijest tih duhovnih bića. Prođite kroz razne serije predavanja i vidjet ćete koliki je trud uložen da se objasni svijest anđela i arhanđela i tako dalje. Jer ključno je obratiti pozornost na početnu točku s koje se stvar razumije. Netko bi mogao doći i reći: mogu sasvim dobro razumjeti prirodu hijerarhija: prvo je čovjek, zatim su anđeli viši, arhanđeli su još viši, arhaji još viši i tako dalje. Mogao bi to zapisati jedno za drugim: arhaji, arhanđeli, anđeli i reći: ovo sasvim dobro razumijem; svaki je uvijek viši. - Da, ako netko zna samo da je svaki navedeni viši, onda o hijerarhijama zna točno onoliko koliko zna o redoslijedu katova u kući; jer zna da su katovi kuće složeni jedan na drugi. Mogao bi se nacrtati potpuno isti dijagram. Doista se radi o tome da se obrati pažnja na ono što je u svakom pojedinom slučaju bitno. Uistinu znate nešto o tim višim bićima kada shvatite stanje svijesti u kojem se svako od njih nalazi, kada to pokušate opisati. Na to se morate usredotočiti.

I tako je i sa samim ljudima. Čovjek doista malo zna o svojoj nutrini ako je, naprimjer, sve što može reći za spavanje jest da su njegovo 'Ja' i astralno tijelo odvojeni od fizičkog i eterskog tijela. Svakako, to je istina, ali to je najapstraktnija moguća tvrdnja. Jer o razlici između spavanja i budnosti kod ljudi ne zna više nego o punoj i praznoj čaši piva; u jednoj je pivo unutra, a u drugoj vani! - Svakako je istina da su kod čovjeka koji spava 'Ja' i astralno tijelo odvojeni od fizičkog i eterskog tijela, ali čovjek mora imati volju da se uzdigne do sve konkretnijih određenja. I to uzdizanje do konkretnijih koncepata je ono što pokušavamo, naprimjer, pojašnjavajući kako se fokus pomiče u jednom i drugom slučaju. Nacrtao sam shematski prikaz čovjeka svijetlo crvenom u jednom slučaju; drugi put plavkastom. To je povezano s onim što sam rekao: čovjek je tu u šupljini. I kada netko zaspe i stekne višu svijest - svijest se može tek manifestirati; doista vidi, jer počinje promatranjem sebe - tada također vidi šupljinu, tada već vidi šupljinu. Tada već vidi lažnost suda da se sastojimo od čvrste tvari. Tada već vidi da je ono što se u budnoj svijesti čini materijalnim, zapravo šuplji prostor. Samo morate imati na umu, da je tijekom spavanja čovjek doista vani. Stoga vidi šuplji prostor okružen aumom. Nije li istina da čovjek nije u sebi, vani je, i stoga promatra. On dakle vidi ono, što je više ili manje šuplje u središtu. Prirodno je konfigurirano, više ili manje šuplje. To nije jednostavno šuplji prostor. Drugi šuplji prostor je ispunjen, kada se promatra izvana. Dakle prirodno, čovjek izgleda konfiguriran onako kako jest kada se gleda izvana, kao što je u svakodnevnoj svijesti. Ali također se vidi okružen auričnom maglom. Čovjek ne izgleda onako kako bismo ga normalno vidjeli, već je okružen nekom vrstom aurične magle. Ne promatra ga se jasno, već kao da prvo morate prodrijeti kroz tu auričnu maglu. Dakle, gleda se u auričnu maglu, a unutar te aurične magle zasjenjeno je nešto poput figure; ali preko toga je još ta magla. Doista je kao da se čovjek gleda unutar više ili manje svijetle aure. Unutar toga je isključen, kada se gleda izvana. Želim

upotrijebiti ovu jednostavnu analogiju, kako bih razjasnio fenomen o kojem raspravljamo, kada čovjek postane svjestan tijekom spavanja: tko nije hodao gradom obavijenim maglom. Tu se svjetla nisu vidjela jasno definirana, već kao da su u nekoj vrstu dugine aure. Svatko je to vidio. Ne vidite sama svjetla, već zapravo svjetla izostavljena iz okolne magle. Zaista je vrlo slično opisanom procesu. Zapravo vidite imaginativno vidno polje kao u magli, a unutar su izostavljena, kao zatamnjena, ljudska bića.

Uzimajući to u obzir, može se reći: početi vidjeti pri spavanju znači, vidjeti ljude kroz auru. I upravo su kroz to ljudi postali materijalisti, naučivši da ne vide auru, već vidjevši sebe izravno. To se moglo postići samo luciferskim procesima, koji su čovjeku omogućili da počne vidjeti sebe budnom sviješću. I ovdje se dotičemo važnog poglavlja na početku Starog zavjeta. Stari zavjet nam govori da su ljudi do luciferskog iskušenja hodali goli. To hodali goli ne treba shvatiti u smislu da su hodali na način na koji bi danas svjesno percipirali golotinju, već da su prije posvuda oko sebe vidjeli auru. I zbog toga nisu vidjeli ono što bi se vidjelo u osobi koja hoda gola, već su vidjeli osobu u duhovnoj odjeći. Aura je, zapravo, bila odjeća. A kada su ljudi bili lišeni svoga stanja nevinosti, kada su bili osuđeni na materijalistički način života - drugim riječima, kada više nisu mogli vidjeti auru - tada su vidjeli ono što nisu vidjeli dok je aura bila tu; i tada su auru počeli zamjenjivati odjećom. To je podrijetlo odjeće: zamjena aure odjećom. I doista je dobro znati u našem dobu materijalizma, da su se ljudi u početku odijevali, ne iz drugih razloga, već s ciljem oponašanja aure svojom odjećom. To je posebno izraženo u vjerskim praksama, gdje svaki dio odjeće predstavlja imitaciju nekog aspekta nečije aure. I kao što možete vidjeti na Rafaelovim slikama, Marija, Josip i Magdalena nose različitu odjeću; jedna figura ima crvenu donju haljinu i plavu gornju haljinu; druga plavu donju haljinu i crvenu gornju haljinu. Vrlo često ćete vidjeti Magdalenu u žutoj odjeći, kod onih koji su bili dobro upućeni u tradiciju ili su posjedovali neku vidovitost i tako dalje. Uvijek se pokušavala odraziti aura dotične osobe; jer je bila prisutna svijest da se aura oponaša odjećom, da se izraz aure stvori u odjeći. I tipično je za naše doba materijalizma da se u određenim krugovima u ukidanju odjeće vidi ideal - jer materijalizam svugdje ide do svojih posljedica - i u predstavljanju onoga što se često naziva 'kulturom nudizma' kao nečeg izvanredno zdravog. Postoji čak i časopis koji zagovara takvo što, nazivajući se 'Ljepota'. To se radi iz nerazumijevanja. Vjeruje se da se time približava nečem drugom osim najočitijem, najgrubljem materijalizmu. Tome se može približiti, samo ako se stvarnost želi vidjeti isključivo u onome što vanjska, opipljiva stvarnost predstavlja kao stvarno. Ali odjeća je nastala iz ideje odražavanja, u normalnom životu, stanja svijesti koje čovjek percipira u njegovoj auri. Stoga se moramo zapitati: odakle u našem vremenu dolazi ta tendencija da se teži ukidanju odjeće? Iz nedostatka bilo kakve maštovitosti u načinu odijevanja! To se ne smije shvatiti kao ideal, već kao nedostatak

mašte u bilo kojem principu ljepote. Jer odjeća je zapravo namijenjena tome da osobu učini lijepom. A ljepotu vidjeti samo u neodjevenoj osobi, za naše vrijeme, značilo bi prihvaćanje instinkta za materijalizmom. Kako se to odnosi na grčku kulturu, raspravljat ću kasnije. Ali upravo u grčkoj kulturi, pitanje možete proučavati u smislu u kojem je danas formulirano.

Sada je doista sve važnije da ljudi nauče kako različita stanja svijesti doprinose određenim gledištima na život. Promjene u stanjima svijesti uključuju spavanje i budnost. Ali dok spavanje i budnost, predstavljaju vrlo, vrlo snažne promjene u stanjima svijesti ljudi, život općenito uključuje i manje nijanse promjena u svijesti. Rekao bih da je čak i budna svijest nijansirana na takav način da čovjek doživljava određene nijanse svijesti koje više teže spavanju i druge nijanse svijesti koje više teže budnosti. Svi znamo da postoje ljudi koji vole ne spavati izravno, već provesti velik dio života u nekoj vrsti pospanog stanja. Čovjek kaže da spavaju, čak i ako to nije pravo spavanje; kao da prespavaju život, plutaju kroz njega sneno; ako im nešto kažete, brzo zaborave. Nije san, ali prolazi im brzo kao san, a onda se zaboravi. Nije li tako, ova pospanost, ovo drijemanje, kako god to želite nazvati, to je više nijansa bliska spavanju. - Kad netko dobro istuče drugoga, to je nijansa koja nadilazi stanje običnog spavanja, to nije puka predodžba. To je više od puke predodžbe kad netko zapravo tuče drugoga. Dakle, postoje takve nijanse svijesti u životu. Mogla bi se uspostaviti cijela ljestvica za ta stanja. Ali ta stanja imaju svoje mjesto. Mnogo toga ovisi o tome hoće li ljudi steći neku vrstu osjećaja za njih. Ponekad je ta osjetljivost već u njima, ako su, zapravo, zdrave osobe rođene i odgojene na zdrav način. Važno je da čovjek ima određeni osjećaj, koliko snažno može apsorbirati određene stvari u životu, koliko pažnje treba posvetiti njima, te koliko malo pažnje treba posvetiti njima, odnosno na koji način određene stvari prezentira vanjskom svijetu ili ih skriva u sebi. To su također nijanse u iskazivanju svijesti. Takve nijanse u iskazivanju svijesti postoje. I vrlo je važno znati da, kako prolazimo kroz život, život postavlja vlastiti ritam: koliko snažno usmjeravam svoju svijest na bilo koju danu stvar? Ili: koliko snažno naglašavam bilo koju danu stvar iz svoje svijesti? - I ovdje zaista možemo steći nešto važno, kako u iscjeljenju naših života, tako i u mogućnosti stvaranja uređenih uvjeta u našem okruženju, ako obratimo pozornost na to koliko snažno povezujemo svoju svijest s ovim ili onim. Vidite, ako razlikujemo moguće stanje svijesti u kojem se krećemo među ljudima i s njima razgovaramo o životnim stvarima, i stanje u kojem o određenim stvarima ne razgovaramo iz određenog osjećaja srama, tada stanje u kojem se nalazimo u običnom životu, gdje razgovaramo, doista ima drugačiju nijansu u svijesti, nego kada se određenih stvari ne dotičemo. Ali ova prisutnost osjećaja srama je jednostavno drugo stanje svijesti, i beskonačno mnogo toga ovisi o razumijevanju takvih stvari u životu. I želim vam nešto pojasniti s primjerom, kako doista postoje ljudi koji imaju određeno razumijevanje takvih nijansi svijesti u životu.

Danas je 27. kolovoza; to je Hegelov rođendan. Sutra, 28. kolovoza, je Goetheov rođendan. Njihovi rođendani su odmah jedan do drugoga. Hegel je, između ostalog, napisao djelo pod nazivom 'Enciklopedija filozofijskih znanosti'. Kada čitate ovo djelo, ono ima neobičnu kvalitetu. Potpuno je besmisleno otvarati ga nasumično i čitati. Mogli biste jednako tako čitati kineski. Izvlačenje izjave iz konteksta, iz sredine Hegelove 'Enciklopedije' bilo bi potpuno besmisleno. Na predavanju u Berlinu prošle zime, naglasio sam koliko bi bilo besmisleno izvlačiti rečenicu iz konteksta iz Hegelove 'Enciklopedije'. Rečenica iz Hegelove 'Enciklopedije' ima smisla samo ako počnete čitati - nakon što ste prvo odstranili sve što postavlja zagonetku za zagonetkom ljudskom umu - gdje Hegel kaže: "Bitak je koncept sam po sebi", i tako dalje. Ako se tamo počne, a zatim pusti da cjelina djeluje, tada svaka rečenica dobiva svoje značenje samo na mjestu gdje se pojavljuje. A to što se pojavljuje na tom mjestu dio je same rečenice. I tako je Hegel objavio prvo izdanje 'Enciklopedije filozofijskih znanosti'. U predgovoru prvog izdanja ne kaže ništa posebno; samo objašnjava zašto je enciklopediju tako uredio. Kad je postalo potrebno drugo izdanje, Hegel je napisao predgovor. Ponekad se iskustvo života stekne između prvog i drugog izdanja knjige. Jer čak i ako je već upoznao ljude, iznutra se osjeća obveznim da ih ne smatra onim što ponekad pokažu da jesu; a također mnogo se nauči o ljudima iz načina na koji se knjiga prima. To je i s Hegelom bio slučaj. Napisao je predgovor drugom izdanju, a on sadrži važne odlomke. Želim pročitati dva od tih važnih odlomaka, naime prvu rečenicu i rečenicu na drugoj stranici. Predgovor drugom izdanju počinje: "Pažljivi čitatelj će u ovom novom izdanju pronaći nekoliko dijelova revidiranih i razvijenih u preciznije definicije; pritom sam nastojao ublažiti i smanjiti formalnost prezentacije, a također, kroz opsežnije egzoterične napomene, približiti apstraktne koncepte običnom razumijevanju i konkretnijim predodžbama o njima". Dakle, nastojao je egzoterično objasniti ezoterično. "Sažetost koju okvir zahtijeva kod već nejasnih tema, međutim, ostavlja ovom drugom izdanju isti cilj kao i prvom: da služi kao knjiga za čitanje naglas, koja zahtijeva usmenu prezentaciju za potrebno objašnjenje. Naslov enciklopedije izvorno je bio namijenjen omogućavanju manje rigorozne znanstvene metode i površnijeg strukturiranja; međutim, priroda teme nalaže da logička koherentnost mora ostati temelj".

"Jednostavno je bilo previše razloga i poticaja koji su, činilo se, zahtijevali da objasnim vanjski položaj mog filozofiranja u odnosu na umne i bezumne težnje suvremene kulture, što se može učiniti samo na egzoterični način, kao u predgovoru; jer te težnje, čak i ako tvrde da su povezane s filozofijom, ne bave se njome znanstveno, a time uopće i ne, već vode svoj diskurs izvana i iz vanjske perspektive. Neugodno je, pa čak i štetno, upuštati se na takvo tlo strano znanosti; jer takvo objašnjavanje i rasprava ne promiču razumijevanje koje je jedino potrebno za istinsko znanje. Ali rasprava o nekim fenomenima može biti korisna ili čak potrebna".

To nam međutim, dokazuje da je Hegel prvo izdanje pokušao strukturirati na način koji je smatrao ezoteričnim, te da je u drugom izdanju dodao samo ono što mu se činilo egzoteričnim, uključujući predgovor, koji je čisto egzoterični. U naše vrijeme često nema razumijevanja ovog egzoteričnog i ezoteričnog aspekta. Jer u naše vrijeme ne postupa se tako lako kao što je to činio Hegel, koji je u prvom redu htio zadržati za sebe sve što je bilo njegovo vlastito subjektivno shvaćanje stvari, i tek kada je konstruirao organizam, kada se stvar odvojila od njegove subjektivne perspektive, htio je ono što je bilo odvojeno od njegove subjektivne perspektive predstaviti u svojoj knjizi, tvrdeći pritom: kako čovjek sam dolazi do stvari, o tome se ne govori! - Time je pokazao određeni takt za razliku između dva stanja svijesti: svijesti u koju je htio ući kada je stajao pred ljudima i razgovarao s njima, i svijesti koju je razvio kada je razgovarao sa samim sobom. - A sada, nakon toga, svijet ga prisiljava - kao što je tako često svijet uzrok da se dogode stvari koje se ne bi trebale događati - svijet ga prisiljava da na neko vrijeme prevlada taj osjećaj srama. Jer, što je to u osnovi bilo? Za Hegela, to je bio osjećaj srama, nevoljkost da govori o načinu na koji je došao do svojih koncepata! Običan ljudski sram uzrokuje da ljudi pocrvene. Moglo bi se reći, čak i duhovno: za Hegela, to je bilo određeno duhovno rumenilo kada je morao napisati nešto poput predgovora drugom izdanju. Tu vidite nijansu svijesti kroz koju se širi osjećaj srama.

Htio sam vam primjerom pokazati kako se te nijanse svijesti manifestiraju u životu, čak i u aktivnosti volje, u onome što netko čini. I potrebno je postupno postati svjestan da život doista već mora sadržavati takve nijanse svijesti; da čovjek, u određenom smislu, razlike svijesti mora povezati sa svime što doživljava. Spavanje i budnost su upravo snažne razlike u svijesti. Ali može se razmotriti i razlika u svijesti da čovjek zna: ovo je stvar koja se ne tiče samo tebe, već se tiče i svijeta; druga je nešto gdje, kada se suočiš sa svijetom, moraš ublažiti način na koji to tvrdiš; i još neke stvari moraš riješiti sam sa sobom, ili sa samim sobom u najintimnijem krugu.

Dakle, ono što iz znanosti duha možemo dobiti u smislu koncepata i ideja istinski utječe na život, učeći nas prepoznati suptilne, subjektivne razlike u životu, pod uvjetom da tim razlikama ne pristupamo na uobičajeni način, već da shvatimo da nam ozbiljno bavljenje znanošću duha, takoreći, daje ovaj ritam života. Ali bitno je ozbiljno bavljenje znanošću duha. To prirodno nedostaje ako se osjećaji, porivi i instinkti koje se inače iskusi u životu prenesu u znanost duha. Tada se dogodi da, rekao bih, čovjek od znanosti duha dobije malo više, nego od bilo kojeg drugog ravnodušnog prijenosa znanja. I tako se može dogoditi - već sam rekao da postoje nijanse svijesti, i da unutar budnog života postoje nijanse koje se približavaju spavanju - da čovjek upija znanost duha, ali nema stvarne sklonosti da se udubljuje u određene detalje, suptilnosti, jer ga one zanimaju toliko kao što sam prije rekao o rentijeru u vezi s predavanjem. Uživa se u čitanju ciklusa ili knjiga,

ali se čita na takav način da u određenim trenucima ta svijest tone, da zadrijema, otpluta. Čovjek zapravo ne osjeća predanost da se pomakne dalje od takvih stvari.

Zato sam uvijek inzistirao da se ljudima koji se žele baviti znanošću duha, ne smije previše olakšavati. Stalno se spominju priče da bi trebalo pisati popularne knjige; 'Teozofija', naprimjer, nije dovoljno popularna! Stalno čujem istu stvar: treba pisati knjige s kojima se može više zadrijemati nego s 'Teozofijom'. Sada je zaista nužno da, upravo kroz taj interes za objektivno, čovjek protjera ono što je ostalo od određenih osjećaja i senzacija koje je prije imao; inače bi se moglo dogoditi da ako previše spava u vezi s ovim ili onim aspektom znanosti duha, za koji bi se zapravo trebao zanimati, ostaje budan samo za stvari najlakše za pamćenje. I tada se, naravno, događa proces koji je neizbježan ako se ne razvije dovoljan objektivni interes: nije li tako, rentijer sluša predavanje; osjeća se obveznim to učiniti: ide se na predavanje, to je ono što dobri maniri podrazumijevaju; ali to mu je zapravo užasno, nema ni najmanji interes za to. Sada ga njegov nedovoljan interes ometa, i prepušta se sam sebi, ponekad čak dovede do pravog spavanja, što u prvom redu ne treba uzimati u obzir osim ako se ne pretvori u hrkanje, zar ne? Ali to je savršeno prirodan proces.

Sada zamislite ovaj proces prenesen, rekao bih, u drugačiju svijest. Tada imate slijedeće: netko ne razvija potreban, potpuni interes za pojedinačne konkretnosti znanosti duha, već otkriva da zapravo najbolje sluša kada ne obraća toliko pažnje na detalje. Čak sam čuo ljude kako govore: Oh, ono što on govori nije važno, već 'vibracija', način! - Takav pospan, drijemajući stil slušanja, često se može vidjeti u načinu na koji netko sluša. Ali tako je isto u odnosu na dušu, kao i u odnosu na vanjski život rentijera. Jer ako se pažnja okrene prema 'vibracijama' umjesto onome što znanost duha nudi, tada se interes okreće prema unutra, baš kao kada rentijer uživa. I u vremenu između dva predavanja, netko bi se mogao pretvarati da ga zanima ono što se govori na predavanju, tvrditi da ga zanima ovo ili ono, ali u stvarnosti govori: on je ranije imao ovu inkarnaciju, ja sam imao ovu inkarnaciju. - To jest, netko sve preusmjerava na sebe. To je potpuno isti proces. Dakle, ovaj proces, koji se kod rentijera događa u odnosu na vanjski život, koji zaspe tijekom svakog predavanja, očituje se i kod ljudi koji tvrde da ih zanima znanost duha, ali zapravo nisu zainteresirani, već u određenom smislu uvijek otkriju: detalji nisu važni! A onda za detalje zaspu; a zatim se njihov interes prebacuje na vlastitu osobnost. - Čovjeku takve stvari moraju biti apsolutno jasne! Kad bi ih se razumjelo, mnogo toga što se događa ne bi se događalo.

Želio bih da u određenom smislu razmotrite nijanse svijesti onako kako sam ih pokušao predstaviti. Posljednji primjer koji sam dao, možda se ne smije pogrešno shvatiti ovih dana, a možda se ne smije pogrešno shvatiti u bilo

kojem drugom trenutku. Jer nesumnjivo je istina da se mnogo toga zanemaruje u vezi sa duhovno znanstvenim pokretom i da se sklonost samodopadnosti snažno širi, te da se znanost duha tada primjenjuje samo da bi se prepustilo toj samodopadnosti. Ali mi želimo razmotriti nijanse svijesti. Jer bez razmatranja nijansi svijesti ne može se doći do razumijevanja koncepata nužnosti, slučaja i providnosti.

Treće predavanje

Dornach, 28. kolovoza 1915. (Goetheov rođendan)

Kao što sam već spomenuo, ovih dana namjeravam prikupiti ono što nam je potrebno kako bismo koncepte providnosti, nužnosti i slučajnosti, stavili u pravo svijetlo. Međutim, danas ću morati predstaviti neke preliminarne koncepte, kao svojevrsni apstraktni kontrapunkt prekrasnim, konkretnim slikama koje smo upravo vidjeli [prije predavanja je održana euritmijska predstava zadnje scene 'Fausta']. A ako želimo biti temeljiti, što je bitno, ovoj raspravi ne možemo pristupiti ako ne nastavimo s još jednim predavanjem u ponedjeljak. Stoga ću govoriti danas, zatim sutra nakon euritmijske izvedbe i ponovno u ponedjeljak u sedam sati. Euritmijska izvedba bit će sutra u tri sata, a nakon nje ćemo nastaviti s još jednim predavanjem.

Koncepti 'nužnosti' i 'slučajnosti', na određeni način se podudaraju, za onu svijest koja se postupno razvila do našeg vremena, i koja je nastala pod utjecajem materijalističkih predodžbi. Pod time mislim da mnogi ljudi čije se stanje svijesti razvilo pod utjecajem materijalističkih predodžbi, više ne mogu razlikovati pojam nužnosti od pojma slučajnosti.

Sada, postoji niz činjenica za koje čak i s materijalizmom zbunjene glave, još uvijek prihvataju koncept nužnosti, barem u određenom ograničenom smislu. Čak i materijalistički ograničeni ljudi, danas još uvijek prihvataju da će, uz određenu nužnost, sutra Sunce ponovno izaći. Vjerojatnost da Sunce sutra izađe je, po njihovom mišljenju, toliko velika da se ta vjerojatnost već može opisati kao nužnost. Takve činjenice, koje se odvijaju u široj prirodi, u relativno širem svijetu zemaljskih događaja, takvi umovi smatraju nužnošću. Međutim, oni smatraju da su njihovi koncepti nužnosti donekle ograničeni, kada pristupaju onome što se dogodilo u povijesti, onome što se, da tako kažem, povijesno odvijalo. A posebno indikativan u tom pogledu je um poput onoga Fritz Mauthnera, kojeg sam nekoliko puta spomenuo, koji je ne samo napisao svoju 'Kritiku jezika' kako bi 'nadmašio' Kanta, već je napisao i filozofijski rječnik. U tom filozofijskom rječniku uključio je i članak 'Povijest'. A kako pokušava shvatiti što je povijest, prilično je zanimljivo. Kaže sam sebi: kad Sunce izađe, vidim činjenicu. Pretpostavimo da smo danas, 28. kolovoza 1915. mogli vidjeti činjenicu da je Sunce izašlo. To je činjenica. Da je taj izlazak Sunca vođen zakonom, određenom nužnošću, može se razumjeti, prema Fritz Mauthneru, samim promatranjem da je Sunce izašlo i jučer, prekjučer, i doista, dok god ljudi promatraju, Sunce izlazi. Nije stvar u jednoj činjenici, već se može ići od jedne činjenice do istih ili sličnih činjenica u prirodi i time doći do razumijevanja nužnosti. Ali sada, u vezi s poviješću, Fritz Mauthner kaže sebi: Cezar je, naprimjer, postojao samo jednom; tu se ne može govoriti o nužnosti. Jer o nužnosti Cezarova dolaska, moglo bi se

govoriti samo ako bi se takva činjenica ponavljala. Ali povijene činjenice se ne ponavljaju. Stoga se ne može govoriti o nužnosti. To znači da se cijela povijest mora promatrati kao svojevrsna slučajnost. - A Mauthner je pošten čovjek - to sam vam već rekao - on je uistinu poštena osoba. Za razliku od drugih koji su manje poštteni, on je netko tko izvlači posljedice iz određenih danih okolnosti. I tako, naprimjer, u vezi s povijesnom nužnošću, on kaže: "To što je Napoleon nadmašio sebe, i čak umarširao u Rusiju, i što sam u tom trenutku popužio jednu cigaru više nego inače, dvije su stvarne činjenice, obje nužne, obje - kako se s pravom zahtijeva i od najvećih i od smiješno malih činjenica u povijesti - ne bez posljedica". Iz svoje iskrenosti, nešto što se naziva povijesnom činjenicom, poput Napoleonova marša u Rusiju - to bi jednako lako moglo biti i nešto drugo - i činjenica da je on, kako kaže, u taj sat popužio jednu cigaru više nego inače, obje su nužne činjenice, ako se sama povijest smatra 'nužnom'.

Čudit ćete se da vam citiram baš ovu rečenicu iz članka Fritz Mauthnera 'Povijest'. Citiram je jer je u toj rečenici pošten čovjek iskreno priznao nešto što drugi, manje poštteni, jednostavno odbijaju priznati, vođeni prevladavajućim znanstvenim načinom razmišljanja današnjice. Priznao je sam sebi: metodama koje imamo i koje su trenutno prihvaćene u znanosti, ne može se razlikovati činjenica da je Cezar živio, od činjenice da sam 'u to vrijeme popužio jednu cigaru više nego inače'. Ne može se pronaći razlika koristeći metode koje znanost danas prihvaća! On sada stoji na pozitivnom tlu, tvrdeći da se ne bi trebala prihvatiti nikakva razlika, da se ne bi trebalo biti toliko glup da se povijest tretira kao znanost, budući da je, prema trenutnim postavkama znanosti, povijest kao znanost nemoguća. On je uistinu iskren; jer kaže, naprimjer, i s nekim opravdanjem, sljedeće: Wundt je razvio shemu za 'Klasifikaciju pojedinačnih znanosti'. Povijest je prirodno uključena u tu shemu. Ali gotovo da se ne može pronaći objektivniji razlog za Wundtovo uključivanje povijesti u njegovu shemu znanosti, od činjenice da je postalo uobičajeno - to jest, slučajne činjenice - da se na sveučilištima uspostavi redovita katedra povijesti. Kad bi konjaništvo postalo redovita katedra - kako Fritz Mauthner iz svoje perspektive s pravom tvrdi - tada bi profesori poput Wundta također uključili temu konjaništva u shemu kao 'znanost', ne iz neke nužde suvremenih znanstvenih koncepata, već iz nečeg sasvim drugog.

Mora se reći: današnje doba je daleko, daleko odlutalo od onoga s čime se suočavamo u Goetheovom 'Faustu', toliko da, ako ga netko shvati ozbiljno, može ga istinski potresti do srži. Mnogo, mnogo toga u ovom Goetheovom 'Faustu' upućuje nas na najdublje zagonetke čovjekove nutrine. Mi danas jednostavno stvari ne shvaćamo dovoljno ozbiljno. Što Faust kaže odmah na početku, nakon što je priznao uzaludnost onoga što mu filozofija, pravo, medicina, pa čak i teologija, u to vrijeme mogu ponuditi, nakon što je

progovorio protiv ove četiri discipline? Kaže: ono što su ova znanost i život općenito donijeli njegovoj duši, ono je što ga je dovelo do svijesti:

Živio tako ne bi ni pas!
 Pa sam se magiji odao vas,
 Ne bi li mi, o gromor mu čuh,
 Poneku tajnu raskrio duh;
 Da više, sav znojan, ne moram
 Govoriti ono što ne znam ni sam;
 Da spoznam što li je ono što svijet
 Okuplja u taj bivstveni splet,
 Da učinke i sjeme gledam,
 Hrpama riječi da se ne dam.

Dakle, što Faust pokušava razumjeti? "Učinke i sjeme"! To, jer iz dubine ljudskog srca, također se ukazuje na pitanje 'nužnosti' i 'slučaja' u životu.

Nužnost! Zamislite ljudsko biće poput Fausta suočeno s pitanjem nužnosti u povijesnom životu čovječanstva. Zašto sam ovdje, pita se, u ovom trenutku ljudskog postojanja? Što me dovelo na ovaj svijet? Koja me nužnost, koja prolazi kroz ono što nazivamo poviješću, dovela upravo u ovaj trenutak odvijanja povijesti? - Iz dubine svoje duše Faust postavlja ovo pitanje. I vjeruje da na njega može odgovoriti samo ako shvati što su 'učinci i sjeme', kako ono s čime se izvana suočavamo, u sebi skriva ono po čemu prepoznavamo kako se kroz sve provlači nit nužnosti nastajanja.

Zamislite samo da bi priroda poput Faustove, izranjajući iz nekih podsvjesnih dubina, dala priznanje slično Frantz Mauthneru. Frantz Mauthner, naravno, nije dovoljno faustovski da osjeti posljedice koje bi Faust osjetio kad bi bio prisiljen priznati sebi jednog dana: ne vidim nikakvu razliku između činjenice da je Cezar postavljen na svoje pravo mjesto u povijesti, i činjenice da sam u satu popužio jednu cigaru više nego inače. - Zamislite samo pitanje postavljeno iz perspektive koju je Fritz Mauthner ovdje iznio, posebno u vezi s povijesnim razvojem. Ja sam jednako nužan u tijeku razvoja svijeta - morao bi Faust reći - kao što je nužno da Frantz Mauthner popuši u satu jednu cigaru više. Ljudi obično jednostavno ne shvaćaju stvari dovoljno ozbiljno; inače bi razumjeli značaj za ljudski život nekoga tko, sažimajući svu znanstvenu svijest sadašnjosti, kaže: sredstvima

trenutne znanosti ne može se razlikovati činjenica, da je Cezar živio, od činjenice da je Mauthner popuštao jednu cigaru više nego inače u satu; između nužnosti jedne stvari i nužnosti druge, ne može se napraviti razlika.

Kada ljudi konačno dosegnu točku da to osjete sa svim faustovskim intenzitetom, bit će dovoljno zreli da shvate koliko je potrebno povijesne činjenice shvatiti u njihovoj nužnosti, kao što smo pokušali učiniti za razne povijesne činjenice kroz znanost duha.

Jer nam je znanost duha ukazala na to kako je, u određenom smislu, činjenica da epohe smjenjuju jedna drugu, kroz veliki razvoj duhovnosti, rekao bih, ubrizgana u svijet vanjske stvarnosti. I ono što bismo mogli reći o nužnosti da se ovo ili ono dogodi u nekom trenutku, znatno se razlikuje od činjenice da je Fritz Mauthner 'popuštao jednu cigaru više u satu'. Spomenuli smo vezu između Starog i Novog zavjeta, ili između prije i poslije misterija na Golgoti, a onda smo opet spomenuli kako pojedinačna kulturna razdoblja slijede jedno za drugim u post atlantskom dobu, kako pojedinačni događaji unutar tih kulturnih razdoblja proizlaze na duhovnoj osnovi. Samo to daje mogućnost povijesne perspektive.

Beskrajno je važno kako netko shvaća stvari. Važno je da razumije kamo vode pretpostavke koje trenutno smatramo znanstvenima.

Rekao bih da bi nas svaki dan, poput jučerašnjeg ili današnjeg, Hegelova rođendana, Goetheova rođendana, trebao na svečan način podsjetiti, koliko je potrebno prisjetiti se velikih impulsa volje iz ranijih vremena, prisjetiti se Goetheovih i Hegelovih impulsa volje, kako bismo vidjeli koliko je čovječanstvo od tada zašlo u materijalistički struju. Vidite, uvijek je bilo plitkih mislioca - ako smijem upotrijebiti tu riječ. I razlika između, recimo, Goetheovog vremena i našeg vremena, nije u tome što nije bilo plitkih mislioca u Goetheovo ili Hegelovo vrijeme, već u tome što tada plitki mislioci nisu mogli tvrditi da su njihova uvjerenja jedina autoritativna. Tada su stvari bile sasvim drugačije.

Jučer je bio Hegelov rođendan; rođen je 27. kolovoza 1770. u Stuttgartu. Budući da još nije mogao prodrijeti u istinski duhovni život na način na koji mi danas pokušavamo kroz znanost duha, Hegel je, na svoj način, nastojao shvatiti duhovno u ideji, u konceptu; pokušavao je krenuti od ideje, od koncepta. Kao što mi tražimo duhovni život, živi život u duhu, iza privida vanjskog života, tako je i Hegel, budući da je mogao ići samo do određene točke, iza svega nevidljivog tražio mrežu ideja, prvo mrežu ideja čiste logike, zatim mrežu ideja koja leži iza prirode, a zatim ono što je duhovno iza svih događaja. Dakle, Hegel je također tražio iza povijesti, tako da je doista dao neke značajne doprinose razmatranju povijesti, iako u apstraktnom idejnom obliku, a ne u konkretnom obliku duhovnog.

Što radi osoba koja iskreno zauzima stajalište kao Fritz Mauthner i koja, recimo, opisuje razvoj umjetnosti od starih Egipćana preko Grka do našeg vremena? Uzima ono što su pružili zapisi, bilježi te stvari, a zatim vjeruje da je to znanstveniji, što mu se o toj stvari javlja manje ideja, što se više, na svoj način, drži čisto vanjskog činjeničnog materijala. Hegel je, međutim, pokušao drugačije pisati povijest umjetnosti i već je rekao, na primjer, ono što danas naravno, možemo izraziti na mnogo duhovniji način: ako se iza vanjskog razvoja umjetnosti zamisli tekući, novonastali svijet ideja, tada će ideja prvo pokušati, kao da je još skrivena, izroniti kroz vanjski materijal, tajanstveno se iz njega otkriti. To jest, ideja još neće u potpunosti osvojiti materijal; simbolički će se izraziti kroz materijal; može je se naslućivati, poput sfinge, kako to Hegel kaže. Zatim, kako ideja napreduje, ona će potpunije osvojiti materijal. Postojat će sklad između vanjskog izraza u materijalu i ideje koja osvaja materijal: klasični oblik izražavanja! Tada, kada se ideja probije, kada osvoji materijal, doći će vrijeme kada će se moći vidjeti, takoreći, preobilje svijeta ideja koje kapaju iz materijala, kada ideja tada prevlada. U simboličkoj umjetnosti, ideja još ne može u potpunosti prodrijeti u materijal. U klasičnoj umjetnosti to čini, tako da se s njim sjedinjuje. U romantičnom izrazu ona izbija, takoreći, kaplje; tamo je preobilje ideje. - I sada Hegel kaže, sada bismo trebali pogledati u vanjski svijet gdje se ti koncepti ostvaruju: simbolička, sfingi slična umjetnost u Egiptu, klasična umjetnost u Grčkoj, romantična umjetnost u modernom dobu. Hegel polazi od ove pretpostavke: mi smo ljudskim duhom na duhu svijeta. Duh svijeta mora nam omogućiti da možemo razmatrati tijek umjetničkog razvoja. A onda u vanjskom svijetu moramo ponovno otkriti ono što nam je duh dao kao misli.

Tako Hegel, kako kažu, 'konstruira' vanjsku povijest. Prvo traži razvoj ideja, a zatim ih potvrđuje ono što se dogodilo izvana. To je nešto što filistri - mislim na plitke - uopće nisu mogli shvatiti i zbog čega su ga najžešće korili. Jer kao što će netko tko je plitak unutar duhovno znanstvenog pokreta prvenstveno htjeti znati kakva je njegova vlastita ranija inkarnacija, tako su, naravno, takvi plitki postojali i u Hegelovo vrijeme. I možete vidjeti da je takav plitki mislilac postojao, naprimjer, iz jedne Hegelove primjedbe. Dakle, vidite, Hegelov temeljni princip je prvo se uzdići u svijet ideja, a zatim ono što je prepoznato u ideji ponovno otkriti. - Pa, kritički plitki su tome prigovorili, a Hegel se osjećao primoranim primijetiti: "U ovom i, u isto vrijeme, u drugom, sasvim naivnom smislu, gospodin Krug je jednom izazvao filozofiju prirode da izvrši podvig dedukcije samo njezina pera". Dedukcija je bio termin koji se koristio za opisivanje ponovnog otkrivanja u vanjskom svijetu svega što je netko pronašao u svijetu ideja. Ova primjedba odnosi se na Wilhelm Traugott Kruga, koji je u to vrijeme predavao u Leipzigu. Zanimljivo je da je Wilhelm Traugott Krug također napisao 'Filozofijski rječnik', baš kao i Fritz Mauthner, te je stoga bio prethodnik Fritz

Mauthnera. Ali Wilhelm Traugott Krug sigurno nije postao vodeća figura svog vremena! Međutim, rekao je: Ako ljudi poput Hegela žele prvo stvarnost pronaći u ideji, a zatim, na temelju nužnosti ideje, pokazati kako se ono što postoji izvana uklapa u ideju, neka netko poput Hegela dođe i prvo pokaže kako je pronašao moje pero u svojoj ideji. Hegel, sa svojom idejom - kako kaže Krug - uopće me ne uvjerava, dok pokazuje kako se egipatska umjetnost razvila u grčku i modernu umjetnost. Ali ako može iz svoje ideje izvesti moje pero, onda bi me impresioniralo! - Sada, Hegel kaže u spomenutoj bilješci: "Mogla bi mu se dati nada za to postignuće, odnosno, slavljenje njegova pera, ako bi znanost toliko napredovala i bilo joj jasno o svemu važnom na nebu i na Zemlji, u sadašnjosti i prošlosti, da ništa važnije ne bi bilo za sumnju" - od pera gospodina Kruga. - Ali zapravo, u današnjem načinu razmišljanja, ono što se smatra načinom razmišljanja plitkih, ono je što daje ton. I Fritz Mauthner bi morao iskreno reći: ne postoji način da se razlikuje nužnost da se grčka umjetnost pojavila u nekom trenutku i nužnost pera gospodina Kruga, ili nužnost da je Fritz Mauthner 'popužio jednu cigaru više u jednom satu nego inače'.

Već sam istaknuo da je, u odnosu na uzvišene koncepte ljudskog života, ključno prvo pronaći prave polazne točke, prave perspektive, kako bi se ti koncepti osvijetlili. Stoga se radi o pronalaženju pravih perspektiva o konceptima nužnosti, slučaja i providnosti.

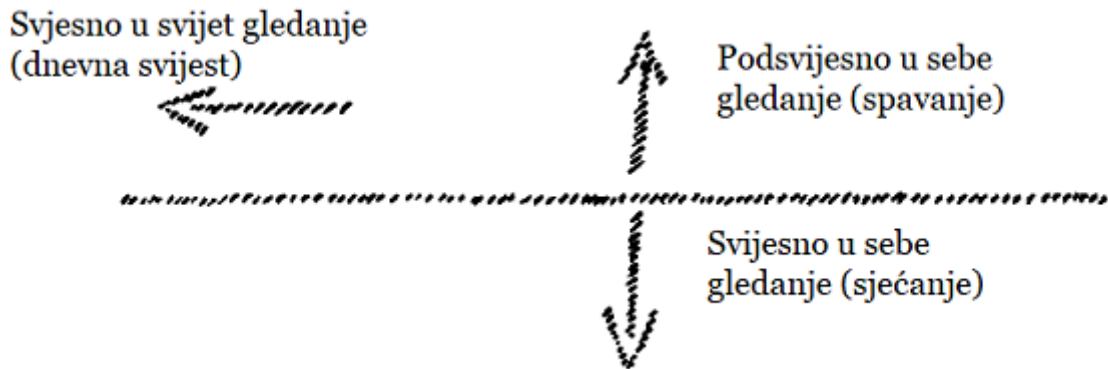
Rekao sam da Fausta treba smjestiti u svijet na takav način, da bi očajavao nad mogućnošću pronalaska bilo kakve veze između nužnosti i stvarnosti. Ali sada zamislite suprotno: zamislite Fausta da se nađe u svijetu u kojem postoji samo nužnost, tako da bi jednog dana morao sam sebi reći: smješten sam u ovom svijetu i sve što radim, do najsitnijeg detalja, jest nužnost. - Tada bi Faust još odlučnije rekao - ne zbog svog uvida, već zbog poretka svijeta: nijedan pas ne bi htio tako živjeti, kad ne bi moglo biti nikakvog slučaja, kad ništa ne bi moglo biti slučajno, kad ništa ne bi moglo nastati na način da nije nužno! I što bi svi ljudi uistinu bili kad bi Spinozina tvrdnja bila istinita, da je sve što ljudi čine i doživljavaju jednako nužno, kao što kada jedna biljarska kugla udari drugu, druga kugla neizbježno odleti prema određenim zakonima? Kad bi to bilo tako, ljudi nikada ne bi mogli podnijeti takav poredak svijeta. Kako bi to bilo nepodnošljivo, najjače bi osjetile one prirode koje percipiraju 'sav učinak i sjeme'!

Nužnost i slučaj toliko su inherentni svijetu da u isto vrijeme odgovaraju određenoj ljudskoj čežnji. Ljudska bića osjećaju da u određenom smislu ne mogu bez nužnosti ili slučaja. Ali moraju se ispravno shvatiti; čovjek prvo mora steći perspektivu kako bi ih mogao prosuditi. Naravno, kada razmatramo koncept slučaja, moramo zanemariti sve predrasude koje bi mogli imati u tom smislu. Morat ćemo vrlo pomno ispitati koncept kako bismo, možda, umjesto vrste govora da je ovo ili ono slučajnost - koju smo

često prisiljeni koristiti - mogli uspostaviti nešto bolje gdje želimo biti ozbiljni. Ali morat ćemo pronaći pravu perspektivu. Pronaći ćemo je samo ako nastavimo raspravu koju smo započeli jučer.

Upoznati ste sa izmjenjivim stanjima čovjeka između spavanja i budnosti. Ali već smo rekli da je, u osnovi, budna svijest također nijansirana, da u određenom smislu možemo razlikovati različite razine budnosti. Ali kada proučavamo budnu svijest možemo ići još dalje. U biti, od buđenja do uspavljivanja, budna svijest nas u prvom redu ne vodi ni do čega drugog osim promatranja stvari svijeta, doživljavanja njihovih učinaka i formiranja predodžbi, koncepata i ideja. A onda nas svijest spavanja, ova svijest spavanja još uvijek na razini svijesti biljke, vodi da promatramo sebe na način koji sam jučer opisao, i, budući da je to svijest biljke, da zapravo uživamo u sebi.

Ako se sada duboko zadubimo u prirodu ljudskog duševnog života, imamo nešto, što se ne uklapa ni u bit budne svijesti ni u bit noćne svijesti: naime, jasno sjećanje na bilo što prije doživljeno. Samo razmislite: mogli iste imati svijest spavanja, bez da se ičega sjećate. Kad biste stalno spavali, ne biste se morali sjećati što ste prije doživjeli dok ste spavali; barem to ne bi bilo potrebno. U snovima se čovjek nečega sjeća, ali u dubokom spavanju, u stanju svijesti biljke, čovjek se ne sjeća prošlosti. Za svijest spavanja, jasno je da sjećanje ne igra posebnu ulogu. Ali za budnu svijest, moramo također reći: kroz običnu budnu svijest doživljavamo ono što je oko nas, ali doživljavanje onoga što smo već iskusili, zapravo je intenziviranje obične budne svijesti. Tu doživljavamo ne samo ono što je oko nas, već i ono što je bilo, ali reflektirano u nama samima. - Dakle možete reći, ako je ovo razina ljudske svijesti (vidi dijagram, vodoravna linija), tada tijekom spavanja gledate prema unutra: 'gledanje u sebe'. Ali to možemo nazvati podsvijest usmjerena prema unutra. Onda možemo shematizirati budnu svijest rekavši: gledamo vani u svijet: 'svijest gledanja u svijet'. Treća vrsta unutarnjeg iskustva, koja se ne podudara s 'gledanjem u svijet', zapravo je svjesno 'gledanje prema unutra' u sjećanju. Dakle, 'svjesno gledanje prema unutra' = sjećanje. 'Svjesno gledanje u svijet' = budna svijest. 'Podsvjesno gledanje prema unutra' = spavanje.

Dakle, zapravo nemamo samo dvije oštro definirane razlike u svijesti, već tri. Sjećanje je uistinu produbljena, intenzivirana budna svijest. Jer u sjećanju ne samo da nešto prepoznamo, već nešto ponovno prepoznamo, i to je važna stvar. Sjećanje ima značenje samo ako nešto prepoznamo. Zamislite samo: ako danas ponovno sretnem nekoga od vas, nekoga koga sam već vidio, i samo ga vidim, ali ne znam je li to ista osoba koju sam već sreo, onda to nije pravo sjećanje. Sjećanje je prepoznavanje. A znanost duha nam pokazuje, da dok je naša obična budna svijest, odnosno percepcija vanjskog svijeta, na najvišoj razini savršenstva, naše sjećanje je zapravo tek na početku svog razvoja. Sjećanje se stalno mora sve više i više razvijati. Ako možemo koristiti usporedbu, sjećanje je još uvijek prilično uspavana kvaliteta ljudske svijesti, a kada se moć sjećanja dalje razvije, našem trenutnom iskustvu će se dodati nešto drugo: iskustvo, unutarnje iskustvo, prošlih inkarnacija. Iskustvo prošlih inkarnacija temelji se na povećanju sposobnosti sjećanja, jer to mora, pod svim okolnostima, uključivati prepoznavanje. To prepoznavanje mora, pod svim okolnostima, ići putem kroz nutrinu. Sjećanje je moć duše, koja tek počinje.

Sada se zapitajmo: koja je priroda ove moći duše, upravo moći sjećanja? Kako sjećanje zapravo funkcionira? - Prvo treba odgovoriti na pitanje: kako uopće u sadašnjosti dolazimo do ispravnog koncepta? - Predodžbu o tome što je ispravan koncept, dobijete ako napravite predodžbu koja nije oskudna, o ispravnom konceptu; jer većina ljudi nema koncepte, već samo poglede. Većina ljudi vjeruje da znaju što je kružnica. Ako netko pita: što je kružnica? - odgovor je: kružnica je nešto ovakvo. (Kružnica je nacrtana.) Svakako, to je predodžba kružnice; ali to nije poanta. Netko tko zna samo da je to kružnica i tko se sjeća onoga što je napisano na ploči, još nema koncept kružnice. Samo onaj tko može reći: kružnica je zakrivljena linija u kojoj je svaka točka jednako udaljena od središta, ima pravi koncept kružnice. - Međutim, trebalo bi mi beskonačno točaka, ali kružnicu mogu pronaći unutarnje kao koncept. To je ono što je Hegel rekao. Prvo, imati koncept, čak i za vanjsku činjenicu, a zatim iz koncepta prepoznati vanjsku činjenicu.

Sada pokušajte shvatiti razliku između 'polu uspavanog' stanja pukih predodžbi, s kojim je većina ljudi zadovoljna, i aktivnog posjedovanja koncepta. Koncept je uvijek unutarnje nastajanje, unutarnja aktivnost.

Čovjek nema koncept stola ako ima samo predodžbu o njemu, ali ima koncept stola ako je u stanju reći, naprimjer: stol je nešto postavljeno na puku podlogu što može podupirati nešto drugo. Koncept je unutarnje kretanje i aktivnost koju je čovjek u stanju prevesti u stvarnost.

Kada nešto ovakvo pokušavamo objasniti našim suvremenicima, čovjek je, rekao bih, u iskušenju da skače okolo. Osjeća poriv da skače uokolo, da pokaže kako se pravi koncept razlikuje od pospanog posjedovanja predodžbe. Čovjek žudi potaknuti ljude na djelovanje, probuditi ove užasno trome predodžbe današnjice, skakati za konceptima posvuda, posvetiti se razlikovanju običnih predodžbi i onoga što zaista treba učiniti da se dođe u središte stvari. Pa, zašto to netko želi učiniti? Jer nam znanost duha govori da čim nešto nastane kao koncept, etersko tijelo mora zapravo napraviti taj pokret. Etersko tijelo je unutar tog kretanja, stoga se ne smije ustručavati pokretati etersko tijelo prilikom konstruiranja koncepata. Toga se ne smije ustručavati.

Ali što je onda sjećanje? Što je pamćenje? Ako sam naučio da je kružnica zakrivljena linija gdje je svaka točka jednako udaljena od središta - i ako se želim sjetiti ovog koncepta, onda moram ponovno izvesti taj pokret u eterskom tijelu. Tada, s gledišta eterskog tijela, nešto je postalo sjećanje kada je izvođenje dotičnog pokreta postalo navika u eterskom tijelu. Sjećanje je navika eterskog tijela. Sjećamo se nečega, kada se naše etersko tijelo naviklo na izvođenje pokreta koji odgovara toj stvari. Ne sjećate se ničega osim onoga što je vaše etersko tijelo usvojilo kao naviku. Ako često pomičete svoje etersko tijelo i dopuštate mu da se prisjeti događaja, ono mora iz sebe razviti naviku izvođenja istih pokreta koje je izvelo prilikom prvog približavanja objektu. A budući da se navika sve više ukorjenjuje, sjećanje postaje sve jače što se događaj češće ponavlja.

Ali rekao sam: ako istinski mislimo, a nemamo samo predodžbe, tada etersko tijelo preuzima sve vrste navika. Ovo etersko tijelo je, uostalom, ono što je temelj fizičkog tijela. Otkrit ćete da ljudi koji žele razjasniti neki koncept, ponekad taj koncept pokušavaju oponašati u svojim vanjskim gestama, čak i prateći svoj govor gestama. Ali ljudi općenito imaju geste, geste za njih jedinstvene. To se kod ljudi razlikuje: imaju svoje vlastite geste, ako samo izraz gesta shvatite dovoljno široko. - Ljudi imaju svoje geste - gesta i gestikulacija su u biti ista stvar. Ako imate osjećaj za geste, nekoga možete prepoznati jednostavno po načinu na koji se kreće, naprimjer, po načinu na koji staje na petu. Način na koji sada mislite, kada to mišljenje postane sjećanje, zapravo je navika eterskog tijela. Ovo etersko tijelo zatim tijekom cijelog života pokušava trenirati fizičko tijelo. To jest, pokušava ga trenirati, ali ne uspijeva sasvim. Tako da možemo reći: evo fizičkog tijela, pa, recimo, ruke.

Kada mislimo, neprestano pokušavamo slati u etersko tijelo ono što tada postaje navika. Ali kod fizičkog tijela imamo granicu. Naše etersko tijelo zaista ne može sve poslati u fizičko tijelo. Stoga ono zadržava one sile za koje je fizičko tijelo prepreka; i nosi ih kroz cijeli život između smrti i novog rođenja. Način na koji sada mislite, način na koji utiskujete sjećanja u etersko tijelo, to će se u sljedećoj inkarnaciji pojaviti kao vaša skrivena igra gesti, kao vaša urođena gesta. A ako otkrijemo da je osoba usvojila određenu gestu od djetinjstva, to je zato što je u prethodnom životu, u prethodnoj inkarnaciji, utisnula vrlo specifične načine mišljenja u svoje etersko tijelo. To jest, ako proučavam nečije geste, ukoliko su mu te geste urođene, onda za mene mogu postati oznaka načina na koji se suočio s mišljenjem u prethodnim životu. Ali razmislite što to znači! To znači: misao se, takoreći, tako duboko utiskuje u ljudsko biće da se ponovno pojavljuje kao gesta u novoj inkarnaciji. Promatramo nastajanje i tkanje misli, u čvrsto, u egzistenciju, u vanjsku egzistenciju. Ono što je isprva unutarnja misao, postaje vanjska gesta.

Povijest se danas u akademskim krugovima doživljava kao nešto slučajno, jer znanost ne zna ništa o nužnosti i njenom razlikovanju od slučajnosti. U rječniku iz 1482, riječ koju je sam Mauthner registrirao stoji: 'geschieht oder geschehen ding, historia res gesta'. 'Res gesta' je bio prijašnji izraz za povijest! Sada je ostala samo apstraktna riječ 'Regeste'. Kada se bilježe događaji, 'Regesta' se naziva 'Res gesta'! Zašto? To je ista riječ kao i 'Gesta'. Jezični genij, koji je skovao izraz 'res gesta', ipak je shvaćao, da se čak i u onome što se povijesno odvija, može vidjeti nešto, što je zadržano. Ako se u gesti pojedinca, koja je s njim rođena, može vidjeti ostatak, ostatak misli iz prethodnih inkarnacija, onda više neće biti sasvim apsurdno pretpostaviti, da se u onome s čime smo suočeni u povijesnim činjenicama, također vidi nešto poput gesti. Ako hodam, to je niz činjenica: gesta mog mišljenja u prethodnoj inkarnaciji.

Gdje onda možemo pronaći misli koje stoje iza povijesti? To je pitanje koje se sada nameće. Za svaki pojedinačni ljudski život, u prethodnoj inkarnaciji moramo tražiti misli koje stoje iza geste. Ako ono što se događa u povijesti smatramo gestom, gdje možemo pronaći misli koje stoje iza nje?

S ovim razmatranjem počet ćemo sutra.

Četvrto predavanje

Dornach, 29. kolovoza 1915.

Kada se uzmu u obzir djela poput onih Fritz Mauthnera, na koja sam više puta uputio, onda se - kao što ste već vidjeli - shvaćaju posljedice koje neizbježno proizlaze iz ozbiljnog shvaćanja trenutno prevladavajućeg svjetonazora. Mauthner zaista ozbiljno shvaća trenutni svjetonazor. Dolazi do svakakvih vrlo neobičnih zaključaka. Naprimjer, u vezi s konceptom 'zaliha', budući da je, uostalom, kritičar jezika, skovao je izraz 'zaliha riječi', a tu riječ zaliha dijeli na pseudo koncepte i korisne koncepte. U svom rječniku, u biti želi pokazati kako većina filozofskih koncepata spada u kategoriju beskorisnih koncepata. Kad god čitate mauthnerovski termin, mauthnerovsku riječ u njegovom 'Rječniku filozofije' - doduše, to je subjektivan osjećaj - imate osjećaj da se pokušavate vrtjeti poput Kineza, pokušavajući dosegnuti vlastitu pletenicu. Nakon što završi s člankom, osjeća se kao da se tijekom cijelog čitanja trudio uhvatiti pletenicu koju Kinez ima straga, a ipak, na kraju shvati: pletenica ostaje straga; nikakvo vrtenje ne može je dosegnuti. Međutim, morat ćete proći kroz neke prilično teške stvari za zdravo razmišljati ako, naprimjer, proučite članak 'Kršćanstvo'. Ali to se odnosi na gotovo sve članke koje je napisao. Uostalom, on je vrlo pažljiv da iskorijeni sve pseudo koncepte i takve pseudo koncepte uključuje u svoj rječnik samo kako bi ih 'osudio' kao takve. Međutim, kako bih se mogao pozabaviti tim pseudo konceptima, pročitat ću neke rečenice iz uvoda, koje su vrlo karakteristične: "Što je pseudo koncept? Ovaj rječnik će mnoge općeprihvaćene koncepte osuditi kao pseudo koncepte. Stoga mi ne nedostaje primjera. Ipak, nije lako općenito navesti što razlikuje koristan koncept od pseudo koncepta, ispravan koncept od lažnog, živi koncept od mrtvog. S ovim parovima suprotnosti, već sam spomenuo neke od razloga za teškoću. Sam privid korisnosti ne može se uvijek objasniti istim prauzrokom. A lažnost ili smrt koncepta također nije uvijek tako lako odrediti. Lažnost je konceptu mogla biti inherentna od početka, ali je mogla nastati i tijekom povijesti riječi; samo je nije morala prepoznati znanstveno i kritički napredna generacija; koncept je mogao biti proglašen mrtvim od samog početka, ali njegova smrt mogla se dogoditi i nakon kraćeg ili duljeg životnog vijeka, nezapaženo za uobičajenu uporabu. Granice se ne mogu povući s apsolutnom preciznošću, jer su svi ovi koncepti relativni. Koncepti 'apsolutni' i 'flogiston' bili su lažni od samog početka, jer bi pomno promatranje uvijek moglo otkriti proturječje s činjenicama iskustva".

To je prilično šarmantno, zar ne? Čovječanstvu je trebalo mnogo, moglo bi se reći, ne stoljeća, već tisućljeća, da flogiston zamijeni nečim drugim. A kada je Lavoisier konačno zamijenio 'flogiston' dokazom pravog procesa 'izgaranja', to je bilo značajno postignuće najvišeg reda. Ali Fritz Mauthner ima sljedeće

Rudolf Steiner - Slučaj, nužnost i providnost

za reći: "Izraz je bio pogrešan od samog početka, jer bi pomna provjera uvijek mogla otkriti proturječje s iskustvenim činjenicama".

Zvuči kao da se Fritz Mauthner samo trebao dovoljno rano roditi, pa bi već osigurao da ljudi ne žive tako dugo pod lažnim konceptom flogistona! Mauthner nastavlja: "Koncept vještica postao je lažan tek kad je koncept vrag umro; s pseudo konceptom vrag, bezbožna žena više nije mogla stupiti ni u kakvu tjelesnu vezu. Koncept vrag, pak, ostao je dovoljno dugo živ i umro je tek kada se ljudsko znanje uvjerilo da se ni vrag ni njegovi učinci ne mogu vidjeti u stvarnome svijetu".

Netko bi mogao biti u iskušenju reći:

Ljudi nikad se osjete vraga,
čak i kad ih drži za ovratnik!

Upravo bi to trebalo pasti na pamet kada se takve stvari kažu! - Danas će puno ovisiti o tome da ljudi odluče pronaći odlučujuće, ili bolje reći, prosvjetljujuće perspektive svugdje!

Jučer smo istaknuli kako se, upravo s produbljivanjem prirode ljudske duše, mora dogoditi i produbljivanje našeg razumijevanja koncepata poput nužnosti. Naznačili smo kako osjećaj nužnosti svega što jest i mjesta pojedinog bića unutar nužnosti onoga što jest, može biti sudbonosan za ljudsko biće poput Fausta. Mauthner pita: nužnost - što je to? To je samo način gledanja na stvari. Za njega nema razloga da se nužnost shvaća kao objektivno inherentna samim stvarima. Mauthner vjeruje da se tijekom svjetskih događaja vrte oko ljudi. Došli su ljudi koji su rekli: danas je Sunce izašlo, jučer je izašlo, prekjučer je izašlo. Iz toga pretpostavljamo da će izaći i sutra, prekosutra i tako dalje. - Iz tih vanjskih misli u redovitom slijedu činjenica, formirali su koncept nužnosti. Bilo bi nužno da Sunce izađe, rekli su. Ali ta nužnost je subjektivna; to je samo ljudski koncept. I Mauthner kaže, prilično šarmantno, filozofu Husserlu, koji je tvrdio da nužnost može biti i objektivno inherentna stvarima: "Kad bih samo znao kako nužnost, ljudska perspektiva stvarnosti, ikada može postati objektivna". Kad bih samo to znao! - misli Mauthner. Vidite, Mauthner nema nikakvu sposobnost da shvati kako nešto subjektivno može postati objektivno. Rekao bih da je on svojevrsni euritmist, taj Mauthner; on nikada ne može plesati od subjektivnog prema objektivnom, jer je potpuno izgubio sposobnost da u sebi izvede onu figuru koja vodi od subjektivnog prema objektivnom. A temeljni razlog tome je taj što se bitak ne može locirati na toj karakterističnoj točki gdje subjektivno istinski prelazi u objektivno. Pokušat ćemo, dočarati takvu točku pred svojim duhovnim okom.

Kada ljudska duša u sebi postavi pitanje, ona želi odgovor, i subjektivno će poduzeti sve procese, izvršiti sve vanjske ili unutarnje radnje koje mogu dovesti do odgovora na takvo pitanje. Sada, znate da je postavljanje pitanja i pronalaženje odgovora, doista subjektivan proces. Toliko je subjektivan, da jedna osoba to radi vješto, druga nespretno, sa svim vrstama nijansi. To je zapravo nešto što se u prvom redu događa u nama. Ali razmotrimo sljedeće. Pretpostavimo da je osoba istinski obuzeta žeđu za znanjem, ispunjena čežnjom za razumijevanjem, i stoga uzrokuje da se pitanje pojavi u njenoj duši. Ne može pronaći odgovor na to pitanje. To je, naravno, subjektivno. Nije li to subjektivno? Ali pretpostavimo na trenutak: vrijeme prolazi, kako kažu, i osoba živi dalje. Subjektivno je proces da je osoba iskusi pitanje i nedostatak odgovora, i sada živi dalje. Moguće je da se kasnije sjeti pitanja, prisjećajući se da nije dobila odgovor. Ali može se dogoditi i nešto sasvim drugo. Moguće je da dotična osoba jednostavno zaboravi pitanje. Ali to zaboravljanje neće značiti da su joj pitanje i odsutnost odgovora potpuno nerealni, već da nije pronašla odgovor. Ono što je čisto subjektivno, kasnije može postati očito nekome tko može prozreti te veze, otkrivajući da dotična osoba pokazuje određenu nesigurnost u načinu na koji se predstavlja u životu. Ako netko razumije kako oštro promatrati, moći će reći: ova osoba ima izrazito nesigurnu gestu, nešto izrazito nesigurno u svom pogledu. Takva će se veza u početku činiti suptilnom, kada se razmatra pojedinačni ljudski život; ali bit će moguće otkriti takve veze i moći će se otkriti, da se neka nesigurna gesta, neki nesiguran pogled ili slične osobine, u kasnijim godinama, mogu pratiti do činjenice da je neko pitanje ili skup pitanja ostao bez odgovora. To što je gesta prisutna, da je nešto nesigurno u pogledu, to je objektivno, potpuno objektivno! Objektivni element je doista proizašao iz nečega subjektivnog i razvio se unutar nečega subjektivnog. U određenom smislu, u objektivnim procesima naše ljudske prirode, možemo ponovno otkriti godinama kasnije ono što smo subjektivno doživjeli.

Ako istražite ove aspekte, otkrit ćete da postoji pravi način da se odgovori na pitanja na koja Mauthner, zbog svoje nesposobnosti, ne može odgovoriti. Zato kaže: "Kad bih samo znao kako nužnost, čovjekova perspektiva stvarnosti, ikada može postati objektivna". Subjektivno doista može postati objektivno! To će nam posebno postati jasno kada temeljito razmotrimo ono što sam već jučer istaknuo: da je, u osnovi, memorija, sjećanje posebno stanje svijesti uz spavanje i budnost. Međutim, ovo sjećanje tek danas počinje, i mnogo veću ulogu će igrati kada čovječanstvo bude napredovalo do sljedeće planetarne egzistencije, a izrazit će se u prepoznavanju onoga što je doživljeno u prošlosti. U tom prepoznavanju, ono što se mora prepoznati pojavljuje se pred nama u potpuno drugačijem obliku nego što je bilo prije. Naprimjer, ako nešto subjektivno doživimo, to će se, nakon dugo vremena, tiho pojaviti u životu pojedinca. U sljedećoj inkarnaciji, to će se pojaviti značajnije. Nešto u našoj vanjštini, što je prije bilo subjektivno iskustvo,

postat će karakteristično objektivno. A ako se u vezi s mnogo toga što smo zaboravili zapitamo: kamo je to nestalo? - to bismo otkrili kada bismo samo istinski i ozbiljno razmislili o onome što nam nudi znanost duha. U svojim životima bismo otkrili ono što smo zaboravili. Ono što se spustilo u dubine duše i više nije subjektivno, vlada i tka u našoj podsvijesti. Subjektivno uvijek postaje objektivno!

Vidite, ako istinski želite razumjeti život, onda ove stvari morate shvatiti vrlo ozbiljno i savjesno. Morate pokušati vrlo savjesno njegovati svoje mišljenje. Naprimjer, morate obratiti pozornost na pogreške u mišljenju koje se čine usko povezane s našim načinom života. Kako se lako mogu naći ljudi koji u svakoj prilici kažu: Pa, ja zapravo nisam tašt - a ipak, činjenica da to govore u svakoj prilici proizlazi iz taštine. Toliko su strašno tašti da u svakoj prilici kažu kako nisu tašti! Jednostavno nisu dovoljno mislili, nisu istinski mislili, da je to proturječno samom sebi kada Krećanin kaže: Svi Krećani su lažljivci - jer ako Krećanin to kaže, a to je istina, onda bi morao biti lažljivac! Stoga, ono što on kaže, da su svi Krećani lažljivci, ne može biti istina. Ali bitno je da se takve stvari provode u praksi, da se istinski obrati pažnja na to da određena profinjenost u mišljenju postane jedna od navika. I stoga bih vam želio skrenuti pozornost na nešto što je karakteristično za razmišljanje Mauthnera u jednom od njegovih brojnih razmatranja. Mauthner u svom Rječniku ima članak o 'Nužnosti'. U njemu pokušava pokazati kako je nužnost samo ljudski konstrukt, kako nužnost uopće nije inherentna stvarima. Upušta se u ovaj neobičan eksperiment kruženja oko problema, pokušavajući shvatiti koncept, ali na kraju ne uspijeva, iz vrlo specifičnog razloga. Jer sve što mu je postalo jasno jest da nije nužno da nužnost prevlada u stvarima; da nema nužnosti, da nužnost prevladava u stvarima. Nužnost bi doista mogla prevladati u stvarima, a da to nije nužno! Samo zato, što je Mauthner prepoznao da nije nužno da nužnost prevlada u stvarima, ne znači da nužnost ne prevladava u stvarima; naprotiv, možda nije nužno da nužnost postoji; to je ono što se uvijek mora uzeti u obzir.

Ali za nas se postavlja pitanje: kako možemo tražiti tu nužnost? Pa, danas - sutra ću detaljnije proći kroz ta pitanja - jednostavno želim pokušati, primjerom, usmjeriti vaše misli u pravom smjeru. Razmotrite ovu misao: ono što subjektivno mislimo, silazi, postaje sadržaj našeg pamćenja, ali se i raspršuje dolje, postajući objektivno. A sada gledamo u svijet i u prvom redu tražimo objektivno. Objektivnost svakako pronalazimo u sebi, čak i u pojedinačnim životima, u gestama, izrazima i tako dalje. Samo se sjetite onoga što sam rekao na kraju jučerašnjeg predavanja: ono što je u početku u svijetu bilo subjektivno, kasnije pronalazimo objektivno. Tu se trebamo zapitati: možemo li tu objektivnost možda povezati s nečim subjektivnim, nečim što je nekoć bilo tu i što je vani postalo objektivno? - I tako bismo u našem vanjskom svijetu otkrili da je sve ono čemu moramo pripisati nužnost, postalo nužno upravo zato što je jednom ispralo iz subjektivnog

područja i postalo objektivno. Zamislite sebe natrag iz egzistencije Zemlje u egzistenciju Sunca. Tu imamo posla s bićima koja su vodila egzistenciju Sunca. Kao što mi sada mislimo, osjećamo i imamo htijenje, ta bića, koja su u to vrijeme tijekom egzistencije Sunca u svojim dušama nešto subjektivno doživjela, prošla kroz nešto i bila aktivna, morala su imati nešto slično. Ono što su tada prošla tijekom egzistencije Sunca, sada otkrivamo u svijetu. Sada smo s time suočeni kao s gestom svijeta, izrazom svijeta, kao fizionomijom svijeta. Postalo je objektivno. Otprilike rečeno: tijekom egzistencije Sunca, zbog mene, biće je zračilo svojom voljom, sasvim subjektivno, baš kao što naše subjektivne misli ili osjećaji silaze u sjećanje, a zatim postaju objektivni. Dakle, ta volja, to zračenje drevnih bića Sunca sišlo je, postalo sjećanje, i mi ga sada promatramo izvana. Kao što objektivno promatramo bilo koje prošlo iskustvo osobe izvana, tako danas, u sunčevu sjaju, vidimo odluku volje bića koja su subjektivno djelovala tijekom drevne egzistencije Sunca. Promatramo je. Zaista možemo reći: da, ako vidim osobu koja u starosti ima kao neku vrstu kiselosti oko usta, to je svakako nešto sasvim objektivno prisutno u svijetu. Ako to istražim, možda ću moći pratiti tu kiselost oko njegovih usta, do neke gorčine koju je sasvim subjektivno doživio u djetinjstvu. Subjektivno je postalo objektivno.

Kad budem promatrao ono što je danas nagomilano kao planine, moći ću pratiti ovaj aspekt Zemlje, koji postoji zbog mene u formiranju cijelog sustava Alpa, natrag do njegovih početaka. Ako to pratim dovoljno daleko unatrag, možda čak i do egzistencije Saturna, pronaći ću neko duševno-duhovno iskustvo koje je proživljeno u to vrijeme, a koje sada, sačuvano u fizičkom obliku Zemlje, predstavlja to subjektivno iskustvo iz tog vremena. U to vrijeme stvari su mogle biti drugačije; ti bogovi koji su doživjeli ovo ili ono duševno-duhovno iskustvo, mogli su odlučiti nešto drugo; tada bi, naravno, Alpe danas bile drugačije. Ali samo zamislite: na Saturnu su bogovi odlučili učiniti nešto specifično; zatim su prošli kroz fazu Sunca i Mjeseca; zatim, kako se Mjesec razvijao u Zemlju, više nisu mogli to promijeniti. To je baš kao kada nam je vrlo teško nadoknaditi nešto što nismo naučili do osamnaeste godine. Možemo nadoknaditi, ali činjenica da to onda moramo nadoknaditi donosi nešto što se ne bi dogodilo da smo to prošli ranije. Iz ovoga ćete vidjeti da, iako su u doba Saturna božansko duhovna bića još uvijek bila slobodna donijeti bilo koju odluku, nakon što je odluka donesena, u doba Mjeseca više nisu bila slobodna, provoditi je na bilo koji drugi način osim osiguravanjem da Alpski lanac ide točno od zapada prema istoku. Obvezali su se, naprimjer upravo kroz ono što su prije mislili; to se ne može poništiti. Ne može se poništiti - ako će se ostati istinit - ono što se dogodilo. Subjektivno, ljudi mogu pokušati izbrisati ono što su subjektivno proživjeli i što je postalo objektivno; ali ono objektivno što se iz toga razvilo, neće biti izbrisano. Ako sam, naprimjer, u mladosti bio nemaran, ako u kasnijoj mladosti nisam uspio odgojiti nekoga koga sam trebao odgojiti, to odgovara

mojim subjektivnim postupcima u to vrijeme. Kasnije, nakon dvadeset godina, mogu poreći da sam tada bio nemaran, ali to ne mijenja objektivnu stvarnost koja je proizašla iz subjektivne: osoba koju nisam uspio odgojiti postala je ono što je postala mojim propustom. Objektivna stvarnost koja proizlazi iz naše subjektivne stvarnosti, poprima karakter nužnosti; nužnost se ne može poreći. I u mjeri u kojoj subjektivno postaje objektivno, u ono što postaje objektivno, uvlači se nužnost. A da bi se porekla nužnost, treba zapravo poreći nešto što jest.

Ako se sa ovog gledišta, koncepti strogo logički slijede, pronalazi se intimna veza između svega što se naziva nužnim i svega što je prošlo, to jest, između nužnosti i prošlosti. I u svemu s čime smo suočeni u sadašnjosti, prošlost se ponovno pojavljuje. Prošlost je prisutna u sadašnjosti. I što je više prošlosti u sadašnjosti, to je više nužnosti u njoj. Život, s jedne strane, postaje zamrznut u prošlosti. Ali time prošlost postaje nužna. - Dopustite mi da ovo objasnim slikovitije: praznovjerje je pretpostaviti, da se u uobičajenom tijeku događaja, ono što je netko prepoznao kao zakonitu vezu, može prekinuti čudom. Zašto? Toliko se toga mora dogoditi prema nužnim pravilima, koliko je prošlosti u događajima. A ako bi bogovi probili ono što je zakonito inherentno danom kontekstu, lagali bi; poricali bi ono što su davno utvrdili. Kao što ne možemo promijeniti prošlost kasnijom tvrdnjom, tako ne možemo promijeniti ni dio prošlosti koji je inherentan stvarima kao nužnost. I jedino što ne možemo promijeniti na stvarima jest ono što je prošlost. Koncept nužnosti mora se stopiti s konceptom prošlosti. To je iznimno važno. Prošlost, a time i nužnost, prebiva u svim stvarima i svim bićima. I u stvarima postoji onoliko nužnosti, koliko je prošlosti u njima. Stoga je ono što je nužno u stvarima nužnost, jer je to ponavljajuća prošlost, a ono što se dogodilo ne može se poreći. Sasvim lako možete sebi predložiti nešto što je danas nužno; jer se dogodilo ranije. Dogodilo se davno, a sada se to zrcali.

Ali to u ogledalu ne možete promijeniti, kao što ne možete ukloniti bradavicu na čelu gledajući se u ogledalu. Prvo bi je trebalo ukloniti sa čela. Slično tome, ne možete utjecati na ono što se danas čini nužnim; jer ono što se danas čini nužnim, u stvarnosti se već dogodilo u prošlosti. To je gotovo. Samo se pojavljuje u svom kasnijem odrazu. Sve što je nužno u nama zapravo je gotovo, i samo u nas odražava svoje kasnije stanje. I tek kad ljudi dosegnu točku razumijevanja, da se stvari koje su se već dogodile na starom Mjesecu, u staroj egzistenciji Sunca, u staroj egzistenciji Saturna, sada odražavaju u nama, da su u nama tek odraz starih događaja, tek tada će nužnost biti shvaćena.

A sada uzmite u obzir da nas određeno gledanje navodi na pomisao da svoj svijet konceptata zapravo nalazimo u egzistenciji Mjeseca. Već sam opisao kako se netko zapravo osvrće na lunarni krajolik kada konceptualno razmatra današnje okruženje. Tu imate vezu. Uopće nije istina da se

određene stvari koje se sada čine da se događaju u nama, zapravo događaju sada. One se događaju samo u ogledalu. U stvarnosti, dogodile su se u ranijim fazama razvoja naše Zemlje. Rekao sam na prošlim predavanjima: mi smo zapravo praznoglavi. Zašto smo praznoglavi? Zato što se ono što predstavlja sadržaj, dogodilo ranije, a sada se odraz prošlih događaja samo zrcali, naprimjer, u našim mislima. Ali ako ne možemo shvatiti ovaj koncept refleksije, uvijek ćemo biti žrtvom maye, vanjske, iluzorne stvarnosti, upadajući u istu pogrešku u koju upadaju djeca, i, ako ćete me ispričati, u koju upada moderna znanost: čovjek vidi predmete u ogledalu i trči iza ogledala da ih tamo traži. A kada se nađe iza ogledala, sve je nestalo. Ono što je nužno, prošlost je; i to što se prošlost odražava razlog je zašto u sadašnjosti postoji nužnost. Prošlost se ne može promijeniti.

Priznajem, ove koncepte je pomalo teško shvatiti, pa ćemo ovdje zastati i vidjet ćemo kako ćemo ih u sebi prihvatiti do sutra. Sutra ćemo prijeći na koncepte slučajnosti i providnosti te ih povezati s nužnošću.

Peto predavanje

Dornach, 30. kolovoza 1915.

Vidjeli smo, da se ono nužno mora razmatrati zajedno s prošlošću, da, u određenom smislu, događaji svijeta sadrže jednako toliko nužnosti koliko i prošlih događaja, jer se prošlost odražava u sadašnjosti, kao što smo težili razumjeti. A onda se radi o jačanju upravo u takvim konceptima, o kojima želimo steći jasnoću, kako bismo, ojačani takvim konceptima, mogli pristupiti istinama koje su istinski duhovne. U mnogim je aspektima katastrofalno, da čovjek često gaji veliku čežnju za onim što bi se moglo nazvati skrivenim duhovno znanstvenim istinama, a ipak se ustručava ojačati svoje mišljenje, svoje predodžbe, kroz apsorpciju i internalizaciju strogih koncepata. Ova apsorpcija i internalizacija strogih koncepata disciplinira naš duh i našu dušu. I ako se ne ustručavamo iznutra ostati vjerni takvoj apsorpciji i utiskivanju koncepata i ideja, tada nikada nećemo moći naići na opasnost kroz koncepte znanosti duha.

Međutim, kao što sam već spomenuo, više puta je bilo jasno koliko je u znanosti duha dominantna čežnja za istinama, a koliko malo čežnja za uspostavljanjem čvrstih koncepata. Od samog početka, kada smo počeli raditi u oblasti znanosti duha, bilo je onih koji su izjavili da zapravo ne mogu prisustvovati mojim predavanjima, jer zbog korištenih koncepata padaju u neku vrstu stanja nalik spavanju! A neke posebno medijske osobe, čak su otišle toliko daleko da su morale napustiti predavaonicu u Berlinu, a jedna gospođa je čak pronađena srušena vani, toliko je duboko bila uspavana potragom za jasnim konceptima.

Goethe je također bio optužen za stvaranje 'blijedih koncepata' svojim konceptima o metamorfozi biljaka, metamorfozi životinja i iskonskoj pojavi boje. - U svojim 'Weissagungen des Bakis', koja sam već spomenuo, uključio je odlomak koji se obraća toj odbojnosti prema - kako ljudi kažu - 'blijedim konceptima'. Međutim, ovaj katren je također prilično krivo shvaćen od strane onih koji su pokušavali protumačiti 'Weissagungen des Bakis'. Goethe je rekao: "Blijed mi se činiš" - koncept, ideja - "i mrtav oku. Kako ti, iz svoje unutarne moći, prizivaš sveti život?" To je tako savršeno Goetheov način govora, izraz onih koji ne žele čuti oštre koncepte, već radije tonu u san, koji uvijek radije utješnim riječima slušaju o tajanstveno mističnim stvarima, stvarima koje im omogućuju da sanjaju, a ne samo misle. Kažu: "Blijed mi se činiš, a oku mrtav". - To kažu onome tko ponekad želi govoriti nešto oštrijim riječima. - A onda ga pitaju: "Kako iz svoje unutarne snage prizivaš sveti život"? Na što Goethe odgovara:

Kad bih oku bio savršen, mogao bi me uživati u miru;

Samo te nedostatak uzdiže iznad samoga sebe.

To jest, nedostatak onoga što je oku savršeno, onoga što je osjetilno zamjetljivo, uzdiže čovjeka iznad samoga sebe. Inače, sam čovjek je mrtav u svijetu, ako ne pokuša istinski upiti ono što ljudi često nazivaju 'blijedim konceptima' na formativan način. I tako, kako bi se sva barokna mistika udaljila od naše znanosti duha, moramo se posvetiti i promišljanju oštih konceptualnih svjetova.

Prvo sam govorio o nužnosti. Početno pitanje je mogu li se svi koncepti koje tako često povezujemo s konceptom nužnosti u svakodnevnom životu, doista svi i povezati s konceptom 'nužnosti'. Neki kažu: ono što je nužno mora se dogoditi. - Ali je li doista istina u svim okolnostima reći: ono što je nužno mora se dogoditi? - Vidite, s ovim 'Što je nužno, mora se dogoditi', to je ovako, što bih želio ilustrirati usporedbom. Pretpostavimo da ovdje imamo rijeku (crta), planinski lanac koji se ovako uzdiže, i opažamo da rijeka ili potok počinje tamo gore. Pretpostavimo da nam je onemogućeno vidjeti dalje od ovoga. Proučavamo tok rijeke ili potoka prema planinskom lancu i možemo si reći: na temelju onoga što bi mogli proučavati iz ove perspektive, nužno je da ovaj potok utječe u ovu rijeku. Prema planinskoj formaciji, to je apsolutno nužno, a izjava 'potok se ulijeva u ovu rijeku' apsolutno bi mogla izražavati nužnost. Ali pretpostavimo da je netko postavio branu i preusmjerio potok tako da teče ovdje. Tada bi spriječio ono što je bilo nužno; tada se ono što je bilo nužno ne bi dogodilo. To je gruba analogija, ali u životu i u razvoju je ovako: nužnosti postoje, ali nužnosti se ne moraju uvijek dogoditi. Moramo razlikovati ono što se događa i ono što je nužno. To su dva različita koncepta.

Sada se prisjetimo nekih stvari. Prvo, prisjetimo se očite točke koju smo jučer istaknuli: da prošlost utječe na sadašnjost i da je, u određenom smislu, prisutna u sadašnjosti kao odraz. Ali prisjetimo se i nečeg drugog gdje bismo trebali upotrijebiti sliku zrcala. Često smo naglašavali kako ljudska spoznaja zapravo napreduje kada je na djelu obična budna svijest. Ljudska bića, s onim dijelom koji percipiraju, uvijek su izvan svojih tijela i svojih tjelesnih funkcija. Žive u stvarima, kao što sam često govorio. A njihova sposobnost percipiranja temelji se na činjenici da se njihovo iskustvo stvari, odražava u njihovim fizičkim tijelima. Dakle, shematski govoreći, ako ovo smatramo fizičkim tijelom (nacrtano je), možemo reći: s dijelom percepcije, mi smo izvan fizičkog tijela, a ono što doživljavamo u stvarima odražava se u fizičkom tijelu.

Pretpostavimo, dakle, da vidimo plavu boju. Plavu zapravo doživljavamo unutar plavog cvijeta, naprimjer u cikoriji. Međutim, ne dolazi nam u svijest izravno, već kroz njezin odraz u našim očima. Naše su oči dio našeg

zrcalećeg aparata. Vidimo iskustvo, koje imamo u cikoriji, dopuštajući mu da se odrazi u našem oku. - Na taj način mi živimo i u zvukovima. Ali taj život u zvukovima u početku ne dolazi do naše svijesti; radije, postaje svjestan tek kada se reflektira u našem slušnom organu. Cijeli naš organizam spoznaje, je zrcaleći aparat.

To sam pokušao filozofski utvrditi na posljednjem kongresu filozofa u Bologni.

Naša spoznaja stoga nastaje kao odraz našeg organizma, kao odraz onoga što doživljavamo. I ako uzmete u obzir ovaj koncept zrcala - bilo da je to zrcalo prošlosti u sadašnjosti, ili zrcalo našeg iskustva koje odražava naš vlastiti spoznajni organizam - morat ćete priznati jednu stvar: ono što se dodaje stvari ili događaju kao odraz potpuno je nebitno za samu stvar ili događaj. Nema apsolutno nikakve izravne veze sa stvari ili događajem. Ako pogledate odraz, možete prilično lako sebi predočiti da je sve onakvo kakvo jest, bez obzira gledate li odraz ili ne. Odraz se tako dodaje svemu ostalom, onome što je predstavljeno u odrazu. To se posebno odnosi na našu spoznaju. Slika je potpuno ravnodušna formiramo li tu spoznaju ili ne.

Zamislite da šetate krajolikom. Vjerujete li da bi krajolik bio manje lijep, ili manje nego što jest, kada ne biste njime šetali i doživjeli njegov odraz u sebi? To je nešto što je dodano krajoliku; krajolik je prema tome potpuno ravnodušan. Jeste li i vi ravnodušni? Ne, niste ravnodušni. Jer hodajući danas krajolikom koji se odražava u vama, doživljavajući ono što se tamo odražava, sutra ćete u određenoj mjeri u svojoj duši postati druga osoba. Ono što ste tamo doživjeli, a što je potpuno ravnodušno za krajolik, za vas označava početak unutarnjeg obogaćivanja duše koje u vama može rasti.

Ali što to zapravo znači? To znači, ako prvo razmotrimo perspektivu krajolika, da možemo reći: ovaj događaj se odvija kako slijedi do ove točke (prikazano je). To što hodate krajolikom događa se odvojeno, uz njega. Krajolik se odražava u vama. To sada postaje daljnje iskustvo u vašoj duši. Što je uzrokovalo ovo, što raste i tka unutar vaše duše? Nastalo je dodavanjem nečeg potpuno novog onome što se do sada dogodilo. Nešto je u vašoj duši uistinu nastalo ni iz čega. Jer u usporedbi sa svime što mu je prethodilo, odraz je naravno ništa, pravo, istinsko ništavilo. To jest: povezujete se s nečim za što uopće nema potrebe za ikakvom vezom. Prilazite. Upadate u nužni događaj kao nešto živo, nešto što se povezuje s nečim što također nije bilo uvjetovano onim što mu je prethodilo. Jer mogli ste ostati podalje. Tada se, međutim, sve što imate iz odraza ne bi dogodilo.

Razmatrajući nešto takvo, dolazite do koncepta slučajnosti. Tu je pravi koncept slučajnosti. I iz ovoga također vidite da, tamo gdje se dogodi slučajnost, da se bit ili esencija moraju sudariti - moglo bi se reći, istinski sudariti. Iz ovoga shvaćate da je slučajnost moguća u svijetu. A kad ne bi

bila moguća, ovo obogaćivanje, koje biće doživljava na način na koji sam to opisao, ne bi se moglo dogoditi.

U ovom obliku, slučajnost je doista valjan koncept. To je nešto unutar djelovanja svijeta, i pokazuje nam da se nove točke povezivanja mogu postići zrcaljenjem u odvijanju svijeta. Kad bi bilo nemoguće da se jedan element u odvijanju svijeta poveže s drugim elementima bez nastanka zrcaljenja, tada bi ono što spada pod koncept 'slučaja' bilo apsolutno isključeno. Kad bi bio slučaj da vas livada vuče kao koncem, da uvjeti za vaš prolaz leže u njoj, i kad se u vama ne bi pojavio odraz na način koji sam opisao, na način koji je ravnodušan prema livadi, već kad bi livada sama od sebe utisnula sliku u vas, tada bi postojalo ono što je nužno, zakonito postajanje. Ali tada, koliko god teško bilo zamisliti, nigdje ne bi bilo sadašnjosti. Nigdje ne bi bilo sadašnjosti! - Što iz toga slijedi? Da ona bića koja ne žele sudjelovati u takvoj povezanosti ne mogu ići dalje; moraju se vratiti (to je prikazano). Jer to je zakon vragova i duhova, da se moraju vratiti kroz otvor kroz koji su ušli. Vidite da je to spomenuto već u Goetheovom 'Faustu'. Oni ne mogu pokrenuti novi val postajanja, već se moraju vratiti odakle su došli. Međutim, budući da je takvo što, takav novi val postajanja, moguć u procesu postajanja svijeta, moguća je i sloboda.

Sada, sa svim našim znanjem, s izuzetkom određene klase znanja, ne postoji čisto zrcaljenje, već samo nečisto zrcaljenje, utoliko što sve vrste impulsa doprinose našem znanju. Iz naše prošlosti, znanje koje formiramo, nisu samo čisti koncepti, koje stvaramo. Nakon što smo stekli čisti koncept, više ga se ne moramo jedino sjećati; koncept se uvijek može iznova oblikovati. To postaje navika, ali to je navika koja je završila s prošlošću, i uvijek izaziva novo zrcaljenje unutar koncepta. Koncepti koje oblikujemo su čisto zrcaljenje. Dolaze s druge strane, kroz nas, do stvari. Stoga, ako shvatimo impuls u konceptu, taj koncept može biti impuls slobode. - To sam pokušao šire razraditi u svojoj 'Filozofiji slobode'. Doista, upravo je ta misao razvijena u mojoj 'Filozofiji slobode'.

Ali koncept slobode nužno uključuje koncept slučaja. U tom smislu moramo usvojiti stroge koncepte, jer oni imaju najdublje značenje za sam život. Želim vam dati slučaj o kojem smo često raspravljali, ali koji ovdje ima svoje posebno značenje. Pretpostavimo da smo suočeni s bolešću. Nikada ne smijemo usvojiti perspektivu prošlosti, odnosno nužnosti, kada se suočavamo s bolešću; radije, uvijek moramo zadržati perspektivu sadašnjosti. To jest, moramo oživjeti tu perspektivu sadašnjosti pomažući koliko god je to moguće. Tek kada je bolest dovela do smrti, uopće je dopušteno uvesti koncept nužnosti i shvatiti da je stvar doista bila nužna. U tom trenutku, to se izravno prevodi u život. U tom trenutku moramo strogo zauzeti stajalište: nužda u odnosu na prošlost, neposredni život u odnosu na sadašnjost! Dakle, pokušavajući osvijetliti koncepte iz plodnijih perspektiva,

određeni način rukovanja konceptima može se utisnuti u naše duše, kao što smo vidjeli u ovom jednom primjeru.

Sada, ima puno toga za reći o konceptu slučaja. To će se dogoditi u dogledno vrijeme. Prvo sam vas htio upoznati s ovim konceptom slučaja i pokazati vam kako on ima svoje mjesto. Najprikladniji način gledanja na postajanje je ovaj: nakon što ste čuli za karmu, kažete: sve je karmički nužno. - Dakle, ako netko ima inkarnaciju ovdje (crtanje), a između, život između smrti i novog rođenja, a zatim još jednu inkarnaciju, i doživi nešto u ovoj drugoj inkarnaciji, i kaže: pa, to je posljedica onoga što se dogodilo u prethodnoj inkarnaciji. - Ali nije apsolutno nužno da perspektivu razmatramo isključivo u sadašnjoj inkarnaciji; možemo razmišljati o budućoj inkarnaciji, trećoj inkarnaciji (crtanje). Tamo se može dogoditi nešto što u karmi možemo pratiti do sadašnje inkarnacije. Ali u sadašnjoj inkarnaciji to može biti prvo, odnosno, moglo bi postati živa stvarnost kroz zrcaljenje. I to je bitna stvar, da nešto postaje stvarno kroz zrcaljenje od strane živog. Kroz ovaj proces postajanja, ono slučajno se transformira u nužno. Zatim, kada slučajno prođe, postaje nužno.

Goethe nam je prekrasno prenio ono što je nazvao 'riječju mudraca'. Izgovorio ju je dok je osjećao duboku tugu. U vezi s procesom postajanja unutar čovjeka, skovao je, kako je rekao, izraz 'mudraca'. Glasila je: "Racionalni svijet treba smatrati velikom, besmrtnom individuum koja neumoljivo ostvaruje ono što je nužno" - to jest, ostvaruje nešto, a kad se to ostvari, postaje isprepleteno s prošlošću i nešto je nužno - "i time čak postaje gospodarom nad slučajnim". - Prekrasna rečenica za meditaciju! Iz nje istovremeno možemo nešto naučiti: da je Goethe napisao ovu rečenicu pod dojmom velike tuge, pod dojmom tuge koja je navela cijeli njegov osjećaj, cijeli njegov unutarnji život, da pogleda postajanje unutar čovječanstva i da se zapita: kako se to postajanje zapravo događa? I iz toga je iz njegove duše iščupano shvaćanje da racionalni svijet, ljudi zajedno, ostvaruju ono što je nužno i time sebe čine gospodarima nad onim što je slučajno, to jest, tu slučajnost vječno ujedinjuju s onim što je nužno.

Ne želim ostaviti ono što sam ovdje rekao bez komentara. Takav uvid je zaista dobra rečenica za meditaciju, jer sadrži ogromnu količinu značenja koje izvire iz nas kada o njoj meditiramo. Ne bismo trebali ostati samo na apstraktnoj razini razumijevanja takve fraze, koja je proizašla iz prastarog Goethea kada je 1828. godine doživio veliku bol. U takvoj rečenici ima mnogo života. A značenje koje želim izvući je sljedeće: znanje moramo uvijek smatrati milošću koja nam je darovana. I upravo oni koji stječu znanje iz duhovnog, iz nadosjetilnog svijeta, znaju kako takvi uvidi postaju blagoslov kada su za njih pripremljeni, kada njihovo vlastito biće može susresti određenu struju koja kao da iz duhovnog svijeta prodire u njih. Upravo u pogledu nadosjetilnih uvida koje čovjek stalno doživljava, čovjek mora biti

spreman, i mora ih moći čekati; čovjek nije uvijek sposoban dobiti specifičan uvid izravno iz duhovnog svijeta.

To se mora reći upravo tamo gdje čovjek živi u takvom kontekstu kakav je naš. Vidite, prelako je da se pojavljuje pogreška za pogreškom, u vezi s tim kako nadosjetilno znanje može cvjetati i plodonosno se širiti. Mnogi ljudi dolaze k meni i iznenada pitaju o ovome ili onome, često tražeći informacije o temama koje su mi potpuno strane u trenutku kada pitaju. Očekuju da im kažem apsolutnu istinu. Jer se općenito vjeruje da tko god govori iz duhovnog svijeta, zapravo zna sve što postoji u duhovnom svijetu i može pružiti informacije o bilo čemu u bilo koje vrijeme, na koji god način odaberu. A ako baš ne odgovori na pitanje, često dobije odgovor: osoba koja to pita, to ne bi smjela znati, ili slično. Ali ono što je u osnovi ovoga, grubo je nerazumijevanje korespondencije koja postoji između nadosjetilnog svijeta i ljudske duše. Treba biti svjestan da je 'spremnost za istinu', upravo ono što je potrebno za izravno primanje istina iz duhovnog svijeta. Nesporazumi o tim stvarima postupno se moraju eliminirati. Svakako, oni koji u određenom smislu, još dalje stoje od stvarnog područja istine u duhovnom životu imat će potrebu postavljati svakakva pitanja. Tada im se mogu dati odgovori iz sjećanja o onome što je već istraženo. Ali od bilo kojeg istraživača ne bi se smjele naprasno zahtijevati izvorne istine; radije, treba biti svjestan da će to, u određenom smislu - smjelo prevedeno u fizičke termine - doživjeti kao rezanje mesa nožem, zahtijevajući da pruži informacije o nečemu što ne spada u opseg njegovog prethodnog istraživanja.

Sve što bi ljude moglo voditi u duhovne svjetove, podliježe određenim zakonima. I te zakone postupno treba usvajati, kako bi se nesporazumi o priljevu duhovnih istina u fizički svijet sve više smanjivali. Samo nastojanjem da se oslobodimo svakog egoizma, uključujući i želju za bilo kojim znanjem, u tom pogledu, možemo stvoriti zdrave temelje za duhovni pokret kakav bi trebao i mora biti. Određene duhovne istine jednostavno se moraju ugraditi u današnji svijet. Ali ne treba im pristupati s težnjama koje se donose iz svijeta u kojem se prije živjelo, i u odnosu na duhovne istine sve pokušavati razviti na način kao što se to prije činilo. To ne bi smjelo potkopati ovaj duhovni pokret. Duhovni pokreti su uglavnom potkopavani, jer ljudi nisu bili voljni svoj način života prilagoditi duhovnim istinama, već u oblast primanja duhovnih istina dovesti svoje postojeće duhovne istine. I tako se dogodilo da je u 18. stoljeću, osnovano društvo, iz struje koja se u europski duhovni život ulijevala preko Jakoba Böhme. Danas se izvještava, i to je istina, da je to društvo imalo brojne članove, ali da je ostao samo jedan - naime, onaj koji je osnovao društvo! - Pa, nadam se da će kod nas ostati više od jednog. Ali tako je bilo tada kada se pokušalo osnovati društvo. I govorilo se da se ogroman broj onih koji su bili sljedbenici kasnije pretvorio u prilično neobične ljude. Neću nabrajati, što se sve govori o sljedbenicima tog društva u 18. stoljeću.

Uranjanjem u duhovni svijet - a to se svakako može primiti od znanosti duha - sve više se razvija osjećaj, osjećaj bivanja u duhovnom svijetu. A shvaćanjem svijeta u kojem se živi, oštro definiranim konceptima, čovjek se također na ispravan način priprema za uspon u više svjetove. Svatko tko nije voljan razmišljati o 'nužnosti' i 'slučaju' tako oštro kao što smo upravo pokušali, neće se lako uzdići do koncepta 'providnosti'. Jer vidite, čovjek može mnogo naučiti od duhovnih bića koja nas okružuju.

Današnja duhovna kultura je, u mnogočemu, lišena duha. Pokušao sam ilustrirati koliko je lišena duha citirajući neke od napomena Fritz Mauthnera. Želio bih dodati jednu od najzanimljivijih napomena Fritz Mauthnera kako biste mogli vidjeti do čega dolazi iskrena osoba - osoba koja jednostavno ne govori o ovoj znanosti kakva danas postoji, kakva se svugdje predstavlja: Samo ova znanost postoji; sada znamo što naši glupi preci nisu znali i konačno smo se riješili njihovog nerazumijevanja - već koja može iskreno prihvatiti današnja općeprihvaćena gledišta, a zatim doći do izvanrednih zaključaka o određenom pitanju. Već sam vam rekao da je Fritz Mauthner 'nadmudrio' Kanta. Napisao je ne samo 'Kritiku čistog uma' već i 'Kritiku jezika'. On se svugdje zanima za riječi. I razvio je specifičnu definiciju za prijenos riječi iz jedne oblasti u drugu. Namjerno navodim netočan primjer iz njegovog 'Filozofijskog rječnika', onaj koji je Mauthner smatrao točnim: u području starijih latinskih kultura postojala je riječ veritas = istina. Sada kaže da je ta riječ veritas usvojena u noviju njemačku kulturu, da je jednostavno preuzeta i da je iz toga nastala riječ 'Wahrheit'. To naziva 'posuđenim prijevodom'. I takve posuđene prijevode prati s ogromnom pronicljivošću i velikom savjesnošću u mnogim kulturama. Posuđeni prijevodi - kako riječi migriraju i kako se takvi posuđeni prijevodi formiraju - to je ono što on prati. Nevjerojatno pretražuje riječi. Ne žudi vidjeti 'svu moć i sjeme' kao Faust, ali riječi pretražuje s nevjerojatnom marljivošću. I tada je pokušao nešto poput ovoga: pretpostavimo da se unutar nekog naroda nalaze određeni pogledi. Fritz Mauthner iz tih pogleda uzima samo riječi, jer za njega je mišljenje u riječima. Sada kaže: ove riječi su tu; ali možemo ih pratiti do drugog naroda. Drugi narod, gdje su riječi, ima posuđene prijevode od prvog. A onda uspijeva učiniti sljedeće. Moram vam dati ovaj primjer, jer je stvarno zgodno skliznuti s ovog primjera u trenutni način razmišljanja, kako bi netko zapravo trebao razmišljati ako je vjeran tom načinu razmišljanja. Vrlo je važno, ne previđati takve stvari. On prati razne posuđenice, odnosno traži promjene riječi od regije do regije, uključujući sljedeće: "Kava je ostala posuđenica, odnosno strana riječ; barem u njemačkom jeziku ni pravopis ni izgovor nisu postali standardizirani. 'Patate' u engleskom je posuđenica iz nekog indijskog jezika; u 'Kartoffel' imamo ili posuđeni prijevod ili hibridni semantički pomak, dok u 'Erdapfel' i 'Grum' 'Bodebirn' imamo opise ili upute. Rimljani su od Grka preuzeli običaj stavljanja korone, vijenca, na pobjednika natjecanja ili na proslavama.

Cvjetni vijenci vjerojatno su se pleli i drugdje. Ali tek su kroz renesansu imenica i glagol ponovno uvedeni; postojale su pjesničke krune i okrunjeni pjesnici, gdje je 'krone' tada značilo vijenac, kao na latinskom. Doista, čak je i biljna vrsta porijeklom od Grka, barem u povijesnim vremenima, uvezena i jezično i doslovno. Lorbeer (lovor) (zapravo laurus s ne bobica; baccalaureus je tada postao simbol povezan s određenom titulom, Baccalaureat, francuski 'bachelier', što je na engleskom 'bachelor' dobilo još jedno značenje) postao je, Speidelovoj duhovitoj frazi, povrće slave, a okrunjeni pjesnik nazivan je 'poeta laureatus' od Petrarke do Tennysona. Lako dostupan lovor nije trebao zamjenu. Vijenac mirte, koji je negdje na Orijentu, prema nekom pogrešnom opažanju ili još pogrešnijoj etimologiji, postao simbol spolnog života, a zatim i čednosti, u Njemačkoj je bilo lakše nabaviti kao biljku nego kao cvijet, pa tako naše njemačke nevjeste hodaju pod vijencem ili krunom od pravog lišća i lažnih cvjetova. Općenito govoreći, za Uskrs se palma ovdje zamjenjuje jedinom zelenom biljkom sezone, macom; a budući da je 'palma', prirodni biljni ukras na Orijentu, postala prefiks u riječima Cvjetnica, Cvjetni tjedan i tako dalje, što označava upravo ovo blagdansko razdoblje, zamjenske zelene grančice vrbe nazivaju se palmine grančice ili mace.

Vidite, on prati takve posuđenice koje su se širile iz jedne narodne oblasti u drugu. I tome dodaje sljedeće: "Prijelaz kršćanstva na zapadne narode neiscrpan je izvor za takve stvarne posuđenice, uključujući glagole. O migraciji stvarnosti kršćanskog bogoslužja i migraciji kršćanskih misli, može se čitati u samoj knjizi. (usporedite članak o kršćanstvu)".

Sada, ako otvorimo članak 'Kršćanstvo', tamo nalazimo prekrasnu rečenicu: "Ovdje ne želim ništa dalje reći i pokazati o kršćanstvu, budući da je nastalo kao tvorevina germanskih i germansko-romanskih naroda i budući da još uvijek dominira zapadnom kulturom kroz oblike, riječi i razmatranja, osim jedne stvari: da cijelo kršćanstvo predstavlja najmonstruozniji posuđeni prijevod ili lanac posuđenih prijevoda koji se može promatrati u svijetlu povijesti".

Što je dakle kršćanstvo prema Mauthneru? Zbroj posuđenica! To jest: riječi u već bile prisutne tamo gdje je kršćanstvo nastalo! A ako ga sada tražimo u Europi, onda tamo moramo tražiti posuđene prijevode. Ti posuđeni prijevodi - to je kršćanstvo i ništa drugo - tvrdi on. Da je, nekim slučajem, nastalo nešto drugo, osim usvajanja određenih riječi u posuđenim prijevodima, razvila bi se cijela druga kultura. Ali važno je da je to istinska posljedica našeg trenutnog znanstvenog razumijevanja. To je istinska, iskrena posljedica, a oni koji ne izvlače taj zaključak, samo su nepošteniji od Fritz Mauthnera. Svatko tko stoji na strani suvremene znanosti mora jednostavno reći: za mene je cijelo kršćanstvo samo zbroj posuđenica! - Moglo bi se prigovoriti da Mauthner pokazuje samo u kojoj je mjeri 'kava' ušla u naš jezik kao posuđenica, ali ne i kako je sama kava došla u Europu. Svakako bi

se moglo reći: čovjek nije dokazao kako je kršćanstvo, kao zbirka posuđenica, moralo doći u Europu. Nije dao nikakvu konačnu izjavu o tom pitanju. Ovaj prigovor se ne može tako lako iznijeti; radije se mora reći: ako netko razmišlja u smislu trenutne znanosti, onda jednostavno ne može ništa znati o toj stvari. Čovjek sebe isključuje iz te stvari. To je poanta.

Nije onda ni čudo da osoba koja je, osim onoga što jest i što sam već opisao, i prilično inteligentna, kaže sljedeće: "Ne idem tako daleko kao James (Psihologija, strana 297), koji smatra da je svako poboljšanje pamćenja nemoguće; ne bi bilo nemoguće da organi pamćenja vježbom postanu učinkovitiji, kao što se može pokazati s mišićima organa. U svakom slučaju, školska psihologija koja vjeruje da može ojačati pamćenje mladih ljudi kroz besmislene vježbe, temelji se na staroj asocijativnoj psihologiji, koja u pamćenju vidi misaonu moć, i u predodžbama drugih misaonih stvari, s kojima se ta moć uči igrati. Ali ako pamćenje nije ništa vanjsko i pored svoje aktivnosti, baš kao što duša nije ništa vanjsko i pored svojih iskustava, onda ne preostaje ništa misaono što bi se moglo ojačati; željezna volja koja si ne dopušta zaboraviti korisno znanje, koja pamti s naporom tamo gdje se ne može bez napora, stvar je karaktera; i u tom smislu, pamćenje pojedinca je doista nepromjenjivo kao i karakter. Međutim, sasvim odvojeno od toga, beskorisne vježbe naših škola, barem su jednako beskorisne kao što bi bilo treniranje pogrešnih mišića za željenu uporabu udova. Netko tko u mladosti nije naučio ništa više od hodanja na rukama, nema koristi od toga kasnije, osim ako ne želi nastupati u cirkusu".

Vjeruje da se naša djeca u školi uče da koriste mozak na pogrešan način, jednostavno kao da ih se uči hodati na rukama, što je u konačnici u stvarnom životu beskorisno. Ali iako to priznaje, ne može smisliti ništa što bi to zamijenilo. Objasnio sam vam kako je i u tom pogledu važno oživljavanje onoga što provodimo u našoj euritmiji.

"Hodanje na rukama, s glavom prema dolje - to je glavna stvar kojoj se naši mladi ljudi uče. Biblijski stihovi (u osnovnoj školi), svi pritoci strane rijeke (u srednjoj školi), tablice i stručni detalji pripremljeni u priručnicima (na sveučilištu) - to su vježbe pamćenja koje se brane navodnim jačanjem pamćenja. Za državni ispit iz pravne povijesti trebao sam, i doista sam morao, navesti trinaest privilegija kardinala, prema božanski određenom redu; također nisam smio zaboraviti privilegiju palijuma koji su isplele određene časne sestre u određenom samostanu.

Ipak, škola bi se trebala ograničiti na kultiviranje učenikovog karaktera, navikavanje njegovog karaktera na rad, pronalaženje najizravnijih, najpogodnijih ili najboljih putova između korisnih predodžbi stvarnog svijeta".

I sada bi se očekivalo da čovjek ponudi nešto što će to zamijeniti! Da duhovna kultura, kakva se prakticira, ne može nastaviti na ovaj način, nešto je što svaka razumna osoba može vidjeti. Ali očekuje se da će sada uslijediti ono s čime je namjerava zamijeniti. Međutim, članak se zaključuje, već je gotovo! Članak se zaključuje; jednostavno nije mogao uhvatiti pletenicu, kao što sam jučer rekao. - Gotovo svaki članak u ovom rječniku je ovakav: želi dosegnuti pletenicu koja visi straga i ne može.

Ako se netko bori s konceptima 'nužnosti' i 'slučaja' i ako dokuči da svijet ljudi treba smatrati 'besmrtnom individuum' koja uvijek donosi ono što je nužno i time postaje gospodar nad onim što je slučajno, i ako se tome doda koncept koji se mora imati ako se želi išta razumjeti o dotoku duhovnog svijeta u ljudsku dušu, tada se postupno probija do koncepta koji predstavlja nešto što je uzdignuto iznad, i nužnog i slučajnog, a to je koncept providnosti. Koncept providnost se stječe kada se postupno probijamo do njegovog razumijevanja. Često sam isticao da samo promatranje svijeta ne otkriva ništa o tome što je u njemu djelatno. Da bismo istinski shvatili ono što sam upravo rekao, bilo bi korisno ne zalaziti u jezik kao što je to učinio Mauthner, već istražiti genij jezika koji se nalazi iza riječi. Ponekad se dokazi za to mogu pronaći kod samog Mauthnera. S obzirom na ogromnu marljivost kojom prikuplja svoj materijal, svatko tko u jeziku prepozna genij na djelu, ponekad će u djelu Mauthnera pronaći duboke uvide, uvide koji se obično previde. Genij jezika vodi nas da se osjećamo u svijetu osjećaja, koji je iznad nužnosti i slučaja. Jer se oko nas događa mnogo toga u čemu sudjelujemo govoreći, a ipak o čemu ne znamo ništa istinski, jer u svojoj svijesti to ne možemo u potpunosti shvatiti. To je, rekao bih, duhovni svijet, koji tka i vlada oko nas. I kada govorimo, naprimjer - ovo je, naravno samo ilustracija - ovi duhovni svjetovi također govore u istom trenutku. Trebali bismo se truditi da i toga postanemo svjesni.

Pokušajmo to malo otvoriti. Spojili smo prošlost i nužnost, sadašnjost i neposredni život i slučajnost. Jer kad bi sve bilo nužno, sve bi bilo prošlost i ništa novo ne bi moglo nastati - to jest, ne bi moglo biti života. Dakle, kada se, sa svojim vlastitim životima, smjestimo u postajanje svijeta, okruženi smo nužnošću, odnosno zrcaljenom prošlošću, i onim što se naziva slučajem, životom sadašnjosti. To je isprepleteno. Imamo takoreći, dvije struje: život sadašnjosti, koji zovemo samo slučajnošću, i, poput podstruje, zrcaljenu prošlost, nužnost. Ono što se smatra istinitim u običnom smislu fizičkog plana, ako istinu shvaćamo kao suglasje s onim što već jest, to se u osnovi može odnositi na prošlost, na nužnost. Ono što je prošlost, što je nužno, mora biti istinito; ono što je u procesu život postajanja, moramo uvijek producirati. Moramo živjeti unutar toga. Unutar toga moramo prisvojiti žive koncepte koji proizlaze izravno iz nužnosti, u odnosu na živo. Tu ne možemo gledati nešto s čime je koncept u suglasju, već samo živjeti unutar samog koncepta. Stoga, kada svojim životima stojimo nasuprot struje

postajanja, možemo u sebi sačuvati prošlost, koja je u struji postajanja, tako što ćemo samu prošlost učiniti prisutnom kroz njezin odraz. I možemo je učiniti kontinuitetom sadašnjosti.

Ljudska vrlina može biti nositelj prošlosti, koja je u biti kruta nužnost, na živ način: to jest, nositi njen odraz, sačuvati je u sebi, i dopustiti joj da živi dalje. Koja to vrlina nosi prošlost u životu? Vjernost! - U životu, vjernost je vrlina koja se odnosi na prošlost, baš kao što je ljubav vrlina koja se odnosi na sadašnjost, na neposredni život. Ali u pogledu na to, dolazimo do onoga što želim reći o jezičnom geniju kojeg bismo trebali postati svjesni. Vidite, u njemačkom jeziku postoji odjek prošlosti, onoga nužnog i obične istine. Jer 'istina' uopće nije povezana s veritas. Istina je povezana s 'očuvanjem', s onim što je 'očuvano', s onim što 'traje', s onim što se nastavlja, što dolazi iz prošlosti. A u engleskom jeziku postoji još jači odjek istog značenja, po tome što se ono što je u njemačkom jeziku vrlina Treue (vjernosti) također odnosi na riječ 'wahr' (istina): true (istinito). Tako funkcionira genij jezika. Kada se želi izraziti da je netko rekao istinu i da mu se vjeruje, i objektivno i subjektivno, i dalje se kaže 'auf Treu und Glauben' (u dobroj vjeri) umjesto 'u istini i vjerovanju'. Tako funkcionira genij jezika, što je zapravo mudrije od onoga što ljudi čine.

I kada se čovjek kroz ljubav uzdigne od vjernosti do onoga što se može nazvati milošću - a o tome sam već govorio - a to je ono na što treba čekati, tada dolazi do koncepta providnosti; to jest, ulazi se u svijet u kojem vlada providnost.

Kad bi Fritz Mauthner naišao na riječ 'providnost', odmah bi potražio njezino podrijetlo kao posuđenice, kako se odnosi prema 'vidjeti', 'predviđati' i tako dalje! Ali netko tko se usredotočuje na ono stvarno, traži svijet na koji bi ona trebala ukazivati kada ne prevladavaju ni nužnost ni slučajnost, već spoj obojega. A to je svijet u kojem uopće nema prošlosti, u našem smislu.

Koliko sam vam puta ovo rekao: u trenutku kada pogledate u duhovni svijet, i kada pogledate u prošlost, kao da je prošlost stala. Ona je još uvijek tu. Vrijeme postaje prostor. Prošlost prestaje biti neposredna prošlost. Tada, i koncept nužnosti prestaje imati bilo kakvo značenje. Čovjek više nema prošlost, sadašnjost, budućnost, već nešto trajno. Lucifer je stao u razvoju Mjeseca, baš kao što netko tko je hodao s drugim stane, dok drugi nastavlja dalje, on ostaje stajati jer je previše lijen ili su ga noge boljele. Kao što onaj koji je stao, nema nikakve veze s mjestom na koje je drugi stigao nakon nekog vremena, tako malo Lucifer ima bilo kakve izravne veze s našom zemaljskom egzistencijom. On je jednostavno ostao zaglavljen u egzistenciji Mjeseca. Tu stoji još i danas. U duhovnom svijetu ne možemo govoriti o nečemu prošlom, već samo o nečemu trajnom. Lucifer je takav, kakav je bio na Mjesecu. Kada se pogleda u duhovni svijet, svi koncepti nužnosti i slučajnosti mijenjaju se; tamo vlada providnost.

Rudolf Steiner - Slučaj, nužnost i providnost

Dakle, htio sam započeti s barem ocrtavanjem područja u kojima trebamo tražiti ono što je opisano konceptima nužnost, slučaj i providnost. Ovo je samo početak. Nakon što neko vrijeme raspravljamo o drugim pitanjima, vratit ćemo se ovim temama, povremeno se prepuštajući takvim kontemplacijama koje bi oni skloni 'mistici' mogli smatrati nepotrebima unutar našeg pokreta, ali vjerujem da se svakom istinskom mistiku potrebno s vremena na vrijeme baviti promišljanjem.

Šesto predavanje

Dornach, 4. rujna 1915.

Ako se sjetite ulaska 'blagoslovljenih dječaka' u posljednjoj sceni Goetheova 'Fausta', sjetit ćete se stiha:

Dječaci! Rođeni u ponoć, sneni,
Duha i čudi napol zrele,
Za roditelje izgubljeni,
Dobiveni za anđele.

Skrenuo sam vam pozornost na mnoge duboke uvide sadržane u ovoj posljednjoj sceni Goetheova 'Fausta'. Ali u tome ima puno više nego što sam tada mogao elaborirati, a zapravo i više nego što se uopće može postići u ograničenom vremenu.

Ova četiri retka koja sam upravo citirao su, u određenom smislu, vodeće načelo za dublje znanstveno duhovne rasprave koje ovdje namjeravamo voditi danas, sutra i u ponedjeljak.

Danas bih želio skrenuti pozornost, kao svojevrсни uvod, na to kako se može produbiti, u stvarnom duhovno znanstvenom smislu, tvrdnja od koje sam krenuo u svojim nedavnim razmišljanjima o karakterizaciji spavanja i budnosti i nekim drugim točkama. Rekao sam da se uvijek mora pokušati pronaći ispravnu perspektivu u odnosu na činjenice svijeta - to je nešto što znanost duha po svojoj prirodi, posebno zahtijeva. I istaknuo sam kako se ta prava perspektiva može pronaći, u prvom redu, samo ako je tražimo na način na koji smo je tražili za izmjenu stanja spavanja i budnosti. Tamo smo pokušali shvatiti kako svijest različito funkcionira u budnom životu i kako pri spavanju. Ali ovdje još uvijek možemo prepoznati mnogo toga drugog, ako uzmemo u obzir način na koji svijest funkcionira, bilo da se radi o svijesti kod ljudi ili svijesti kod drugih bića. To je posebno vidljivo i u Goetheova četiri stiha:

Dječaci! Rođeni u ponoć, sneni,
Duha i čudi napol zrele,
Za roditelje izgubljeni,
Dobiveni za anđele.

tekst aludira na stanje svijesti koje je u prvom redu ljudske prirode, u kojem su te duše pripadale 'dječacima rođenim u ponoć', koji su odmah 'izgubljeni za roditelje', odnosno koji u umrli odmah nakon rođenja. Ali izričito se ističe da su te duše bile dobitak za anđele.

Vidjet ćemo kako se ova izjava, da su takve duše 'dobitak za anđele', može razumjeti samo promatranjem stanja svijesti onih bića koje ubrajamo među anđele, Angeloi. Međutim, kako bismo ove stvari, koje bi nas trebale voditi dublje u razumijevanje duhovnih svjetova, učinili donekle razumljivima, prvo ćemo razviti neke preliminarne predodžbe o njima.

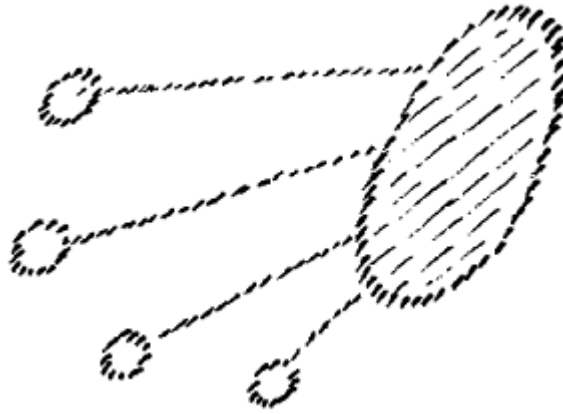
Pretpostavit ću, da iz raznih duhovno znanstvenih proučavanja znamo, koliko je fundamentalno daleko od stvarnosti ono što u običnom životu nazivamo znanjem, istinom ili svijetom predodžbi koji imamo na fizičkom planu. Ljudi su čak i sretni kada ti uvidi, ti svjetovi predodžbi koje imamo na fizičkom planu, ne doprinose ništa stvarnosti. U tome ljudi vide 'vjernost' znanja, u tome vide 'neuljepšanu istinu' da kroz vlastiti proces spoznaje, kroz ono što doživljavamo u dušama u vezi sa stvarima, samoj stvarnosti ništa ne dodajemo. Razmotrite koliko pedantno prirodna znanost danas nastoji osigurati da ništa ne potječe od duše kada govori o svijetu, već da je sve odraz samo onoga što se događa izvana. Razmotrimo kako oni koji sklapaju svjetonazor od svakojakih sanjarenja žele pokazati, da ono što izmišljaju uopće ne potječe od njih samih, već im to diktira vanjska stvarnost. To se proteže sve do izvora onih navodno manje ili više vrijednih 'okultnih uvida' o kojima ova ili ona osoba govori. U osnovi, čak i oni koji žele imati okultne uvide ovdje na fizičkom planu, prvenstveno su zabrinuti da sami ne učine ništa što bi dodalo onome što razvijaju kao predodžbe. Kako su takvi ljudi često ponosni kada mogu reći: ovo ili ono im se pojavilo, ovo ili ono im je 'diktirano', ovo ili ono je misteriozno priopćeno njihovom duhovnom uhu. - Tada su zadovoljni, jer tada osjećaju da su u predodžbama koje su stvorili, proizveli samo puku imitaciju stvarnosti, da nisu iznjedrili ništa svoje. Moglo bi se reći: radi vjernosti znanju kojem teže, ljudi nastoje da samo to znanje, bude peti kotač na vagonu. Znanje ne bi trebalo ništa dodati onome što već postoji; tada se ono smatra posebno vjernim, posebno ispravnim.

Što se tiče odnosa između znanja i stvarnosti - pa, istinsko, pravo razumijevanje toga može se postići samo postupnim usponom od običnog znanja fizičkog plana prema višim oblicima znanja. I znamo da je sljedeća viša faza znanja takozvano imaginativno znanje. Međutim, ako će imaginativno znanje imati ikakve veze sa stvarnošću, ono se ne može steći kroz naš unutarnji život u fizičkom tijelu. Da bismo stekli istinsko imaginativno znanje, moramo dosegnuti točku u kojoj možemo zanemariti svaku ovisnost o fizičkom tijelu. Moramo napredovati do točke u kojoj više ne koristimo fizičko tijelo kao alat. Međutim, kada smo u potrazi za

imaginativnim znanjem, još uvijek koristimo etersko tijelo kao alat. Doista, činjenica da imaginacije za nas postaju objektivne, da imaginacije uopće postoje, ovisi o našoj sposobnosti da koristimo naše etersko tijelo na isti način na koji koristimo svoje fizičko tijelo u percepcijama na fizičkom planu. Sada postaje očito, kada je vidovnjak napredovao do točke u kojoj je, u određenom smislu, otkinuo sebe i svoju dušu od svog fizičkog tijela i kao alat za svoju spoznaju koristi etersko tijelo, da ono što se inače naziva znanjem u fizičkom svijetu, to jest, znanje koje traži da čovjek ništa ne unosi u stvari, ostaje na fizičkom planu. Sve čemu, naprimjer, moderni prirodoslovac teži, u određenom smislu se odbacuje, ostavlja na fizičkom planu, kada se fizički plan napusti i uzdigne u svijet imaginacija. Ništa ne ostaje od onoga, što moderni prirodoslovac ili filozof prirode zamišlja kao svijet vrtložnih atoma - što je međutim, sanjano, to nije prava stvarnost, kao što sam često objašnjavao - ne ostaje ništa osim slika ovog svijeta. To jest, čovjek postaje svjestan, nakon što napusti fizički plan, da je samo sanjao predodžbe o svijetu vrtložnih atoma koji ostaju na fizičkom planu. Nadalje, znanje stečeno na fizičkom planu ne može se izravno koristiti za svijet imaginacija u koji se uzdigao. Dobro primijetite: ništa se ne može izravno primijeniti. Kasnije ćemo detaljnije vidjeti kako stvari funkcioniraju, ali moramo se uzdizati korak po korak.

Već sam na prethodnim predavanjima objasnio da se duhovna snaga koja leži u osnovi mišljenja, transformira kada se vidoviti promatrač oslobodi fizičkog tijela kao svog instrumenta. Rekao sam da je to kao da svo mišljenje oživljava, kao da nismo uronjeni u pasivni svijet misli u kakvom živimo na fizičkom planu, već kao da svo mišljenje oživljava, kao da sve počinje puzati, da tako kažem, kada se nađemo u svijetu imaginacija. Jednom sam usporedio drastičnu usporedbu - prvo u Münchenu - da kada čovjek uđe u ovaj svijet imaginacija, misli koje je prije navikao slati amo-tamo kao potpuno pasivne i zapovijedati im, transformiraju se, kao da bi čovjek stavio glavu u mravinjak ili osinje gnijezdo i misli bi oživjele, kao da zuje i vrte se i kao da svaka misao stječe vlastiti život! To se mora izdržati; morate to izdržati na takav način da se ne osjećate neslobodno kada vas, takoreći, taj neovisni život vaših misli otkine od vas samih.

Postupno se otkriva da znanje stečeno na fizičkom planu, predodžbe koje su samo odrazi vanjske stvarnosti, otpadaju s čovjeka poput kiše koja pada natrag na fizički plan, i ne ulaze s njim u svijet imaginacija. To znanje, te predodžbe, otpadaju; ostaju u fizičkom svijetu. A ono što ostaje u fizičkom svijetu tada je samo sjećanje. Dakle, čovjek se može osvrnuti na sve stečeno snagom mišljenja što ostaje u fizičkom svijetu; ali ostaje tamo. To je nešto s čime je gotovo, nešto što čovjek više nema pod vlastitom kontrolom, pod vlastitom moći. Dakle, shematski gledano, to je doista ovako:

Ovdje bismo imali fizičko tijelo, a čovjek bi se sada iselio iz svog fizičkog tijela; tada bi odmah vidio kako mu fizičko znanje otpada, poput kapi, u fizički svijet. Fizičko znanje je stoga vani.

Ovo je vrlo zanimljivo i vrlo neobično. Dakle, kada se uzdignemo u prvi duhovni, imaginativni svijet, vidimo misli, takoreći, kako se šire od nas, a zatim vidimo: misaoni oblici postaju entiteti, koji u prvom redu ostavljaju neobičan dojam na nas kada ih zapravo vidimo. Kada vidimo kako te misli izlaze iz nas, u početku imamo dojam: ovo je nešto što ti je oduzeto, nešto što ima značenje samo na fizičkom planu.

Sada je izvanredno teško stvoriti precizniju predodžbu o tome što nas napušta, što iz nas kaplje. Nakon što se čovjek uzdigne u više svjetove, teško može steći istinske uvide kroz bilo što drugo osim pažljivim usporedbama. Prvo se mora otkriti s čime usporediti te misli fizičkog plana koje kaplju. Ove misli koje su procurile iz fizičkog plana postaju vrlo, vrlo žive, postaju vrlo žive i moglo bi se reći: neobično je da ove misli, koje se vide kako ostaju na fizičkom planu, zapravo izvide sve vrste plesova, neku vrstu euritmije. Teko ih je naći u potpunoj mirnoći, te misli.

Rekao sam, izvide neku vrstu euritmije. To nije euritmija koju mi prakticiramo. Ali to je vrsta pravilnog kretanja. Naime, misli imaju nešto vrlo, vrlo neobično u sebi: one žive iznutra kada iz nas izviru na ovaj način. I ta činjenica da žive iznutra, rekao bih, čini ih vrijednima drugovima, prve faze vidovitosti, prve prave faze vidovitosti.

Ako ste u fizičkom životu rekli nešto nevjerojatno glupo, nešto uistinu, uistinu glupo, sigurno se ne pokušavate predugo držati te gluposti nakon što ste je prepoznali. Većina ljudi voli prešutjeti vlastitu glupost nakon što je vide. Uistinu glupa misao, jednom kada je izrečena, smiješna je! Smiješna je u mjeri u kojoj je glupa! I na sličan način bi trebalo gledati i druge misli. One otkrivaju unutarnji život, te misli, to je vrlo živa igra izražavanja nečega; one nas uvjeravaju da ne možemo izreći glupost a da se ta glupost ne ovjekovječi.

Upotrijebimo usporedbu: pravu prirodu ovih osebnih misaonih oblika, koji se pojavljuju tako živo, ne možemo razumjeti osim usporedbom. Naći ćemo je samo ako smo u stanju svoje misaone oblike vidjeti na način koji sam upravo opisao. A ako smo u stanju vidjeti svoje misaone oblike na ovaj način, onda smo također sposobni za ono što sada želim izraziti. Za usporedbu, potreban nam je golemi svijet gnoma, cijela rasa gnoma, kojom je upravljana sva zemaljska priroda. Ti gnomi, koji pripadaju onom anorganskom vani u svijetu, baš kao što druga elementarna bića biljkama, vodi ili pak vatri, zraku i tako dalje, cijeli ovaj svijet gnoma je istog karaktera, nosi istu unutarnju suštinu kao i ovi misaoni oblici. Rekao bih: gnomi pripadaju istoj klasi, kao i naši misaoni oblici. Ali samo oni oblici koji predstavljaju koncepte koji se odnose na fizički plan.

Vidite, sada imamo usporedbu. I zato postoji i svojevrsno unutarnje srodstvo, između naših misli stečenih na fizičkom planu i svijeta gnoma. Ovaj svijet gnoma, međutim, ima određeno srodstvo s našim razumijevanjem fizičkog plana. Već sam vam rekao kako se ljudi trude da njihovo znanje i percepcije budu istinski vjerni, to znanje je u biti peti kotač.

Gnomi slično doživljavaju svijet u kojem žive. Zapravo, ako smijem reći, kada netko razgovara s takvim patuljkom - to je naravno, eufemizam, ali se takav izraz može koristiti jer odgovara stvarnosti - kada netko razgovara s takvim patuljkom, on s izvanrednom melankolijom gleda na svijet kojem pripada. Jer za ovaj svijet kojem pripada, on ima izvanredno malo veze s njim. Na ovaj svijet ima otprilike onoliko utjecaja koliko čovjek, sa svojim vanjskim znanjem, ima na okolni fizički svijet. Za okolni fizički svijet, potpuno je nebitno kako o njemu razmišljamo mišljenjem fizičkog plana. Drvo ne raste ni brže ni sporije ako o njemu mislimo koristeći mišljenje fizičkog plana, ili ako ne mislimo o njemu. Samo mi imamo koristi - kao što sam nedavno rekao - od razmišljanja o drvetu. Ali naše mišljenje je za drvo nebitno.

Na takav vanjski način, također, svijet gnoma odnosi se prema svijetu kojem oni izvana pripadaju. Rekao bih: svijet gnoma doista pripada onome što nazivamo zemaljskim svijetom, svijetu čvrstog, ali kada se razmatra svijet čvrstog, svijet gnoma se može zanemariti, baš kao što se može zanemariti urar kada se razmatra rad sata. Iznimno je važno da se takva usporedba, kakvu sam često koristio, usporedba međusobne povezanosti svijeta s mehanizmom sata, shvati u ispravnom smislu. Svatko tko danas želi razumjeti sat, mora ga razumjeti od unutar njegovog vlastitog mehanizma, i bilo bi besmisleno kada bi netko rekao: pa, kazaljke sata se stalno okreću, pa unutra moraju biti mali demoni koji vode kazaljke sata. - Takvi demoni nisu unutra. Ali ako bi netko tvrdio da, budući da sat razumije od unutar samog sata, on nema nikakve veze s urarom koji ga je napravio, naravno da bi govorio besmislice. Slično tome, činjenica da netko može shvatiti svijet sam po sebi, da je prirodoslovac sposoban otkriti zakone prirode, nije dokaz

odsutnosti duhovnog temelja svijeta. U satu također nalazimo zakone kojima se sat regulira. Dakle, kada se kaže: u prirodi se nalaze zakoni koji upravljaju prirodom, stoga u svijetu nije potrebno božanstvo - to je jednako nepromišljeno kao i reći da ne treba urar jer se sat može razumjeti sam po sebi.

U svijetu oko nas, koji je tako potpuno samorazumljiv, gnomi imaju svoju ulogu. Oni su nešto poput petog kotača; oni su suputnici u svijetu kojem pripadaju, ali se u njega aktivno ne miješaju. Molim vas da razmotrite unutarnju povezanost svijeta gnoma, s našim fizičkim svijetom misli; tada ćete shvatiti, da čovjek mora početi shvaćati nešto poput svijeta gnoma imajući u vidu stanje svijesti. Tada će se zapitati: kako netko ima znanje o ovom fizičkom svijetu? Čovjek ima znanje o fizičkom svijetu stvarajući njegov odraz, kao što sam objasnio. Kao što odraz nema nikakve veze s onim što odražava, tako i fizičko znanje nema nikakve veze s onim o čemu je znanje. Ono ne stvara u fizičkom. Ako netko shvati ovaj odnos fizičkog znanja kao stanje svijesti, tada doživljavajući ovu suvišnost zrcala u odnosu na ono što se zrcali - ako istinski dovede ovu suvišnost u svijest - tada se razumije raspoloženje koje se širi svijetom gnoma. To je njihovo raspoloženje. Gnomi, stoga, ne mogu shvatiti kako se netko može povezati s ovim svijetom na bilo koji drugi način osim tako da s njim ima vrlo malo veze.

Kad bi čovjek bio vidovit i mogao osjetiti patnju i bol, kao što se s pravom može osjetiti u ovom ili onom događaju na fizičkom planu, i kad bi se tada pojavili patuljci, kao što ih vidovnjak može percipirati, tada bi iskusio da patuljci ne razumiju njegovu bol. Razumiju, naravno, da se općenito može osjećati neka vrsta tuge, neka vrsta depresije, ali da se može biti vezan za fizičku egzistenciju, to oni ne razumiju, tome se smiju. I moglo bi se reći: neke stvari koje se smatraju vrijednima na fizičkom planu, prestaju biti vrijedne kada se stupi u interakciju sa svijetom gnoma; jer se gnomi iskreno smiju osjećajima vrijednosti koje čovjek ima prema određenim stvarima na fizičkom planu!

Dakle, emocionalno stanje gnoma može se razumjeti osvještavanjem stanja svijesti, koje naša fizička percepcija ima u odnosu na svijet koji odražava.

Nasuprot tome, s onim bićima čija unutarnja povezanost nije sa zemaljskim, već sa svime što se mreška i teče poput vode - bilo da ih zovemo undine ili kako god - njih moramo razmatrati nešto drugačije. Ne možemo razumjeti biljku samo gledajući je i stvarajući sliku o njoj kakva jest, jer inače bi mogli imati biljku napravljenu i od kaširanog papira. Ono što percipiramo kada samo promatramo biljku i izgradimo njenu predodžbu, ne nudi stvarnu sliku biljke. Isto je i s tim entitetima. Pravu sliku biljke dobivamo samo kada je znamo, prvo kao korijen, zatim kao razvoj prvih izdanaka, širenje stabljike, stvaranje lišća, zatim dolazi cvijet, procvjeta, razvoj ploda i tako dalje. Postajanje, kako kaže Goethe u svojoj prekrasnoj pjesmi o metamorfozi

biljaka, je način na koji se biljka mora promatrati. Unutar biljke, osim onoga što sama biljka jest, žive i drugi elementarni entiteti; unutar biljke žive pokretna elementarna bića, koja su u bliskom srodstvu s vodom koja se mreška, teče i uzburkava.

A sada se morate upoznati s činjenicom da je imaginativni svijet u koji se čovjek uroni nakon što nadiđe fizičku razinu jednako iznutra pokretljiv, rekao bih, kao i vječno promjenjivi svijet oblaka, kao sve što kapa, kao sve što teče. Sam imaginativni svijet ima nešto fluidno, nešto pokretljivo u sebi. Dakle, dok se pri usponu u duhovni svijet čovjek prvo suočava, rekao bih, sa svijetom vlastitih fizičkih misli, i, ako su okolnosti povoljne, s elementarnim svijetom gnoma, tako živi unutar svijeta viših elementarnih bića na isti način na koji vodeni val živi unutar vode, mora se također smatrati dijelom vode, koja je dio veće vode, veće mase vode; tako živi unutar nje.

Prirodno je stvari teško okarakterizirati, ali i ovdje moramo uzeti u obzir stanje svijesti. Ako kažem da cijelo naše mišljenje počinje živjeti, da nas obuzimaju misli koje oživljavaju, kao da misli koje tada imamo, a koje su tada imaginativne misli, razvijaju svoj vlastiti život, tada to postaje razumljivo. Tamo (crtež na strani 57) ostaju bivše čisto fizičke misli. Svijet koji je ostao iza! Tada si možemo reći: u svijetu kojem smo predali svoje fizičke misli, žive i gnomi. Ali u ovom svijetu undina, u kojem sada živimo, on je pokretan u istom elementu u kojem smo i mi unutra.

Molim vas, razmislite o ovome vrlo pažljivo: napuštamo svoje fizičko tijelo; otuđujemo se od njega. Počinjemo voditi iznutra pokretljiv život, neku vrstu stalne promjene, aktivnog mreškanja. Sve postaje iznutra živo, dok se osjećamo unutar svog eterskog tijela. Tako se osjeća i pokojnik u svom eterskom tijelu, samo umjerenijim tempom, rekao bih, odmah nakon što je smrt nastupila.

Ovaj suživot u imaginativnom svijetu, samo je viša faza onoga što su ljudi izvorno doživjeli na Mjesecu. Tamo su međutim, doživjeli snoliki imaginativni svijet, snoliki svijet slika. Na Jupiteru će doživjeti potpuno svjestan svijet slika. Čovjek se uzdiže u ovaj svijet, izlazeći izvan fizičkog tijela, kao što sam opisao. Samo si to živo zamislite: svijet osjetila blijedi; ono što oči mogu vidjeti više se ne vidi, ono što uši mogu čuti više se ne čuje. Osjećaji također prestaju. Misli koje se odnose na vanjski svijet osjetila, ostavljene su po strani na takav način da bi se to moglo opisati riječima: vi gnomi, evo vam dajem svoje fizičke misli za drugove; u međuvremenu zabavljajte se s mojim fizičkim mislima. - Ali zauzvrat počinje unutarnji život i tkanje, suživot sa svime što je na Zemlji, što mreška i teče i živi unutra, kao što se svi tekući elementi Zemlje kreću u sebi, suživot sa zemaljskim, što istovremeno podsjeća na drevno vrijeme Mjeseca. Počinje nešto izvanredno: osim onoga što čovjek opaža, da zna da živi u svijetu elementarnih bića, koja pripadaju biljkama, koja pripadaju vodi koja teče, zna nešto sasvim posebno. Nešto

vrlo neobično: zna da živi unutar ritma koji je povezan s unutarnjim ritmom Zemlje, ali koji je također povezan s ritmom disanja. Stječe se predodžba: naš dah, kao ritam, unutarnje je povezan s ritmom Zemlje. Ukratko, osjeća se da se postaje dijelom cijelog organizma Zemlje. Doista se osjeća kao da pripada organizmu Zemlje. Zahvaćeni smo od organizma Zemlje.

To se može usporediti s onim što je Goethe rekao Eckermannu 11. travnja 1827: "Zemlju s okolnom atmosferom figurativno zamišljam kao veliko živo biće koje neprestano udiše i izdiše". I čovjek osjeća kao da udiše i izdiše unutar nje. Život Zemlje doživljava se na jedinstven način.

I želio bih istaknuti važan aspekt koji će, zauzvrat, pokazati koliko plodonosno znanost duha, posebno u slučaju osebnih ličnosti, osvjetljava i prosvjetljuje otkrića prirodne znanosti; kako se sve lijepo poklapa s rezultatima prirodne znanosti. Ovdje vas moram podsjetiti kako je Arhimed, starogrčki filozof, jednom dok se kupao uzviknuo onu svoju svjetski poznatu: Pronašao sam! - 'Eureka!' - Što je otkrio? Ispružio je noge iz vode, a zatim ih ponovno spustio, i mogao je primijetiti da su noge lakše kada su u vodi nego kada su vani. I otkrio je važan princip da svako tijelo u vodi gubi onoliko svoje težine, kolika je težina vode koju istisne. - To je također osnova za podizanje balona, koji uvijek gubi onoliko težine kolika je težina istisnutog zraka. I tako je kad imate vodu i čvrsto tijelo u toj vodi; gubi onoliko svoje težine unutar vode, kolika je težina vode koju istisne, vode koja zauzima njegov prostor. Čini se da unutar vode gubi tu težinu; kada stoji ispod, ne gubi je, ali je gubi unutar vode. To je opći princip u prirodi. Međutim, to je važan princip; jer vidite, nešto izvanredno važno u ljudima povezano je s ovim principom.

Vjerojatno ste već čuli koliko je težak ljudski mozak: u prosjeku negdje oko 1350 grama. Dakle, ovaj ljudski mozak ima popriličnu težinu; teži gotovo kilogram i pol. Ispod mozga nalaze se vrlo osjetljivi organi. Kad biste stavili kilogram na te osjetljive organe, odmah bi se zgnječili; jednostavno ne bi mogli izdržati. Stalno u sebi nosite mozak takve težine da je, po svojoj prirodi, predisponiran za gnječenje organa koji leže ispod njega u podnožju mozga. Međutim, ne pritišće težina od jednog kilograma, već u stvarnosti najviše dvadeset grama pritišće bazu mozga! Odakle to dolazi? Zato što mozak u potpunosti pluta u cerebrospinalnoj tekućini. I doista, mozak gubi sve osim dvadeset grama svoje težine, jer pluta u cerebrospinalnoj tekućini; ne težina koja se može vagati, već težina koja vrši izravni pritisak. On vrši samo sa dvadeset grama pritisak na podlogu. Situacija se prilično točno vizualizira ako se zamisli: mozak (nacrtan je) i mozak koji pluta u cerebrospinalnoj tekućini, cerebrospinalna tekućina se zatim širi dolje niz kralježnicu.

Sada zamislite da se ta cerebrospinalna tekućina ritmički diže i spušta. Kao što se dijafragma pomiče gore-dolje tijekom disanja, kao što se općenito

dogada udisanje i izdisanje, tako se i ova cerebrospinalna tekućina, u kojoj mozak pluta i sudjeluje u disanju, kreće ritmički. I cijeli misaoni proces, ukoliko je mozak njegov instrument, ima svoju fizičku vezu s procesom disanja. Dakle, mozak je istovremeno izvanredno osjetljiv organ percepcije, za one sile koje kontinuirano djeluju u zemaljskom.

Goethe, koji je posjedovao dubok uvid u ta pitanja, odbijao je, naprimjer, prihvatiti gruba objašnjenja meteorologije u vezi s porastom i padom barometarskog tlaka, koja se usredotočuju isključivo na vanjsko zgušnjavanje i razrjeđivanje atmosfere te na poraste i padove tlaka zraka. Goethe je posvetio golem dio svog života pomnom bilježenju barometarskih očitavanja u raznim regijama, pokušavajući utvrditi pravilnost fluktuacija barometarskog tlaka diljem svijeta i to usporediti sa silama inherentnim Zemlji, s kojima su, naravno, povezane sve pravilne i nepravilne pojave meteorologije. Unatoč pravilnosti zemljinog udisanja i izdisanja, ne treba nas iznenaditi hirovita priroda barometra; jer, uostalom, unatoč pravilnosti našeg disanja, ljudi se i dalje prehlade i obolijevaju od drugih stanja, koja služe kao barometri koji pokazuju da nešto nije u redu.

Ali tu čudesnu pravilnost gravitacije, taj unutarnji život zemaljskog, čovjek percipira. To u fizičkom životu ostaje podsvjesno. Ali baš kao što čovjek gleda u svijet ili sluša svojim ušima, tako i u stalnoj plimi i oseci cerebrospinalne tekućine percipira tajanstvene unutarnje procese 'zemaljskog stvorenja', o čemu Goethe ovako govori: Zemlju s njezinom atmosferom zamišljam kao veliko živo biće, zaokupljeno vječnim udisanjem i izdisanjem. Čovjek percipira ovo iz prve ruke, ali to ostaje u podsvijesti. Ali čim netko posjeduje etersko tijelo kao organ, počinje opažati i sudjelovati u ovom životu Zemlje; tada postaje član ovog velikog bića Zemlje. Tek u našem vremenu, rekao bih, suočeni smo s tim stvarima s potpunim nerazumijevanje. Čak i Kepler, kojeg smatraju velikim duhom čak i oni koji danas žele potisnuti svako duhovno znanje, govori o našoj Zemlji, kako on kaže, koja diše poput kita u periodima, spava se i budi prema vremenu Sunca, s oceanom koji raste i pada. Te stvari su potisnute u podsvijest i izražene kroz fizički proces, koji nema nikakve veze sa sviješću.

Sada se više nećete iznenaditi, kada vidoviti uvid kaže: na drevnom Mjesecu, gdje je postojala snolika vidovitost, ono što se sada povuklo u unutrašnjost organizma - ta neobična veza između vanjskog zraka i naših misaonih procesa putem krvi i plime i oseke cerebrospinalne tekućine - bila je vanjski element u organizmu. Vani je bio pokretni zrak. Tu je bio i čovjek - jer nešto zemaljsko se još nije pojavilo; Mjesec je bio vodenast ili najviše, zgusnuta voda - poput vrtloga unutar materije Mjeseca. A onda, unutar tog vrtloga, živjelo je ono što je percipiralo to vrtloženje, što je u vodi kao zgusnutoj plivalo, kao čovjek, kao čovjek Mjeseca. Ono što smo bili kao bića Mjeseca, sadržano je u nama. I kada se proučava kako se mozak nalazi unutar

cerebrospinalne tekućine i kako su sve njegove funkcije, kako su povezane s respiratornim procesom, tada se vidi: da, to je ovako: tu zapravo stojiš, nasljedniče starog Mjeseca, jednostavno si se povukao u sebe. Tu si kao mozak. - Unutar cerebrospinalne tekućine, pliva, kreće se gore-dolje.

Iz ovoga se može vidjeti kako se drevna plima Mjeseca odražava, fizička prisutnost ljudi na Mjesecu. I sva osjetilnost percipirana kroz vanjska osjetila, kroz živce, prekrivena je, takoreći, poput vanjske ljuske koja leži iznad nje. A ono što leži ispod je nasljeđe drevnog Mjeseca.

Dakle, stvari se svugdje spajaju. Na prekrasan način, sve se spaja. Međutim, sve dok čovjek gleda prema van kroz svoje oči, čuje prema van kroz svoje uši, o tim vezama kroz unutarnju percepciju ne zna ništa. Ali u trenutku kada prestane koristiti osjetila i otpusti misli na način koji sam opisao, osjeća se jedno sa zemaljskim životom, i spoznaje da je jedno kroz svoju unutarnju konfiguraciju sa zemaljskom težinom našeg eterskog života, onog života u koji odmah prelazi onaj tko napušta fiziko tijelo i ulazi u stanje takozvane smrti.

Sedmo predavanje

Dornach, 5. rujna 1915.

Često sam to spominjao, da iz znanosti duha možemo primiti prave impulse, samo ako težimo ići sve dalje u pozitivnom, konkretnom razumijevanju prirode bića o kojima nas znanost duha želi izvijestiti. Već sam ovdje spomenuo da se svakako prvo mora znati da čovjek u sebi sadrži fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo i tako dalje. Mora se razumjeti kakav te pojedinačne komponente imaju odnos, barem u početku, na vanjskoj razini. Ali ako će se iz znanosti duha dobiti prave uvide, nije dovoljno ostati na tim, nazvao bih to apstrakcijama. Umjesto toga, bitno je istinski razumjeti veze, međusobnu povezanost svijeta, kroz koju nas te komponente čovjeka smještaju u cjelinu događaja svijeta.

Naše fizičko tijelo smješta nas u fizički svijet; smješta nas na fizički plan. Kroz nasljedne osobine u fizičkom razvoju čovječanstva, naše fizičko tijelo nas čini sličnim našim roditeljima, precima i tako dalje. Čini nas sličnim, upravo zato jer u sebi nosi određene preduvjete sličnosti s našim precima. I kroz mnoge druge čimbenike, smješteni smo u fizički svijet pomoću fizičkog tijela. Jučer smo skrenuli pozornost na to kako čovjek, postupno napredujući prema takozvanom vidovitom znanju, u svom odnosu prema svijetu, postaje neovisan od instrumenta koji nazivamo fizičkim tijelom.

Sljedeći korak je da čovjek više ne koristi svoje fizičko tijelo kao izravni instrument za interakciju sa svijetom, već svoje etersko tijelo, te da imaginativno znanje, zamjenjuje one predodžbe i uvide koje stječemo putem svog fizičkog tijela - odnosno putem njegovih osjetilnih organa, putem mozga. A jučer sam na nešto živopisniji način pokušao opisati kako se duša osjeća promijenjeno kada prolazi kroz prijelaz s korištenja fizičkog tijela na korištenje eterskog tijela.

Svakako, čovjek uvijek koristi svoje etersko tijelo kada ne spava. Međutim, čovjek koristi svoje etersko tijelo na način da se ono isprepliće s fizičkim tijelom, a oboje se koristi istovremeno u budnom stanju fizičkog plana. Međutim, pravu prirodu ovog eterskog tijela možemo spoznati tako što ćemo ga, u određenom smislu, odvojiti od njegove veze s fizičkim tijelom i koristiti ga samostalno, bez fizičkog tijela, kao instrument. Znamo da se čovjek, sasvim prirodno, odmah nakon smrti nalazi u tom položaju, nakon što se riješio svog fizičkog tijela, koristi samo svoje etersko tijelo, čak i ako je to samo kratko vrijeme, dok se i njega ne riješi.

Dakle, moramo razlikovati, rekao bih, prvu činjenicu smrti: odvajanje ljudi od fizičkog tijela, od druge činjenice smrti koja slijedi ubrzo nakon toga: odvajanje od eterskog tijela. Fizičko tijelo, rekao sam, veže nas, u određenom

smislu, za sve što imamo s fizičkog plana. Za što nas veže etersko tijelo? To etersko tijelo veže nas za sve što imamo u vezi s kozmosom, s izvanzemaljskim, s onim što živi u nama, a da ne možemo reći da je to izravno odvojeno od konteksta fizičkog svijeta. Ako čovjek, recimo, od početka ima fizički manjkav sluh, neće moći postati glazbenik, ali fizički manjkav sluh se nasljeđuje. Ovo je samo radikalan slučaj koji pokazuje kako smo smješteni unutar odvijanja procesa nasljeđivanja. Ali čovjek se mora pomaknuti, od onoga za što nas naše fizičko tijelo priprema, do onoga za što nas naše etersko tijelo priprema. To postaje očitije u našim stvarnim duševnim predispozicijama. Samo glupan može zanemariti činjenicu da su ljudi sasvim različito predisponirani u svojim duševnim odnosima. Tup materijalist ponekad neće biti posebno zainteresiran za intimne razlike među ljudima u njihovim duševnim odnosima; on želi ispitati samo vanjski svijet oblika. Ali svakome tko istinski pažljivo promatra život, očito je kako ni jedna osoba nije ista u svojoj individualnosti.

Oni koji su neko vrijeme živjeli u okviru teozofskih predodžbi zadovoljno govore: pa, sasvim je razumljivo da su ljudi individualno različiti, jer postoji reinkarnacija, niz ponovljenih zemaljskih života, i ono što sa sobom donosimo kao odnose iz prethodnih života, manifestira se kao naše individualne razlike. - To je naravno, potpuno točno, ali sama ta istina nije dovoljna ako želimo razumjeti svijet. Naprimjer, zamislite osobu rođenu s finim glazbenim sluhom, ali lišenu sredstava za glazbenu obuku: njen glazbeni sluh ostao bi nerazvijen. To što se može glazbeno obrazovati, svakako je povezano s glazbenim sluhom; ali vanjske okolnosti moraju biti tu, okruženje u koje je osoba smještena ili biva smještena mora biti prisutno, uvjeti moraju biti pravi. Postoje duše koje su zadovoljne jednostranim objašnjenjem činjenica, koje se uvijek vraćaju, poput mačke koja pada na noge, govoreći: pa, sve čini više 'Ja' čovjeka, njegovo više jastvo. Više jastvo je zapravo cijeli svijet! - Svakako, takve stvari mogu biti istinite, ali nipošto nisu dovoljne da objasne činjenice svijeta. Točno je da smo na različite načine predisponirani svojom karmom, unutar njom karmom. Sasvim je točno da razlike u čovjekovoj individualnosti ovise o tome kako se razvijao u uzastopnim životima; ali nije dovoljno znati da čovjek prolazi kroz različite zemaljske živote i razvija svoju individualnost, već moramo znati, što je to što nam omogućava da proživimo ono što smo stekli kao individualnost.

Promotrite život između smrti i novog rođenja. Upoznati ste s raznim aspektima ovoga, posebno iz tiskanog ciklusa 'Život između smrti i novog rođenja'. Iz ovoga možete zaključiti, da su u životu između smrti i novog rođenja, moraju slijevati razni čimbenici kako bi čovjeka pripremili za novo rođenje, za novu inkarnaciju u fizičkom tijelu. Ali također mora postojati mogućnost, u duhovnom svijetu, da čovjek primi ono što je potrebno, da se razviju njegove individualne predispozicije. Može se zamisliti da smo prošli kroz zemaljski život, stvarajući na određeni način u tom životu uvjete za

sljedeći, ali da između smrti i novog rođenja ne nalazimo priliku da istinski ostvarimo ono što smo u sebe usadili kao potencijal za budući zemaljski život. Sjeme biljke može biti dobro pripremljeno; ako se ne može posijati u povoljno tlo, neće se moći razviti. Bez obzira na to koliko potencijala leži u našoj individualnosti, ako nismo u stanju pronaći, u duhovnom svijetu između smrti i novog rođenja, uvjete koji na nas utječu na isti način na koji tlo utječe na sjeme biljke, tada se životni uvjeti, koji su u nas postavljeni za buduću inkarnaciju, jednostavno ne mogu razviti.

Iz ovoga osjećamo, da svijet skriva duboke tajne, koje postupno možemo otkrivati osvjetljavajući konkretne, stvarne uvjete života uz pomoć znanosti duha. Jer nekoliko privlačnih teorija - slogana, kako kažu - da čovjek ima različite zemaljske živote i da te živote nosi prema svojoj individualnosti, nije dovoljno; to ni najmanje ne objašnjava ono što nas se tiče kao zagonetke života. Kao što sam nedavno naglasio, svugdje se mora pronaći prava perspektiva. I doista, mnoge stvari nas se tiču kao duboke zagonetke života koje moramo riješiti, barem do određene mjere, ako se ne želimo osjećati nemoćno u životu, kao oni koji vide zagonetke koje im život postavlja, ali koji su nemoćni da te zagonetke svladaju.

Tu ima zagonetka, a spominjem je unaprijed jer povezuje duhovnog istraživača s pitanjem kako se ostvaruju uvjeti za razvoj naše individualnosti. Okarakterizirat ću je kasnije. To je zagonetka koju nam život predstavlja kada vidimo različite dobi u kojima ljudi umiru. Jedna osoba, lako je vidjeti, živi do velike starosti, druga umire vrlo mlada. Ljudi umiru u svakoj dobi. To se može reći, rekao bih, bez misliti. I ljudi su najmanje skloni percipirati enigmatičnu prirodu ovog stalno ponavljajućeg fenomena. Ali upravo u tim sasvim uobičajenim životnim činjenicama, izražavaju se najveće misterije.

Bliže smo rješenju ove zagonetke, ako razmotrimo odnos čovjekovog eterskog tijela prema svijetu kao cjelini. Svatko zna, jer to je činjenica vanjskog života, da starimo u odnosu na svoje fizičko tijelo. Postajemo sve stariji. I svi znaju što starenje podrazumijeva. Ali što se tiče našeg eterskog tijela, istina je suprotno: tu postajemo sve mlađi, istinski mlađi! A kada postanemo jako stari, stari smo u odnosu na svoje fizičko tijelo, ali mladi u odnosu na svoje etersko tijelo. Neki od vas su to već čuli na mojim predavanjima, ali danas želim ponovno govoriti o ovoj temi u drugom kontekstu. Tijekom našeg zemaljskog života, moramo razviti svoje etersko tijelo na takav način da, kada dođemo do kraja našeg zemaljskog života, naše astralno tijelo bude toliko ugrađeno u ovo etersko tijelo, da se osjeća kao da je u stanju u kojem treba biti kako bi na odgovarajući način ušlo u sljedeći život. Može se s pravom reći: kada čovjek postane star, siv i naboran, njegovo etersko tijelo procvjeta i postane svježije; jer njegovo astralno tijelo se tada mora naviknuti na život unutar eterskog tijela na takav način da je potencijal klice već tamo

prisutan. Kako to astralno tijelo zatim prožima fizičko tijelo djeteta u njegovoj sljedećoj zemaljskoj inkarnaciji, kako djeluje unutar njega, mora se na određeni način već izraziti kroz život s pomlađenim eterskim tijelom.

Izvanredno je kako jezični genij često krije tajne. To sam isticao i u drugim prilikama: u Goetheovom 'Faustu' naći ćete prekrasnu riječ korištenu umjesto 'biti rođen'; u 'Faustu' piše: 'U maglovitom dobu, čovjek je postao mlad', on ne kaže: rođen je, već 'postao mlad' - biti mlad za razliku od biti star. Dakle, kada se netko rodi, životom postaje 'mlad'.

To se, naravno, temelji na predodžbi da preegzistencija duše prethodi djetinjstvu. Ali moći koje ova duša razvija kako bi djelovala kroz djetetovo fizičko tijelo, moraju se steći kada etersko tijelo ponovno postane mlado u posljednjem, prethodnom životu tijekom fizičkog starenja.

Materijalisti pronalaze posebnu potvrdu svojih materijalističkih teorija u činjenici da čak i briljantni ljudi, ili oni koji se smatraju briljantnima, ponekad u starosti mogu postati slaboumni. Često se navodi da je Kant postao slabouman u starosti. Ali oni koji se pozivaju na takve stvari, ne razumiju kako se ono što djeluje kao duša, na fizičkoj razini može manifestirati isključivo kroz fizičke organe. Kantov mozak jednostavno više nije bio sposoban služiti kao instrument za duševne sile koje su se u njemu razvile. Stoga se čini da je na kraju života slabouman. Duša koja je već živjela u njemu - to je doista bio slučaj - pripremala se organizirati njegovo sljedeće fizičko tijelo; ali nije mogla funkcionirati u njegovom postojećem fizičkom tijelu na takav način, da bi postojeće fizičko tijelo bilo prikladan instrument.

Sada, postoji velika, duboka razlika, koja će vam postati jasna ako prihvatite ono što sam upravo rekao, da postoji duboka razlika između umiranja u vrlo staroj dobi, i umiranja u mladosti, možda čak i kao dijete. Jer ako netko umre u mladosti, tada etersko tijelo još nije postalo tako mlado. Kada se govori o fizičkom čovjeku, može se reći: on stari. Kada se govori o eterskom tijelu, zapravo bi trebalo reći: on se pomlađuje. To bi bilo savršeno točno! Bilo bi dobro kada bi naš jezik bio obogaćen takvim riječima. Etersko tijelo se pomlađuje, ali još nije toliko pomlađeno kada čovjek umre u mladosti. To sam već pokušao sugerirati rekavši: kada čovjek umre u mladosti, etersko tijelo je u biti neiskorišteno. Moglo ga je održavati cijeli život. S tim eterskim tijelom mogao je živjeti šezdeset ili osamdeset godina da nije umro mlad. Ali kao što se u vanjskom fizičkom svijetu ni jedna sila ne gubi, tako se ni sila tog eterskog tijela ne gubi. Ona ostaje. Jednostavno moramo pomnije ispitati posebnu, jedinstvenu prirodu ove sile.

Ako čovjek dosegne ono što se smatra normalnom dobi, odnosno sedamdeset ili osamdeset godina, njegovo etersko tijelo je postalo vrlo mlado. I u tom pomlađenom eterskom tijelu nalazi se, rekao bih, zaključak njegova života,

rezultat njegova života; u njemu je to izraženo, a tada ga preuzima astralno tijelo. Jer to se događa ovako: zamislimo da je čovjek odbacio svoje fizičko tijelo, da je etersko tijelo izašlo iz fizičkog tijela. Dok je etersko tijelo još uvijek unutar fizičkog tijela, istinski ne može razviti moći koje je steklo u životu jer je vezano za fizičko tijelo. Zamislite da smo u životu koji smo prošli put živjeli na Zemlji stekli ovu ili onu sposobnost. To znači da smo tu sposobnost stekli fizičkim tijelom koje imamo iz prethodne inkarnacije. Ali za ono što smo stekli u ovoj trenutnoj inkarnaciji, još nemamo organe da to razvijemo; prvo ih moramo razviti za sljedeću inkarnaciju. Međutim, ta sposobnost se nalazi unutar eterskog tijela, koje je elastičnije i fluidnije od fizičkog tijela. Nakon što fizičko tijelo otpadne, etersko tijelo postaje slobodno. I tada se to etersko tijelo pojavljuje, prije svega s cjelokupnim rezultatom života koji smo upravo iskusili, nakon što prođemo kroz smrt. Stoga ono otkriva cijelu panoramu života, koja se odvija tijekom nekoliko dana, tako da iz te panorame možemo izvući sve što možemo naučiti i steći. To se događa upravo tijekom tih nekoliko dana u kojima gledamo kroz ovu panoramu života.

Kada naše astralno tijelo svako jutro nakon buđenja uđe u fizičko i etersko tijelo, mora se prilagoditi onome što su fizičko i etersko tijelo postali u prethodnoj inkarnaciji; tamo se susreće sa svime što je čovjek postao. Astralno tijelo nikada ne ulazi u etersko tijelo na način da može iskoristiti ono što je etersko tijelo postalo tek u trenutnoj inkarnaciji. Ali sada je to, nakon smrti, slučaj. Toliko je povezano s eterskim tijelom, da astralno tijelo osjeća, percipira i čuti ono što se ima kao zaključak, kao rezultat života koji je upravo završio. A kada se nakon nekoliko dana astralno tijelo odvoji od eterskog tijela, cijeli rezultat života sadržan je unutar astralnog tijela jer ga je ono izvuklo iz eterskog tijela, jer ga je tih nekoliko dana doživljavalo unutar eterskog tijela. Potrebno mu je ne više od nekoliko dana da u potpunosti doživi cijeli rezultat, zaključak života, sada slobodnog eterskog tijela. Zatim je potrebno dugo vremena da se ono što je upravo doživljeno, oblikuje na način da se može izgraditi novi zemaljski život.

Da, vidite, stvaranje novog zemaljskog života zahtijeva mnogo. I kad bi izgradnja novog zemaljskog života bila jednostavno prepuštena samoj ljudskoj mudrosti, iz toga ne bi proizašlo ništa vrijedno. Zamislite, na trenutak, da ćete iz svoje svijesti, oblikovati cijeli fizički instrument čovjeka. To biste morali znati, zar ne? Ali svaki pogled na vanjsku znanost, govori koliko se malo zna o sastavu fizičkog tijela! Između smrti i fizičkog rođenja, možete oblikovati fizičko tijelo do te mjere da je ono zaista sposobno, sve do najfinijih detalja, izraziti ono što je bilo predodređeno u prethodnom zemaljskom životu.

Kad bi vas neko pitao: kako moram postupiti s određenom vijugom svog mozga kako bi joj dao specifičan zaokret u liniji koji točno odgovara onome

što sam stekao u prošlom životu? Da, kad biste odlučivali trebam li je malo okrenuti ovdje ili možda ovako (nacrtano je) - ne biste mogli odlučiti i ne biste mogli reći: ako ovu moždanu vijugu okrenete na ovaj način, onda to odgovara činjenici da ste bili govornik u prethodnoj inkarnaciji, i to tada možete razviti. Kako biste mogli na to odgovoriti sa sviješću fizičkog plana? Između smrti i novog rođenja, čovjek na to mora odgovoriti, jer mora fino razraditi svoje organe unutar novog eterskog tijela. Sve se to mora dogoditi. - Ono što je za to potrebno, lako se može opisati jednom riječju, ali htio sam izazvati osjećaj onoga što ta riječ obuhvaća: nužna je mudrost, mudrost! I ta mudrost mora istinski prebivati u čovjeku.

Iako je Kant u starosti postao slabouman, njegova duša - to jest, njegovo astralno tijelo, utoliko što je boravilo u njegovom novostvorenom eterskom tijelu - bila je mudra, jer je u sebi već posjedovala mudrost; samo je 'Ja' nije moglo dovesti u svijest kroz mozak. Njegova duša je u sebi čuvala mudrost koja se sada trebala pojaviti između smrti i novog rođenja, i koja je, puna mudrosti, trebala kasnije ući u Kantovu novu inkarnaciju. Kant je ostario. Što čovjek u fizičkom tijelu postaje stariji, to se u čovjeku više formira taj element mudrosti.

Ali u slučaju onih koji umiru mladi, to je drugačije; njihovo etersko tijelo se nije 'pomladilo' na isti način, a posljedica je da je u ovom eterskom tijelu pohranjeno manje mudrosti stečene na Zemlji, jer je to uistinu mudrost stečena na Zemlji. Umjesto toga, prisutno je nešto drugo: u starom, još nepomlađenom eterskom tijelu nekoga tko je umro mlad, postoji još više volje; izravni element volje, element ljubavi, kreativni element ljubavi. To je razlika između eterskog tijela stare osobe, koje je više prožeto karakterom mudrosti, i eterskog tijela mlade osobe koja je umrla mlada, koje je prožeto elementom volje. Etersko tijelo osobe koja je umrla mlada zrači ljubavlju, toplom ljubavlju, toplom eterskom esencijom ljubavi. Etersko tijelo starije osobe zrači aurom mudrosti, svjetlosti.

Sada možemo odgovoriti na pitanje koje nas zanima, postavljajući ga znanosti duha: što bi se dogodilo kada bi, na neki način, svi ljudi mogli doživjeti osamdeset ili devedeset godina, odnosno postati vrlo stari, kada nitko ne bi umro mlad? Što bi se tada dogodilo? - Tada bi sva eterska tijela, napuštena od svojih duša, bila prožeta mudrošću punom ljubavi. Ljudi na Zemlji, u svom povijesnom razvoju, imala bi priliku mnogo naučiti tijekom svog fizičkog života između rođenja i smrti, jer bi fizička tijela bila oblikovana mudrošću. Ljudska bića bi se, u određenom smislu, rađala nediferencirana; jedno bi bilo kao drugo, ali bi mogla mnogo naučiti na fizičkom planu. Rekao bih da bi bilo fino s mudrošću građeni, i ovdje na fizičkom planu bi mogli mnogo naučiti. Međutim, takvo učenje bilo bi povezano s izvanredno krhkom konstitucijom. Budući da bi sve u njihovom fizičkom organizmu bilo tako izvanredno fino, rekao bih mehanicistički i mudro oblikovano, ljudi bi imali

krhku ravnotežu iz koje bi mogli lako ispasti. Čovjek bi mogao mnogo naučiti, ali bi postao užasno nervozan, kako kažemo danas u ovom 'dobu nerveze'. Bilo bi to čovječanstvo koje se stalno vrpolti i stalno gubi ravnotežu, čovječanstvo vrlo nadareno za učenje na fizičkom planu, ali prilično nemirno. Bolje je reći 'nemirno' nego 'nervozno'. Zašto stvari ne imenovati na način koji se čini ispravnim? Jer, vidite, prije samo nekoliko stoljeća, izraz 'nervozan' se koristio za opisivanje nekoga tko je vrlo snažan, moćnih nerva, sposoban puno izdržati. Budući da ti ljudi više ne 'daju ton' kao nekada, riječ se primjenjuje na upravo suprotno. Ali ono što bi u razvoju čovječanstva nedostajalo kad bi svi ostarjeli, kad nitko ne bi umro mlad, bila bi duševna diferencijacija koju donosimo sa sobom kada iz duhovnog svijeta ulazimo u inkarnaciju. Urođena predispozicija, bivanje obdarenim duhovnim darovima, bilo bi potpuno odsutno. Svi bi ljudi ušli u svijet, da tako kažem, sasvim slično, nediferencirani, postajući različiti samo pri susretu s različitim okolnostima na fizičkom planu, i učenjem različitih stvari; nosili bi se sa svim okolnostima na prilično jednak način. Karma bi ih vodila prema onome što im posebno odgovara kroz njihove nasljedne osobine. Štoviše, u svijetu bi nedostajalo upravo ono što mi posjedujemo kao predispoziciju za određene aspekte duše. Nutrina čovjeka u svojoj diferenciranoj složenosti, ne bi postojala kao takva.

Ali kao što se sve na svijetu ne temelji isključivo na jednostranosti, već se, kako sam objasnio, mora temeljiti na ravnoteži, tako se i ljudski život mora temeljiti na činjenici da, s jedne strane, ljudi mogu u svoj fizički organizam uliti ono što se akumulira kao mudrost u kultiviranju eterskog tijela za daljnji fizički život. [S druge strane, potrebni su impulsi volje onih koji su mladi umrli.] Već sam s mnogim primjerima objasnio kako mala djeca koja umiru ostavljaju svoje etersko tijelo neiskorištenim. Mi sami živimo u auri eterskog tijela, kao što sam objasnio, ovdje u ovoj zgradi. Iz tog eterskog tijela dolaze oni impulsi koji mogu pružiti umjetničko nadahnuće u zgradi. Opisao sam kako je dijete, koje je pripadalo zgradi, nakon svoje smrti, ostavilo za sobom etersko tijelo, a to etersko tijelo tvori auru u koju je ugrađena naša zgrada. I kada se mogu percipirati impulsi kakvi mogu doći iz ovog eterskog tijela, tada se ima podrška za umjetničke impulse koji se trebaju izraziti u zgradi.

Tako je općenito s eterskim tijelima onih koji su umrli mladi; ona idu natrag, još nisu toliko pomlađena da je element volje potpuno nestao, već volja, stvaralačka snaga ljubavi, ulazi s njima u duhovni svijet. I sada mora postojati kontinuirana interakcija između najviše pomlađenih eterskih tijela i onih koja su manje pomlađena. U duhovnom svijetu odvija se stalna međusobna podrška između onoga što dolazi sa Zemlje u eterskim tijelima vrlo starih ljudi, i eterskih tijela mladih ljudi, ili naravno, onih koji se nalaze negdje između. Kada vrlo mala djeca umru, baš kao što piše u 'Faustu', 'rođeni u ponoć', njihova eterska tijela su vrlo stara, senilna, ali snažne volje.

Takva eterska tijela mogu imati snažan utjecaj upravo na ona eterska tijela koja su živjela dug život, ona koja potječu od fizički ostarjelih ljudi.

Zamislite kakvu je briljantnu ideju Goethe imao sa ostarjelim, stogodišnjim Faustom, koji se uzdiže na nebo, okružen eterskim tijelima vrlo mladih dječaka, 'rođenih u pomoć', sugerirajući da se takva razmjena mora dogoditi.

Ova interakcija se neprestano odvija. Dakle, možemo reći: u duhovnom svijetu imamo eterska tijela fizički starih ljudi, u kojima se događaju razne stvari (vidi crtež, lila); zatim imamo eterska tijela fizički mladih preminulih ljudi (rot), u kojima se također događaju razne stvari: postoji interakcija, međusobna razmjena. A ono s čime se susrećemo u životu između smrti i novog rođenja, rezultat je činjenica koje se događaju u ovoj interakciji između eterskih tijela onih koji su preminuli mladi i eterskih tijela onih koji su preminuli stari. Mi trebamo ovu interakciju. Razvoj čovječanstva na Zemlji ne bi mogao teći na pravi način, ako se u duhovnom svijetu, ne bi odvijala interakcija eterskih tijela mladih preminulih i starijih preminulih osoba.

A vođe te aktivnosti nalaze se u hijerarhiji anđela, tako da u duhovnom svijetu u koji smo izravno ugrađeni, istinski moramo prepoznati takvu međuigru jedne vrste eterskih tijela s drugom vrstom eterskih tijela. Kao što bi se dvije rijeke trebale spojiti u jednu, tako i ovi učinci teku zajedno. Ali onda se oni uređuju, reguliraju i vode na pravi način. A to čine bića iz hijerarhije anđela. Uz svoje ostale zadatke, ta bića imaju i ovaj. Dakle, ako osoba s posebnim predispozicijama može ući u svijet, to proizlazi iz činjenice da između smrti i novog rođenja, ne samo da postoji mogućnost da se mudrost - materijalistička mudrost sakupljena na Zemlji - utisne u fizičko tijelo, već da i ono što još nije bilo u potpunosti razvijeno za Zemlju - eterska tijela koja potječu od onih koji su umrli mladi - bude prisutno kao učinci, kao sile koje se mogu ispreplesti tamo gdje se formiraju ljudske predispozicije.

Vidite kako znanost duha, kada se istinski pronikne u njezine misterije, može dovesti do živog osjećaja i percepcije. Kada starac umre, znamo kako se kroz znanost duha uzdići do misterija njegove smrti u duhovnom smislu.

Jer si govorimo: ljudi stare kako bi razvoj čovječanstva, u mjeri u kojoj se mogu koristiti fizički alati tijela, mogao teći na pravi način za sve buduće generacije. Predviđamo, osjećamo kakve plodove imamo u zemaljskom razvoju čovječanstva sa svakom smrću starije osobe. Kada dopustimo da na nas utječe ono drugo što nam može dati uvid, kada gledamo u budućnost, kažemo si: uvijek moraju postojati posebne predispozicije u daljnjem razvoju čovječanstva; jedna osoba mora biti predisponirana za ovo, druga za ono; te predispozicije moraju biti prisutne sve do genijalnosti, sve do uistinu briljantnih pojedinaca. To nikada ne bi mogao biti slučaj, ako ljudi u svijetu također ne bi morali umrijeti mladi! A kada se divimo posebno briljantnim ljudima, njihov genij dugujemo činjenici da ljudi moraju umrijeti i mladi. Stoga, misterij smrti mladih razmatramo govoreći si: mudrost je utkana u cijelo tkivo, čak i u ranu smrt mladih. Jer iz rane smrti mladih, nastaje sjeme duševnih sposobnosti koje su čovječanstvu potrebne u daljnjem razvoju.

Čim se uzdignemo iznad svojih osobnih osjećaja o smrti shvatimo što je potrebno cijelom čovječanstvu, mudrost svojstvena smrti i mladih i starih ljudi, postaje nam jasna. Značajno je da nam istinsko i iskreno bavljenje znanošću duha ne pruža samo teorije, već da ispravno shvaćene teorije uvijek vode do senzacija i osjećaja kroz koje možemo postići više sklada u životu nego što bismo to postigli bez znanosti duha. U tu svrhu trebamo imati znanost duha, kako bismo, kada u životu postoje disonance koje više ne možemo tolerirati kao disonance, mogli, dubljim pogledom izvan tih disonanci, zahvatiti harmoniju, skladnu harmoniju.

Čak i žrtve koje moramo podnijeti u životu, učimo razumjeti kroz znanost duha. Učimo razumjeti mnogo toga što nam uzrokuje bol kada znamo da upravo kroz iskustvo boli cijeli svemir može postojati u svojoj istinskoj mudrosti. Jednostavno se trebamo uzdići do razine osjećaja da, naprimjer, nijedan Homer, nijedan Shakespeare, nijedan Goethe, Michelangelo, Raffael i sve stotine i stotine na kojima počiva napredak čovječanstva - utoliko što napredak čovječanstva zahtijeva genija - da nitko od njih ne bi mogao postojati da temelj nije postavljen činjenicom da ljudi moraju umrijeti i mladi.

To nema nikakve veze s individualnošću, već onaj tko umre mlad, žrtvujući svoje etersko tijelo u mladosti, cijelom kozmosu daje plodno tlo za sazrijevanje unutarnjih duševnih sposobnosti ljudi.

Rastemo zajedno sa svemirom ne pristupajući znanosti duha kao apstrakciji, već u potrazi za impulsima koji toplo teku u naše duše, koji nas pomiruju sa svijetom, koji duboko diraju naše srce, koji nam pokazuju da mi ljudi zaista moramo podnijeti bol, ali je moramo podnijeti radi sklada cijelog svemira.

Nije uvijek lako na ovaj način preusmjeriti naš fokus s pojedinačnog ljudskog života na život cijelog svijeta. Ali budući da je ono što trebamo postići teško, raste i naša snaga, i budući da kroz patnju stječemo osjećaj cjelovitosti, taj osjećaj cjelovitosti će sve intimnije zahvatiti dubine naše duše. I time ćemo se pripremiti da budemo članovi poretka svijeta koje bogovi mogu koristiti.

Osmo predavanje

Dornach, 6. rujna 1915.

Ako promislite o tome kako je trebalo opisati prijelaz s promatranja vanjskog fizičkog svijeta, na promatranje sljedećeg višeg, elementarnog svijeta, otkrit ćete da su svjetovi koji leže u osnovi našeg fizičkog svijeta, iz kojih potječe sve u našem fizičkom svijetu, vrlo različiti od našeg fizičkog svijeta. Netko tko možda teoretski nije materijalist, već je materijalist, jer mu je tako zgodnije, mogao bi reći: Da, zašto bih se bavio svim tim svjetovima o kojima govori znanost duha? Zadovoljan sam svijetom u kojem živim; drugi svjetovi mogu postojati, neću se o njima brinuti.

Takva izjava je nerealna koliko god može biti, jer čovjek se jednostavno ne može ne baviti se duhovnim svjetovima. I upravo kada ih poriče i kaže da ga za njih nije briga, on je uvelike pod utjecajem duhovnih sfera. Takva izjava se nikada ne daje, osim ako dotičnu osobu nisu zavele ahrimanske sile.

Obični ljudi ne osjete vruga,

Čak i ako iz zgrabi za ovratnik!

Ovo je savršeno istinita izjava, iako je prilično ironično izrečena od strane osobe koja ju je izrekla.

Čovjek nikada neće shvatiti duhovne svjetove istinski ako ih ignorira, već samo ako o njima uči. Međutim, treba imati na umu, da fizička razina opsjeda, ne samo naše koncepte i predodžbe, već i sve naše osjećaje i senzacije. Ako želimo pristupiti duhovnom svijetu, općenito imamo potrebu, čak i čežnju, da nađemo da su ti svjetovi prilično slični našem fizičkom svijetu ili barem da ih možemo okarakterizirati na način da se možemo snaći s predodžbama koje smo stekli u fizičkom svijetu. Ali često sam isticao da predodžbe koje usvajamo iz fizičkog svijeta, jednostavno nisu dovoljne za karakterizaciju duhovnih svjetova. Kad bi postupno veći broj naših članova mogao razviti dublje razumijevanje onoga što sam upravo rekao, bilo bi moguće - doista i potrebno - uvesti više novih izraza, kao što sam jučer pokušao samo jednim primjerom: reći 'mlađe' uz starije i tako dalje, kako bi se u samoj našoj terminologiji izrazila temeljno drugačija priroda duhovnog svijeta. To bi svakako bilo potrebno.

Želim vam skrenuti pozornost na nešto što vam može pokazati koliko je nužno pronaći nove riječi ako se istinski želite uroniti u duhovne svjetove. I mnogi bi primijetili koliko je lakše percipirati duhovne svjetove ako bi se oslobodili navike vezanosti za riječi.

Vidite, kada čovjek prođe kroz vrata smrti, prvi fenomen, prva činjenica koja se događa jest da odbacuje svoje fizičko tijelo. I tada znamo - bez obzira na vrstu pokopa koja se odabere, nećemo sada ulaziti u to - da se to fizičko tijelo, u određenom smislu, rastvara u elemente Zemlje.

Dakle, fizičko tijelo se rastvara u elemente Zemlje. To rastvaranje fizičkog tijela možemo jednostavno nazvati 'raspadanjem'. Stvar nam se predstavlja na takav način da se fizičko tijelo, takoreći, raspada na svoje najmanje dijelove, a ti najmanji dijelovi fizički se utjelovljuju u zemaljsku materiju. To je fizička činjenica. Stoga možemo govoriti o raspadanju čovjekovog tijela u zemaljsku materiju, ako uzmemo u obzir sve što već znamo o materiji i supstanci. Znamo da je to raspadanje također duhovni proces. Ali to nas sada ne treba dalje zanimati. Jer ono što je za nas važno, jest ono što, u određenom smislu, predstavlja fizičku percepciju koju imamo pred nama.

Sada je izuzetno važno da shvatimo, da ovo raspadanje fizičkog tijela nipošto nije proces koji opažaju samo fizički organi čovjeka. Ovaj proces raspadanja fizičkog tijela ima daleko veće značenje. Da bismo to shvatili, moramo uzeti u obzir sljedeće.

Tijekom cijelog vremena između rođenja i smrti, čovjek, tijekom budnog stanja, ima svoje 'Ja' i astralno tijelo sadržane unutar fizičkog tijela. U budnom stanju, oni su, u određenom smislu, uvijek takvi da su - ako bih shematski prikazao fizičko tijelo kao posudu, naprimjer - astralno tijelo i 'Ja' bili sadržani unutar njega tijekom budnog stanja.

Razmotrimo ovu činjenicu vrlo pažljivo, mi s našim 'Ja' i našim astralnim tijelom, sadržani smo unutar fizičkog tijela; također i unutar eterskog tijela, ali za sada ostanimo kod fizičkog tijela. Kada spavamo, kada smo vani, nismo sadržani u njemu, kao što sam često opisivao. U tom stanju, međutim, također gubimo 'Ja' svijest, čak i svijest astralnog tijela u njegovom normalnom stanju. I ponovno je stječemo tek kada se, takoreći,

utisnemo natrag u fizičko tijelo. Ovo utiskivanje natrag u fizičko tijelo, između rođenja i smrti, uzrokuje da se zapravo osjećamo duševno, kao 'Ja'; mogao bih reći i da se osjećamo kao duša prožeta s 'Ja'.

U smrti se fizičko tijelo rastvara u zemaljsku materiju. To ima značaj. Kad spavamo, želja za povratkom u fizičko tijelo stalno živi u nama - to sam često spominjao. Ta želja dominira nama od uspavljivanja do buđenja; u određenom smislu, žudimo za fizičkim tijelom. Nakon što smo ga se riješili u smrti, više ne možemo žudjeti za njim, ne možemo se prisiliti da se vratimo u njega. Iz toga slijedi da više ne možemo razviti tu želju za povratkom u fizičko tijelo. Ta želja, koju imamo od uspavljivanja do buđenja, sada nestaje. Nešto drugo zauzima njezino mjesto. Zamjenjuje je misao o našem fizičkom tijelu, koja se sada javlja u našem astralnom tijelu, i, konkretno, u našem 'Ja'. Sada promatramo svoje fizičko tijelo. Ono živi u našoj svijesti. Postaje sadržaj naše svijesti. A raspadanje našeg fizičkog tijela na njegove elemente, uzrokuje da nosimo svijest o svom fizičkom tijelu kroz cijelo vrijeme koje teče između smrti i novog rođenja.

Kroz to, znamo sebe, kao da se sjećamo svog fizičkog tijela, kao 'Ja', kroz cijelo vrijeme između smrti i novog rođenja. Dakle, na mjesto posjedovanja fizičkog tijela, dolazi znanje o fizičkom tijelu. Na njegovo mjesto dolazi stanje svijesti, manifestacija svijesti. To cjelokupno iskustvo fizičkog tijela, koje imamo od rođenja do smrti, nakon smrti zamjenjuje se sviješću o fizičkom tijelu. I kroz tu svijest, odnosno kroz čisto duhovno stanje, ostajemo dovoljno povezani sa zemaljskim životom.

Sada, znamo da je sljedeći fenomen, sljedeća činjenica koja se događa nakon smrti, odbacivanje eterskog tijela, odvajanje od eterskog tijela. Kroz etersko tijelo - kao što sam jučer naznačio - povezani smo sa svime izvanzemaljskim. Kao što smo sa onim zemaljskim povezani s fizičkim tijelom, sa svime izvanzemaljskim povezani smo kroz etersko tijelo.

Kada se etersko tijelo odvoji od nas, ono prelazi - kao što sada možete zaključiti iz raznih detalja koje sam dao - u eterski svijet. Fizičko tijelo prelazi u fizički zemaljski svijet; etersko tijelo prelazi u eterski svijet.

Ali ovaj prijelaz eterskog tijela u eterski svijet, bilo bi potpuno krivo shvatiti, poput prijelaza fizičkog tijela u fizičku zemaljsku materiju. To nije rastvaranje, nego ono što je čovjek u ovo etersko tijelo ostaje u njemu: etersko tijelo se širi. Međutim, samo u posebnim slučajevima, kada je kod mladog čovjeka održano na okupu, u slučaju ljudi koji su umrli mladi, ono još uvijek može imati posebnu funkciju, kao što sam objasnio tijekom predavanja. Ali općenito, možemo reći: etersko tijelo prelazi u eterski svijet; ali na takav način da u eterski svijet nosi ono što je primilo između rođenja i smrti, tako da se eterski svijet obogaćuje. Kroz ono što smo dali našem eterskom tijelu, nakon naše smrti obogaćujemo eterski svijet. Stoga ne

možemo govoriti o rastvaranju eterskog tijela u eteru, već moramo pokušati zamisliti potpuno drugačiji proces od onog koji se može dogoditi u fizičkom svijetu. I za to je dobro odabrati riječ koja ne odgovara nijednom fizičkom procesu. Mnogo sam razmišljao o tome i ako želim opisati način na koji se ovo etersko tijelo apsorbira u eterski svijet, najbolje bih to mogao opisati kao 'vezivanje'. Fizičko tijelo je, dakle, podložno raspadanju, dok je etersko tijelo podložno vezivanju. To znači, ono što smo mu dali je sjedinjeno, povezano s cijelim eterskim svijetom; sjedinjenje = povezanost, a ne raspadanje. Stoga je dobro ako izraz pokušamo upotrijebiti za činjenicu koja ne postoji u fizičkom svijetu, i koji na određeni način označava ono o čemu se radi.

Tako se može govoriti o vezivanju, jer se događa sljedeće: pretpostavimo, naprimjer, da je netko tijekom svog života ugradio ovo ili ono u svoje etersko tijelo. Etersko tijelo, kao što sam rekao, povezano je sa svime izvanzemaljskim. Dakle, utoliko što čovjek tijekom svog života upije nešto izvanzemaljsko - a svaki čovjek to upije, čak i oni koji su materijalisti, samo to ne znaju - to živi unutar ovog eterskog tijela. Zatim se to ugrađuje u ovaj eterski svijet, vezuje za njega. A ako se s probuđenim duhovnim pogledom promatra etersko tijelo koje je čovjek odbacio, u njemu se nalazi odgovor na vrlo specifično pitanje, rekao bih, nalazi se odgovor na pitanje: što bi nebesa - pod 'nebesa' uključujem sve izvanzemaljsko - mogla s ovim čovjekom tijekom njegova života, naime za sebe, za nebesa? Što bi sama nebesa mogla imati od ovoga čovjeka?

To je tako izuzetno drugačije, od onoga što Zemlja može s čovjekom kada se gleda fizički. Kada razmatramo fizičke ostatke čovjeka, oni su, za fizički pogled, samo mala hrpa zemlje, kao i svaka zemaljska materija. I u određenom smislu, iako ne sasvim točno, pretpostavlja se da bi Zemlja bila ista čak i da ta hrpa zemlje od ljudskog fizičkog tijela u trenutku smrti, nije u nju bila uključena. Pretpostavlja se da Zemlji ne znači puno to što je taj mali komadić zemlje uzet od nje tijekom nečijeg života time što ga je osoba imala u sebi, i da joj je sada vraćen.

Ali drugačiji sud ima onaj tko razmatra odnos između eterskog tijela i onoga što sam upravo nazvao nebom, odnos koji se razvija nakon smrti. Jedino bi mogao reći: za sve što je čovjek postigao tijekom života mišljenjem, osjećanjem i voljom, svojim radom, cijelim svojim bićem, i za sve što se dogodilo na Zemlji što je kroz njega teklo u njegovo etersko tijelo, za sve to nebesa, primajući to, puna su zahvalnosti! - I oblak zahvalnosti preplavljuje onoga koji, rekao bih, usmjerava svoj vidoviti pogled na etersko tijelo koje je čovjek odbacio. Za nebesa vrijedi sasvim suprotno, rekao bih, koja su puna zahvalnosti Zemlji! Kada gledamo grobove ljudi, u prvom redu nas ne dočekuje zemaljska riječ zahvalnosti što je Zemlja primila natrag supstancu koju je morala dati da bi formirala ljude. Nebesa odjekuju zahvalnošću za sve što je čovjek pripremio za svoje etersko tijelo tijekom svog života. Nebesa

su u sebe vezala čovjekovo etersko tijelo. To je također povezano s onim što je jučer naznačeno, da kada znanost duha razmatramo u pravom smislu te riječi, svaki duhovno znanstveni koncept moralno se produbljuje u našoj duši, dobiva etičku nijansu i istovremeno nas prožima toplinom života.

Sada promotrimo ono što smo rekli na ovim predavanjima: da kada se čovjek uzdigne u duhovne svjetove - a to čini čak i nakon smrti - ima potpuno drugačiju vrstu svijesti, potpuno drugačiju vrstu percepcije. Već sam naznačio kako mišljenje postaje unutarnje pokretljivo. Ali ovo je samo prva faza uspona u duhovne svjetove, to da mišljenje postaje unutarnje pokretljivo. Kada se netko uspinje dalje u duhovne svjetove - a čovjek se uspinje, mislim, čim odbaci svoje etersko tijelo, odnosno ubrzo nakon smrti - svijest je potpuno drugačije prirode nego što je ovdje u fizičkom svijetu. Ovdje u fizičkom svijetu objekte imamo izvan nas. Opažamo objekte u fizičkom svijetu; stojimo izvan tih objekata. Kada se uzdignemo u duhovni svijet onoliko koliko mislim, tada više ne stojimo pred takvim objektima, već ono, u što je ovdje u fizičkom svijetu kod životinja i ljudi najteže prodrijeti, njihov unutarnji duševni život, za bića viših svjetova je ono u što je najlakše prodrijeti. Sudjelujemo u duševnom životu viših svjetova. Nemamo svijet objekata, svijet stvari izvan sebe: izvan sebe imamo bića. To je značajno.

Nije li istina, kada stojimo jedan pored drugoga ovdje na fizičkom planu kao ljudi, ti stojiš ovdje, ja stojim tamo, a između nas je stol, kojeg oboje hvatamo: predmet, fizička stvar. Sada sve što je objektivno morate zamisliti daleko. Morate zamisliti sebe u svijetu duša i kako se povezujete s tim dušama na isti unutarnji način kao što to činite ovdje na fizičkom planu svojim mislima i osjećajima. To morate misliti. Ne povezujete se s bićem iz hijerarhije anđela hvatajući ga za ruku, već živeći s njim na isti način na koji živite ovdje svojim mislima i osjećajima. Često sam to izražavao rekavši: ta bića ulaze u naše misli i osjećaje. Doista, to ispravno izražavamo kada kažemo: ta bića žive u nama.

Ono što sada govorim naći ćete opisano u mojoj 'Skici tajne znanosti'. Tamo je već sasvim izraženo, da smo nakon smrti u daleko intimnijoj zajednici s drugim bićima koja također žive nakon smrti, ako se tako mogu izraziti, nego što ikada možemo biti s ljudima na Zemlji, jer smo s njima iznutra povezani kao s našim mislima i osjećajima, a također i da se svojim dušama ovdje na Zemlji umrlima približavamo ako to postignemo kroz ono što je rečeno: čitajući im i slično. - To moramo steći, kako bismo istinski razumjeli kako zapravo umrli dolaze k nama. Morat ćemo se potruditi za taj unutarnji život s njima, baš kao što živimo zajedno sa svojim mislima i osjećajima.

Koliko su ljudi malo skloni baviti se ovim višim konceptima unutarnje stvarnosti najbolje ilustriraju materijalistički spiritisti. Možda to zvuči kao čudan izraz: 'materijalistički spiritisti', ali veliki dio spiritista je daleko više materijalistički od običnih materijalista! Obični materijalisti kažu: nema

duha i materiju nazivaju 'materijom'. Ali veliki dio spiritista, da bi vidjeli duh, duh žele vidjeti na materijalni način, bilo da im se pojavljuje u svijetlu, odnosno materijalno, ili ih nekako napada. Uostalom, postoje nijanse u ovom kontaktu s duhovima. To je materijalizacija cijelog duhovnog svijeta. Moramo steći mogućnost pretpostavljanja dublje stvarnosti od one koja se izvana posreduje kroz osjetila. Postaje sasvim apsurdno kada spiritist, materijalistički spiritist, u konačnici umrle želi vidjeti svojim fizičkim očima, dok ne može pretpostaviti da će nakon smrti umrle vidjeti fizičkim očima; jer nakon smrti, on se zapravo odrekao svojih fizičkih očiju. Ako netko želi vidjeti umrlu osobu, mora se truditi vidjeti je onako kako je moguće vidjeti kao umrlu osobu, bez fizičkih očiju, naravno.

Uobičajeni način izražavanja ove činjenice, da se duhovnom svijetu mora pristupiti s potpuno drugačijom vrstom svijesti od one fizičkog svijeta, jest reći: fizički svijet se vidi objektivno, duhovni svijet subjektivno. To jest, duhovno se vidi samo kao proširenje subjektivnog iskustva. - To je daleko intenzivnije viđenje od fizičkog viđenja; ali to je upravo subjektivna percepcija, subjektivno viđenje, unutarinja veza s onim što se percipira. U novije vrijeme, vrlo malo ljudi zapravo sluti da se tako mora govoriti o duhovnom svijetu. A oni koji su to slutili, mučili su se s riječima. Jedna osoba koja je pokušala izraziti, čak i samo malo, kako se treba odnositi prema duhovnom svijetu, otišla je predaleko: mislim na Berkeleya. Shvatio je da čak i opažanjem takozvanog vanjskog, materijalnog svijeta, čovjek ne može reći: postoji nešto iza onoga što se percipira, već da se može samo reći: kad otvorim oči vidim boje i tako dalje; kada slušam uhom čujem zvukove i tako dalje; ali postoji li išta izvan onoga što se percipira, o tome se ne može ništa reći. - Činilo mu se potpuno apsurdnim reći išta drugo osim: biti je isto što i biti percipiran. Nema drugog biti, osim biti percipiran - rekao je Berkeley.

Bio je i u pravu i u krivu. Bio je u pravu utoliko što je nezgrapna predodžba vjerovati da postoji zasebna materija iza onoga što percipiramo, jer ono što percipiramo je svijet. Biti znači biti percipiran; stoga postoje samo duhovi i njihove percepcije. Za biskupa Berkeleya, stvar je, ako smijem radikalno reći, sljedeća: ovdje je toliko i toliko ljudi; ako sudimo sa stajališta običnog, trivijalnog života, kažemo da postoje jedna, dvije, tri, četiri osobe i tako dalje, koje imaju svoja tijela i tako dalje. - Ali to nije istina, rekao bi Berkeley; u stvarnosti postoje samo duše; tijela su samo ono što duše percipiraju. Tijela su samo iluzija; duše su stvarne! To jest, svaka duša koja postoji u sebi ima nešto poput vanjske snolike slike svih ostalih tijela; ali, naprimjer, gospođica M. ne bi trebala vjerovati da gospođa K. sjedi u svom tijelu, već gospođica M. ima sliku gospođe K. u svojoj duši, a gospođa K. ima sliku gospođice M. u svojoj duši. Drugo je samo privid; duše su tu. Biti znači biti percipiran.

Biskup Berkeley bio je u pravu samo u određenom smislu, ali nije bio duhovni znanstvenik, pa mu sljedeće nije moglo biti jasno, što najlakše mogu ilustrirati na ovaj način. Pretpostavimo da gospođa K. ne razmišlja o gospođici M. već da razmišlja o nekom događaju koji se dogodio prije pet dana, a koji joj sada iznenada pada na pamet. Događaj nije duh, već bilo koji događaj, naprimjer, da je prije pet dana razbila lonac. Pretpostavimo da joj se to događa upravo sada: cijela slika kako joj je lonac iskliznuo iz ruku, kako je pao, kako se razbio u stotinu komadića - cijela slika se sada pojavila. Može se sa sigurnošću reći: to nije druga duša. Ipak, ako promatrate dušu sada, ovaj proces koji se javlja unutar duše, nešto je što se opaža na određeni objektivan način, baš kao i drugi objekt koji je vani; samo se u jednom slučaju promatra ono što je pred očima, a u drugom slučaju nastaje i postaje se svjestan prošlog procesa. Za ovaj prošli proces također ne može se reći da je sada u duši, već je napustio dušu, inače biste o ovom razmišljanju lonca morali razmišljati svaki sat tijekom ovih pet dana, sve dok ste budni. Uistinu, ova je slika, pretpostavimo, za naše dobro, bila izvan naše duše, i tek sada se pojavljuje. Jednako je bila izvan duše kao i sve drugo što je izvan nje. Nekad je bila unutra, ali onda je napustila dušu. Tu imate nešto što nije duh, jer ovo razbijanje lonca nije ni duh ni duša, a ipak ulazi u dušu; to je nešto objektivno.

Ako ovo kombinirate s nečim što sam objasnio na ovim predavanjima, naime da je ono što je vani u svijetu zapravo prošlost, nešto davno zaboravljeno, sada ćete moći stvoriti sliku o tome što vanjski svijet zapravo jest, ukoliko ga ne percipiramo kao drugu dušu.

Ako nacrtam shematski dijagram: zamislite da ovdje imamo dušu; unutar te duše su raniji procesi. recimo naprimjer, proces razbijenog lonca; negdje

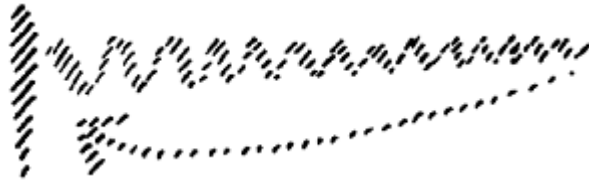
drugdje leži drugi proces, ne želim karakterizirati sve pojedinačne procese. Područje onoga što je neposredno svjesno leži unutar ovog kruga. Činjenica da se razbijeni lonac može zamisliti u sjećanju, posljedica je činjenice da je već napustio svijest, da se taj proces ponovno vraća u svijest tek kroz sjećanje. Gurnut je dolje u objektivno. Zamislite samo čežnju koju neki ljudi imaju da nešto poput ovog razbijenog lonca gurnu u objektivno, kako bi izbjegli prečesto sjećanje na to, kako bi spriječili da se uzdigne u svijest! Stvari se u objektivno mogu gurati sve dalje i dalje. A kada se potpuno istisnu, žive vani. Stvari i procesi, koje imamo oko sebe, jednostavno su mišljeni od strane bića tijekom razdoblja Mjeseca i razdoblja Sunca, a zatim gurnuti u objektivno, i sada žive u objektivnom. Sve što imamo oko sebe jednom je bilo mišljeno, osjećano, jednom je bilo u svijesti i napustilo je svijest. Mogli bismo reći: objektivni svijet je ono što su bogovi i duhovi mislili i zaboravili, ono što su iz sebe iznijeli.

Dakle, Berkeley naravno griješi s druge strane, kada kaže: nema svijeta vani, postoje samo duše. Jer ono što je vani jednostavno je zaboravljeno. Razumije se, vaša tijela nisu zaboravljena od svake pojedine duše koja je ovdje, jer su prve strukture već bile stvorene, začete od strane duhova na starom Saturnu, zatim objektivizirane i tako dalje. Mora nam biti jasno ovo, da svijest prethodi biti, da je ono što postoji vani tek iz svijesti nastalo, poput onoga što imamo u sjećanju kao prvu fazu objektivizacije. U slučaju pojedinačne ljudske duše danas, objektivizacija se proteže do razbijenog lonca. U slučaju bića koja su se postupno razvila kroz Saturn, Sunce i Mjesec, to ide toliko daleko da se s mislima koje su jednom začete danas možemo suočiti tako čvrsto kao stijenama naših planina, i da, budući da smo povezani s cijelim duhovnim svijetom, percipiramo ono što su bogovi mislili u davna vremena.

Sada, uzimajući ovo u obzir, shvatit ćete i koliko je važno da se objektivni svijet odvoji od subjektivnih svjetova. Jer često sam naglašavao: baš kao što naše sjećanje mora biti netaknuto ako općenito želimo sačuvati naše 'Ja', tako i bogovi stvoreni svijet moraju iznijeti iz sebe. Baš kao što u sebi nosimo predodžbe sjećanja iz vremena kojeg se možemo prisjetiti, tako su i bogovi cijeli svijet iz sebe iznjedrili, kako bi u tom svijetu imali svoju svijest. I tako ljudi stvaraju svoje fizičko tijelo i svoje etersko tijelo kako bi kroz to stvaranje postigli višu svijest.

Smrt - kao što sam već naglasio iz druge perspektive - sa stajališta fizičkog svijeta nešto je strašno. Sa stajališta duhovnog svijeta, u kojem se nalazimo odmah nakon smrti, smrt je početna točka cijele kasnije svijesti! Osvrtom unatrag na smrt, u nama se budi svijest koju imamo između smrti i novog rođenja. I onoliko malo koliko se čovjek ovdje u fizičkom svijetu može osvrnuti na vlastito rođenje, toliko nakon smrti neprestano gleda prema najslavnijem trenutku svog posljednjeg života. Kao da, kad se osvrnemo u

vrijeme nakon smrti, u konačnici susrećemo samu smrt; i taj susret sa smrću, koja stoji pred nama u perspektivi, u perspektivi vremena, daje nam 'Ja' svijest, kontinuiranu 'Ja' svijest nakon smrti, koja je stoga također odraz, zrcali se u samoj činjenici smrti.

Dakle, prolaskom kroz smrt, izlazimo iz percepcije koja nas prisiljava gledati objekte u fizičkom svijetu i urastamo u percepciju u kojoj se osjećamo na sljedeći način: sve više nas apsorbiraju duhovna bića, sve više se spajamo s drugim duhovnim bićima. Ovdje, sve dok živimo u svom fizičkom tijelu, naše misli, naši osjećaji, naši impulsi volje, obuhvaćaju samo nas same. Nakon što smo prošli kroz smrt, naše misli, osjećaji i impulsi volje, zajedno s drugim duhovnim bićima koja žive u nama, preplavljaju svijet. Reproduciramo se. Naša se svijest širi. Iz jedinstva postajemo mnoštvo, jedinstvo unutar mnoštva; a mnoštvo se otkriva upijajući naše jedinstvo u sebe.

To urastanje u svijet, koji obično nazivamo svijet hijerarhija, događa se čim čovjek uđe u duhovni svijet. Dakle, dok čovjek ovdje na Zemlji govori o objektima i iskustvima koja ima s objektima, umrli ne govori ni o čemu drugom osim o bićima i porukama koje ta bića prenose, o bivanju s drugim bićima, o jakim i slabim vezama s drugim bićima i tako dalje.

Rekao bih da se samo postupno može pokušati dati donekle adekvatna predodžba o tome kako izgleda to urastanje u duhovni svijet. Sada, nakon što smo pokušali steći preciznije, ili barem donekle precizno, razumijevanje prirode tog urastanja, vraćamo se na drugu činjenicu koju smo jučer razmatrali: smrt osobe u mladosti, i smrt osobe kada ostari.

Osoba koja umre u mladosti prolazi kroz vrata smrti; njezino fizičko tijelo se rastvara, njezino se etersko tijelo integrira. Ali ako je prošla kroz vrata smrti vrlo mlada, u dječastvu, djevojaštvu, ili čak djetinjstvu, dobiva posebno snažnu predodžbu o unutarnjoj koheziji ove čudesne strukture, kao što moramo osjećati fizičko tijelo. Upravo je to jedno od najznačajnijih unutarnjih iskustava mlade osobe koja je umrla: da kroz vrata smrti nosi snažnu unutarnju svijest o čudesnoj strukturi fizičkog tijela. Doista, ne postoji ništa zamislivo što je tako divno i veličanstveno konstruirano kao ljudsko fizičko tijelo, kao ovo veliko umjetničko djelo, ovo najveće čudo svijeta. O tome sam često govorio. Ali upravo je to ono što potpuno ispunjava mladu osobu koja je umrla.

I ta predodžba, ova unutarnja ispunjenost takvom predodžbom, spaja mlade umrle, prvo s bićima koja nazivamo članovima hijerarhije Duhova oblika, tako da njihova duša urasta zajedno s njima u intimnoj vezi. I tako se vidi da one umrle mlade, Duhovi oblika primaju s posebnom naklonošću i milošću. I nadalje, oni iznutra rastu zajedno s duhovima iz hijerarhije Duhova volje. Rekao bih da se ti Duhovi volje i Duhovi oblika odnose prema svijetu na takav način da neprestano dozivaju svakoga tko uđe u njihove misterije: oni koji moraju rano napustiti svoje živote na Zemlji naši su; jer ono što nam donose bitan je sastojak u našem radu na procesu postajanja čovjekom. Oni koji umiru stari, manje su prožeti čudesnom strukturom ljudskog tijela, ali su dublje prožeti čudesnom strukturom cijelog svemira, čudesnom strukturom čitavog kozmosa. Misli i osjećaji umrlog, sada ostarjelog, više su usmjereni prema vanjskom svijetu i posebno brzo i lako rastu zajedno s onim duhovima koje nazivamo Duhovi mudrosti. Upravo oni ga primaju s naklonošću i milošću. I čovjek dobiva snažan dojam, ako detaljno ispita kako čovjek živi zajedno s višim duhovnim bićima nakon smrti. Uistinu, ako se s ljubavlju bavi onim što znanost duha može istražiti, ne ostaje na praznim apstrakcijama, na nejasnim razgovorima o duhu, na nejasnim razgovorima o čovjeku kojeg prima duhovni svijet, već može ukazati na to kako jednu osobu primaju Duhovi kretanja, Duhovi mudrosti, drugu Duhovi oblika i Duhovi volje. I tada se stječe predodžba kako je, u biti, sve što se događa - gledano iz više perspektive - dobro, baš kao što je ono što ostaje neshvatljivo iz perspektive fizičkog svijeta, nama potpuno shvatljivo iz više perspektive. Jer duhovi viših hijerarhija znaju što učiniti ne samo sa starijima, već prije svega s onima koji su umrli mladi. Nitko nije živio uzalud! I cijeli proces ljudskog razvoja ne bi mogao postojati, da se sve ne događa kao što se zapravo događa u svijetu.

Ali koncept, i to koncept koji se dalje širi, svih tih stvari, može se dobiti samo ako se netko istinski bavi znanošću duha i ako se istinski može malo proniknuti u sebe sa sviješću, da je zapravo naše vrijeme toliko lišeno duha, i da u našem vremenu samo oni koji zapravo ne misle, koji ne žele misliti, istinski misle materijalistički.

Ovdje sam dao primjer filozofa koji je istinski razmišljao, i citirao jednu od njegovih izreka kao dokaz gdje stiže istinski misleći filozof, to jest, onaj koji ne zna sve, ali razmišlja o tome koliko čovjek može znati iz onoga što se može iskusiti na fizičkoj razini. Može se reći: često se kaže da što su ljudi gluplji, to se obično osjećaju pametniji. Što su pametniji, to više znaju što je potrebno da bi se došlo do smisla života. Zato sam vam prije nekog vremena pročitao citat čovjeka koji je mnogo razmišljao, koji je rekao da netko može tvrditi da kokoške jaje sadrži ne samo bjelanjak i žumanjak, već i nadosjetilni duh, dakle netko tko je istinski ozbiljno shvatio filozofiranje, tko zna koliko malo čovjek može znati s običnim predodžbama, rekao je: "Netko bi mogao tvrditi 'u kokošnjem jaju je ne samo bjelanjak i žumanjak, već i nevidljivi duh.

Taj duh se utjelovljuje, materijalizira; i kad završi s materijalizacijom, probija ljusku jajeta svojim oštrim kljunom, odmah trči prema zrcima razasutim pred njim i kljuca ih'. - Jedini pravi prigovor ovoj neobičnoj tvrdnji jest da se prijedlog 'u' ovdje koristi u neobičnom smislu; naime ne u geometrijskom, već u metafizičkom smislu. Ali shvaćen na ovaj način, sasvim je ispravan".

Isti filozof, Otto Liebmman, koji je bio temeljit mislilac, ali se htio ograničiti na promišljanje fizičkog plana, spominje dalje u svojoj knjizi 'Misli i činjenice' - navodim ovo jer pokazuje kako ljudi koji istinski misle, vide što se zapravo može postići mišljenjem koje je vezano za vanjski svijet: "Ne samo djeca, praznovjerni barbari i pjesnici fantasti, oduvijek su fizički svijet smatrali nečim prožetim duhom. Talesu, koji je magnetu i jantaru pripisao dušu zbog njihove privlačne sile, pripisuje se, kao i drugim filozofima prirode starog doba, tvrdnja da kozmos ima dušu i da je sve puno bogova: (Aristotel, De Anima, I,5). Platon zvijezde naziva božanskim životinjama i govori o duši svijeta u 'Timeju'. Aristotel i peripatetici postulirali su astralne duhove; a učenje o prožetosti dušom nebeskih tijela, prenesena je u naizgled neprekinutom lancu tradicije do modernog i suvremenog doba. Kepler govori o 'animi' planeta i u svojim 'Harmonices mundi' našu Zemlju opisuje kao gigantsku životinju čije 'disanje je nalik kitu, u izmjeni spavanja u budnosti ovisno o vremenu Sunca, uzrokuje oticanje i spuštanje oceana' (Humboldt, Kozmos, svezak III, strana 19). Giordano Bruno je s entuzijastičnom snagom razvio ovu hilozoističku ideju. U svojoj raspravi 'Della causa, principio ed uno' i drugdje izražava svoje čvrsto uvjerenje da je sve na svijetu živo, te smatra da su svi tjelesni pokreti u prostoru vidljivi izraz ukupnog života koji pulsira cijelim kozmosom. Nebeska tijela, kao i njihovi stanovnici, za njega su živa bića; naša Zemlja gigantski, kolosalni organizam; izvori i potoci su vene njezina božanskog tijela, oseka i plima učinci zemljinog disanja; čak i vulkanske erupcije i potresi imaju jasnu analogiju u određenim procesima u životinjskom organizmu; i kao dokaz, Goethe kaže Eckermannu (11. travnja 1827.): 'Zamišljam Zemlju s njezinom sferom utjecaja kao veliku životinju, zaokupljenu vječnim udisanjem i izdisanjem!' Fechnerova Zend-Avesta, vrlo neobična knjiga, i, poput drugih spisa ovog originalnog uma, hibrid šale i ozbiljnosti, koji čovjeka na trenutak ostavlja u nedoumici što bi to zapravo trebalo biti, također slijedi ovu liniju misli."

Gustav Theodor Fechner je zasigurno mnogo toga izrazio u šali. Općenito je bio vrlo vesela osoba. Kao što znate - to sam već spomenuo na predavanjima - napisao je knjigu 'Professor Schleiden und der Mond'. Gustav Theodor Fechner bavio se istraživanjem utjecaja Mjeseca na vremenske obrasce i o tome je dosta pisao. Materijalistički botaničar Schleiden mu se rugao. Ali onda je Fechner, zauzvrat, opovrgnuo Schleidena u svojoj knjizi 'Professor Schleiden und der Mond'. To je isti onaj Fechner koji je davno, u mladosti, već kritizirao neozbiljnost znanstvenog razmišljanja u jednoj lijepoj maloj raspravi. Postoji kratko djelo Gustav Theodor Fechnera u kojem on pristupa

potpuno znanstveno. On razvija stvar prilično ozbiljno; dokazuje da se Mjesec sastoji od joda! Želi pokazati, da se s apsolutnom sigurnošću, koristeći znanstveno razmišljanje, može dokazati da se Mjesec sastoji od joda! Kao što se pomoću znanosti mogu dokazati druge stvari, tako se može dokazati i da je Mjesec od joda, koristeći potpuno isto zaključivanje koje se koristi za dokazivanje drugih stvari.

A kad se muškarci uopće nisu mogli složiti oko Fechnerovih tvrdnji o utjecaju Mjeseca na vremenske uvjete, Fechner je rekao: onda ćemo prepustiti stvar našim ženama! Stvari su tada bile jednostavnije; da bi dobili vodu za pranje, ljudi su na kišu stavljali kante. A Gustav Theodor Fechner je mislio: dobri profesor Schleiden odbija vjerovati da u određenim fazama Mjeseca pada manje kiše nego u drugim! Možda to možemo neizravno utvrditi preko žene profesora Schleidena! Budući da njezina muža nije bilo briga za vremenske uvjete u određene faze Mjeseca, njegova žena mogla je iznijeti svoje kante u dvorište tijekom razdoblja kad je Fechner izračunao da će pasti manje kiše, a žena Fechnera mogla je svoje kante iznijeti u vrijeme kad je on izračunao da će pasti više kiše! - Neću dalje objašnjavati činjenicu da se supruge oko toga nisu mogle složiti tako lako kao ni njihovi muževi, jer je supruga profesora Schleidena bila prilično zavidna supruzi profesora Fechnera, budući da je zbog muževljevih predrasuda uvijek dobivala manje vode od supruge profesora Fechnera.

Gornji citat Otto Liebmann se nastavlja: "Ali s obzirom na naše potpuno neznanje o korijenima duhovnog života, ipak bi se moglo postaviti pitanje koje ozbiljni Lessing postavlja na kraju svog djela 'Erziehung des Menschengeschlechts' u vezi sa staroegipatskom, staroindijskom i pitagorejskom doktrinom o seobi duša: 'Je li ova hipoteza toliko smiješna zato što je najstarija? Zato što je ljudski razum, prije nego što ga je sofistika škole raspršila i oslabila, odmah postao njezina žrtva?'."

Što bi se više moglo tražiti? Otto Liebmann sasvim jasno tvrdi da nikakva količina oštrog razmišljanja ne može spriječiti prihvaćanje doktrine o seobi duša! Oni koji su naučili misliti, znaju koliko malo mišljenje ograničeno na fizičku razinu može osvijetliti prave korijene života.

Sve ove stvari, naravno, svakome tko je sposoban istinski se pozabaviti unutarnjim impulsima našeg duhovno znanstvenog pokreta, pokazuje koliko je ovaj pokret nužan za našu sadašnjost i neposrednu budućnost. I ne škodi ako se više puta upoznamo s ozbiljnošću koja mora biti temelj našeg pokreta. Upravo ta ozbiljnost nas mora istinski držati zajedno. Doista, moramo se stalno podsjećati na ovu ozbiljnost našeg pokreta, kako bismo imali pravu perspektivu na brojne poteškoće s kojima se suočava, i s jedne i s druge strane.

I zaista želim učiniti sve što je u mojoj moći da postane jasno da moramo imati u vidu ozbiljnost ovog pokreta, i da bismo trebali pokušati učiniti sve što može potvrditi i održati tu ozbiljnost našeg pokreta u očima vanjskog svijeta.

Može se reći da nepažnja nekih članova u ovom ili onom smjeru, zapravo oduzima snagu našem pokretu, i potrebna je znatna unutarnja snaga da bismo odlučili govoriti o intimnim, značajnim i ozbiljnim istinama znanosti duha. I stalno iznova se može primijetiti da neki previše olako shvaćaju cijelu stvar oko našeg cilja. Ne želim danas ulaziti u to kako nam neki članovi prilično otežavaju život ponašajući se, rekao bih, neoprezno, kao članovi Društva. Ne govorim o privatnim stvarima, ali živimo u nenormalnim vremenima, i ne bi trebalo biti tako da veliki broj članova ne smatra da je jednostavno neprimjereno danas o svemu pisati preko svih nacionalnih granica! Nije to potrebno reći, ne govorim o privatnim stvarima, koje se, naravno, ne tiču Društva. Naravno, ovdje nema ničeg nepravednog; Društvo nema težnji koje bi mogli smatrati nepravednima; međutim, način na koji članovi rješavaju neke stvari prirodno stvara poteškoće. A te se poteškoće stalno povećavaju! Zaista trebamo uzeti u obzir jedinstvenu prirodu našeg pokreta. Moramo njegovati ovaj pokret kao nešto sveto. Nećemo napredovati ako na ovaj pokret uvijek primjenjujemo istu vrstu prosudbe koja je inače uobičajena u vanjskom svijetu. Iako to može biti zgodno, time nećemo napredovati. Uvijek moramo imati na umu da smo okruženi svijetom koji, iz raznih razloga, smatra naš pokret izrazito nesimpatičnim, i koji ga želi zakačiti gdje god može.

Da bismo pronašli ono što je nužno, potrebno je da istinski pogledamo vanjski svijet s pravim osjećajem za naš pokret. Ne bismo trebali moći oprostiti sebi, ako vanjski svijet ne gledamo dovoljno pažljivo i oštro. Nevjerojatno nam može otežati život bilo što, ako to ne radimo ispravno. Time možemo ići toliko daleko da onemogućimo da pokret nastavi. Vidite, zaista ne bi smjeli moći lako odbaciti stvari. Ne smijemo previdjeti činjenicu da naš pokret ima neprijatelje vrlo neobične vrste.

Često sam naglašavao koliko mi malo zadovoljstva pruža kada članovi opetovano istupaju i iznose ovo ili ono, govoreći: ovaj i onaj je govorio s propovjedaonice, i govorio je na potpuno teozofski način! To je naš svjetonazor! - Većinom, ono što slijedi je potpuna besmislica, ono što se smatra 'potpuno teozofskim'. - Ali nužno je da naš pokret ne shvaćamo tako olako, kao što se često čini. Vidite, danas nam je potreban pokret koji ozbiljno shvaća stvari u svijetu; stotine i stotine činjenica, koje stalno možemo promatrati, svjedoče o tome. Navest ću nekoliko iz posljednjih nekoliko dana. Nadam se samo da nijedan član koji ovdje sjedi nije toliko nemaran da širi ono što se govori među nama.

[Steiner je predavanje završio s detaljima o događajima koji su publici bili poznati i koji su se dogodili neposredno prije nego su predavanja održana. Međutim, te događaje nije moguće u potpunosti rekonstruirati, i budući da je završetak izvan konteksta, Steiner je nastavio:]

Ovih dana, na učiteljskoj konferenciji održanoj u ovom kraju, govorio je netko tko, premda ništa ne zna o našem pokretu, već je i pisao o njemu. Kod društva o kojem se radi je traženo da bar jedan član od naših osnivača čuje što se govori, možda i da dobiju odgovor. Način na koji je zahtjev odbijen, karakterističan je dokument za naše vrijeme. Pismo u kojem se odbija da jedan naš član sudjeluje u govoru o našem pokretu, sadrži, između drugih stvari, sljedeću rečenicu: '...pošto, ako bi jedan od vaših članova došao kod nas, vjerojatno bi osjećao da osoba koja nam se obraća zna premalo o vašem pokretu, pa tražimo da ne dođete, tako da osoba koja nam govori nema neugodan osjećaj da je netko iz vašeg pokreta prisutan; jer ne bismo imali vremena za raspravu, i samo bi stvorili neugodan osjećaj, jer vas osoba koja govori ne poznaje.'

Ovo je razlog odbijanja, zapišimo to, netko bi rekao. Uvijek iznova danas se može reći da je moguće da netko kaže: ne želimo nikog od vas ovdje, jer netko će govoriti o vama tko o vama ne zna ništa. To je moguće, dragi prijatelji. To je činjenica!

Svijet je došao u takvo stanje da netko ovakve stvari ne samo da pomisli, već ih zapiše, i zapiše ih kao opravdanje za odbijanje! To je sadašnji moral. Ali to nije samo izolirani slučaj, toga ima svugdje. Nažalost, morali smo odlučiti pokazati zgradu istoj grupi da ne mogu kazati da smo prema njima bili nepristojni kao i oni prema nama. Nažalost, izgleda da se odvijao sat euritmije upravo u trenutku kada je zgrada pokazivana. Neću govoriti o tome što je ta euritmija izazvala u prljavoj mašti onih kojima je pokazivana dvorana. Žao mi je što je potrebno reći ove stvari. Ne kažem ih, da bih karakterizirao ili kritizirao vanjski svijet, ljude vani. Oni imaju samo moje najdublje sažaljenje. Naprotiv, kažem to zbog vas, kako biste naučili pronaći pravu perspektivu i znali da svugdje, svugdje vrebaju protivljenje, neprijateljstvo i zloba. To što neki ljudi nešto smatraju svetim, ne štiti ih od toga da ih se povuče dolje, svede na nešto najmanje sveto.

Ako mržnja postoji iz bilo kojeg razloga, moramo je postati svjesni. To je nužno, jer smo previše nemarni u tome kako se odnosimo prema vanjskom svijetu. Doista je neugodno odnositi se prema vanjskom svijetu na pravi način; ali svakako nije dobro zatvarati oči i ne znati kako neprijateljstvo i mržnja vrebaju posvuda.

Iznad svega, mora nam biti jasno: niti jedno objektivno protivljenje nam nikada ne može naštetiti. Svakako se možemo nositi s objektivnim

protivljenjem. Ali postaje teško kada je protivljenje takvo da uvijek moramo prati ruke kada se s njim suočimo, kao što je slučaj, naprimjer, s onom tvornicom u Leipzigu, koja ne djeluje na objektivnim osnovama, već ni na čemu drugom osim na uvjerljivo konstruiranoj kleveti. Čak i ako im pišete objektivno, pišu iz načina razmišljanja koji pripada istoj razini kao i način razmišljanja koji sam upravo opisao.

Može se predvidjeti, da će se upravo zato što je naša zgrada postala svijetu poznata, probuditi neki oblik protivljenja, jer će zavist i ogorčenost enormno rasti što se zgrada više bude primjećivala u svijetu. Međutim, za nas, to sa sobom nosi posebne obveze.

Ako radimo kao što smo prije radili, sjedeći ovdje i ondje među ostatkom stanovništva, raštrkani u malim skupinama, onda će stvari biti lakše. Ali evo nas toliko zajedno i tako očajnički trebamo biti oprezni, kako nikome ne bismo dali povoda da se bavi nama. Nešto će se ipak naći ovdje ili ondje, jer je tvornica kleveta iz Leipziga, čak i kada nije mogla utvrditi ništa istinito, ipak iznosila tvrdnje. Ali budući da smo se već ovdje okupili, toliko naših koji žive zajedno na jednom mjestu, ne smijemo dati ni jedan povod koji bi mogao stvoriti iluziju, da radimo nešto što nije ispravno, i što bi moglo dati povoda za poduzimanje mjera protiv nas. U tom smislu, može se reći da nemaju svi naši članovi uvijek to na umu. Uistinu je teško govoriti o tim stvarima. Ne želim danas reći više od ovoga; ali samo kad bih mogao u svakog od nas utisnuti punu ozbiljnost našeg cilja, učinio bih to. Kad samo čovjek ne bi stalno iznova morao promatrati kako, suočen s vanjskim svijetom, ovaj ili onaj - a to je dovoljno - opetovano podleže slabosti, iz osobne pristranosti ili iz drugih razloga koji se u konačnici svode na praktičnost. To se događa stalno iznova. Moramo uvijek imati na umu da sjedimo ovdje, toliko nas okupljeni, kao u stakleniku. Ne znam koliko me se razumije. Ako me se ne razumije, drugi puta moramo drugačije govoriti. Inače je nemoguće da naš pokret pravilno napreduje. Uistinu, teško je sjetiti se da smo ovdje, u biti, da podignemo zgradu, i da stoga naše misli moraju biti usmjerene na izgradnju. Oni koji ovdje ozbiljno rade moraju raditi na zgradi, i ne mogu izraziti koliko mi je gotovo odvratno pomisliti da se dio vremena koji se mora utrošiti na gradnju, troši na ukor budale koja iz svog neznanja širi stvari o našim učenjima koje izravno proturječe istini. Nedavno mi je jedan dobronamjeran čovjek rekao da mu je rečeno ovo i ono, a da je slučaj bio takav i takav! Dakle, ovo ili ono se događa, stvarajući opetovano iluziju - koju brkaju sa stvarnošću - da se naši članovi ne ponašaju prema vanjskom svijetu kako bi trebali. - Uistinu je potrebno da čuvamo našu stvar, i, osim što pokušavamo vanjskom svijetu ne dati ni najmanju točku za napad, suzdržati se od bavljenja propagandom. Oni koji šire propagandu ovdje u neposrednoj blizini, zapravo su neprijatelji naše stvari, ukoliko je ta stvar povezana s gradnjom. To je također potpuno nepotrebno. Onaj koji bi trebao doći k nama, doći će. Nadalje, trebali bismo izbjegavati razgovore o svim vrstama

vidovitosti s ljudima izvana koji ne razumiju stvar. Možda govorim jezikom koji je mnogima nerazumljiv, ali nekima možda i razumljiv.

Vjerojatno će, međutim, biti potrebno govoriti jasnije. I moramo se osjećati obveznima, budući da ovdje živimo zajedno na maloj parceli zemlje, da u skladu s tim zaštitimo svoju stvar. Iako se privatni životi pojedinih članova nas ne tiču, jednostavno zato što živimo zajedno u maloj skupini, ne možemo a da ne učinimo nešto kako bismo zaštitili pokret kada pojedini članovi čine stvari koje su za njega izuzetno štetne, barem u onoj mjeri u kojoj su uključeni u izgradnju. Ovdje imamo mnogo članova koji naporno i marljivo rade. Zašto bi rad ovih vrijednih članova bio toliko otežan činjenicom da neki čine stvari koje pokretu uzrokuju probleme? Možda više o tome drugi put.

Napomena

Što se tiče sadržaja predavanja objavljenih u ovom svesku, pogledajte raspravu 'Nužnost i sloboda u događajima svijeta i ljudskom djelovanju', SD166, koja dalje razrađuje ovu temu.

Predavanja u ovom svesku prepisao je berlinski stenograf Franz Seiler i preveo ih u obični tekst. Ti transkripti čine osnovu tiskanog teksta. Transkripti nesumnjivo nisu bez grešaka i mogu sadržavati i praznine. Nakon daljnjeg pregleda pokušano je postići neka poboljšanja na određenim točkama, uspoređujući ih s još uvijek postojećim originalnim stenografskim zapisom.

Nisu bili dostupni originalni crteži Rudolfa Steinera; morali su biti izrađeni na temelju sugestivnih skica stenografa. Crteži nisu reproducirani na predavanjima od 27. i 30. kolovoza jer dostupna dokumentacija nije bila dovoljna.

Naslov sveska nije djelo Rudolfa Steinera. U Dornachu je držao svoja predavanja uglavnom bez navođenja teme. Naslov sveska proizlazi iz prve objave u časopisu 'Was in der Anthroposophischen Gesellschaft vorgeht. Nachrichten für deren Mitglieder' (tzv. glasilo, dodatak časopisu 'Das Goetheanum').